

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Diplomová práce

Bc. Daniel Vojnović

**Reflexe jugoslávské politiky a jugoslávské každodennosti v českém
periodickém tisku v prvních letech po skončení druhé světové
války**

**Reflexion of Yugoslavian politics and Yugoslavian everydayness in
Czech periodical press in the early years following the Second
World War**

Praha 2017

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Pelikán, CSc.

Poděkování:

Chtěl bych poděkovat především doc. PhDr. Janu Pelikánovi, CSc. za trpělivost, odbornou pomoc i cenné rady během vedení diplomové práce. Můj dík patří rovněž Janě Včelkové a Daniele Dostalíkové za podporu, kterou mi poskytovaly během psaní práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 3. května 2017

.....

Daniel Vojnović

Abstrakt

Autor provede analýzu zpráv, komentářů, reportáží a dalších článků, ve kterých vybraná česká tištěná média referovala v letech 1945-1948 o dění v Jugoslávii. Bude si všímat jak zpravodajství o politických událostech či hospodářském vývoji Jugoslávie, tak i článků reflektujících jugoslávskou každodennost (kulturní události, národnostní vztahy, náboženství, turismus apod.).

Chronologicky bude výzkum ohraničen květnem 1945 (osvobození Československa) a červnem 1948 (zveřejnění tzv. rezoluce Informačního byra). Heuristická základna práce bude zvolena tak, aby pokrývala politické rozvrstvení tehdejší české veřejné scény. Autor bude tedy analyzovat příslušné články v periodikách vydávaných KSČ či této straně blízkých (Rudé právo, Kulturní politika), prozkoumá články publikované v deníku Svobodné slovo, který vydávala Československá strana socialistická, a v deníku Lidová demokracie, tiskovém orgánu Československé strany lidové. Analyzovat bude též zpravodajství, komentáře a reportáže publikované v nezávislých denících a časopisech, které měly blízko k nekomunistickým stranám (Svobodné noviny, Přítomnost, Svobodný zítřek).

Lze vycházet z hypotézy, že zpravodajství médií, která byla orientována levicově, bude převážně pozitivní, až oslavné. Dá se též předpokládat, že periodika politicky a ideově blízká Československé straně socialistické a Československé straně lidové bude kromě pozitivní reflexe spjaté se společným osudem za druhé světové války a znovuoživené slovanské myšlenky, registrovat i tendence negativní, které souvisejí s etablováním radikálně levicového autoritativního režimu v Jugoslávii (počátek dominance Komunistické strany Jugoslávie, omezování činnosti nekomunistických politických oponentů, soudní procesy s odpůrci nově nastoleného režimu, plošné zestátňování průmyslu atd.).

Klíčová slova: Reflexe, tisk, Tito, Komunistická strana Jugoslávie, Československo, Jugoslávie.

Abstract

The author will perform an analysis of news, comments, documentaries and other articles in which the selected Czech printed media reported about the events in Yugoslavia during the years 1945-1948. He will observe not only the news regarding political events or economic development in the country, but also the articles reflecting the everyday life in Yugoslavia (cultural events, national relationships, religion, tourism etc.).

The analysis will be chronologically bounded by May 1945 (liberation of Czechoslovakia) and June 1948 (publication of so called first resolution of Inform Bureau). Heuristic base of the thesis will be chosen in a such a way, so it covers political stratification of the Czech public sector during that period. The author will be therefore analyzing relevant articles from the periodicals that were being published either by KSC (Czechoslovakian communist party) or its closed partners (*Rude Pravo*, *Kulturni Politika*). He will also investigate articles from the daily journal *Svobodne Slovo*, which was being published by the Czechoslovakian Social Party as well as part of the *Lidova Demokracie* journal; the news outlet of Czechoslovak People's Party. Analysis will also be performed on news broadcasts, commentaries and reportages published in independent daily journals and magazines, which were close to the non-communist parties (*Svobodne Noviny*, *Pritomnost*, *Svobodny Zitrek*).

This thesis is based on hypothesis that the left-wing news outlets will be mostly positive, or even panegyric. It can be also assumed that the periodicals which were politically and ideologically close to the Czechoslovakian Socialist Party and to the Czechoslovak People's Party will beside the positive reflection connected to the mutual destiny in the WWII and the revived Slavic ideology, register also negative tendencies, which related to the entrenched radical left-wing authoritative regime in Yugoslavia (the beginnings of dominance of the Communist Yugoslavia Party, limitation of the non-communist opponents, court trials with the antagonist of the newly established regime, general nationalizing of industries etc.)

Key words: Reflection, press, Tito, League of Communists of Yugoslavia, Czechoslovakia, Yugoslavia.

Obsah

Úvod.....	7
1 Období: květen 1945–jaro 1946.....	11
1.1 Jugoslávské územní nároky	15
1.2 Jugoslávie a Sovětský svaz – počátek spolupráce	19
1.3 Znovuobjevený fenomén Slovanství	21
1.4 Hospodářská situace v Jugoslávii	27
1.5 Problematika československé reemigrace	32
1.6 Pohled zkoumaného periodického tisku na vnitropolitické změny v Jugoslávii	34
1.7 Počátky obnovy ekonomických vztahů mezi Jugoslávií a Československem	38
1.8 Návštěva maršála Tita v Československu	42
2 Období: léto 1946–podzim 1947	51
2.1 Turistické reportáže z Jugoslávie	52
2.2 Soudní procesy: Vypořádání se s národním nepřítelem	57
2.3 Československý pohled na přístav Terst od srpna 1947	58
2.4 Titova zahraniční politika v druhé polovině roku 1947	60
3 Období první poloviny roku 1948	64
3.1 Změny v tištěných médiích v únoru 1948: odstranění interpretačních rozdílů	64
3.2 Rezoluce Informačního byra	67
Závěr	72
Seznam zkratk	77
Prameny a literatura	78

Úvod

Diplomová práce provádí analýzu zpráv, reportáží a dalších článků, prostřednictvím kterých česká periodika informovala své čtenáře od května 1945 do června 1948 o dění v Jugoslávii. Za úkol si dává sledovat především denní zpravodajství o politických událostech a o hospodářském vývoji Jugoslávie. Práce si však bude všímat i článků reflektujících jugoslávskou každodennost, například kulturní události, národnostní vztahy, turismus, náboženství apod.

Jednou z hypotéz práce bylo, že způsob informování zvolených tištěných periodik o Jugoslávii nebude identický, bude se mnohdy lišit, jak v optice, kterou bylo na danou událost nahlíženo, tak například počtem referujících zpráv, které periodické listy svým čtenářům přinášely. Předpokládá se, že periodika vydávaná Komunistickou stranou Československa budou z větší části pozitivní, až oslavné. Periodika ideově i politicky blízká Československé straně socialistické a Československé straně lidové budou též, kromě souhlasné reflexe spjaté se společným osudem za druhé světové války, znovuoživené myšlenky slovanské vzájemnosti a válečného dění, registrovat i negativní tendence související s etablováním radikálně levicového autoritativního režimu v Jugoslávii, počátkem dominance Komunistické strany Jugoslávie, soudními procesy s odpůrci nově nastoleného režimu, plošným zestátňováním.

Rovněž se lze domnívat, že často skloňovaným a komentovaným tématem bude ve sledovaných periodikách válečné dění v Jugoslávii. Levicové deníky budou vyzdvihovat spolupráci se sovětským vojskem během osvobození země, naopak nekomunistická periodika tuto interpretaci přebírat nebudou.

Heuristická základna byla zvolena tak, aby pokrývala tehdejší rozvrstvení poválečné české politické scény. Ta již 18. května 1945 doznala určitých změn, neboť ministerstvo informací zveřejnilo vyhlášku, kterou bylo zabráněno vydávání všech tištěných novin s výjimkou periodik publikovaných Národní frontou.¹ Pro následnou analýzu bylo z levicového tisku zvoleno *Rudé právo*,² ústřední deník Komunistické strany Československa a týdeník *Kulturní politika*,³ jenž sympatizoval s politickou linií KSČ. Týdeník obsahoval především

---

¹ Národní fronta Čechů a Slováků byla sdružením politických stran, založeném za účelem převzetí státní moci po konci druhé světové války.

² Šéfredaktorem byl v roce 1945 Gustav Bareš, po roce ho pak vystřídal Vilém Nový. V roce 1947 byl průměrný denní náklad 500 000 výtisků.

³ Šéfredaktorem byl Emil František Burian.

kulturněpolitické články, v letech 1946–1947 byly pak zavedeny i recenzní rubriky pro jednotlivé obory kultury. *Kulturní politika* často vstupovala do polemik s nelevicovými publicisty. Z nekomunistických periodik byly zvoleny ústřední deník Československé strany národně socialistické *Svobodné slovo*,⁴ *Lidová demokracie*,⁵ jakožto hlavní tiskový list Československé strany lidové, a *Svobodné noviny*,⁶ ústřední deník Sdružení kulturních organizací. Vybrána byla i dvojice nelevicových týdeníků *Svobodný zítřek*⁷ a *Dnešek*.⁸ Zvolená periodika byla klíčovým pramenem pro napsání této práce. Struktura tištěných médií, která byla nastavena v období května 1945 až února 1948, se v zásadě zakonzervovala a udržela se až do konce osmdesátých let dvacátého století.⁹

Práce byla chronologicky rozdělena do tří kapitol. První, nejobsáhlejší část analyzovala jugoslávské události reflektované v českém tisku od skončení války až do jara 1946. Tato část byla roztržena do několika tematických kapitol, věnujících se nejdůležitějším událostem či otázkám, které svým čtenářům přinášela sledovaná periodika ve svých zpravodajstvích. Větší prostor je věnován návštěvě Josipa Broze Tita na jaře 1946 v Československu. Periodika sledovala některá témata delší časové období, proto se s nimi můžeme setkat v jejich zpravodajstvích opět ve druhé či třetí části práce.

Druhá kapitola sledovala události z období léta 1946 až podzimu 1947, jenž přinášela sledovaná tištěná média. Z důvodu velkého množství obdobných zpráv a témat, ve kterých nebyla nalezena významnější odchylka v interpretaci analyzovaného tisku, nepovažuji za nezbytné tyto zprávy opakovaně v práci vzpomínat. Vybrány byly především ty články a náměty, které se lišily svojí interpretací od zpráv z minulého období. Jednalo se zejména o turistické či cestopisné reportáže dopisovatelů, kteří cestovali po celé Jugoslávii a přinášeli čtenářům sledovaných periodik různorodé popisy a postřehy ze svých putování. Druhá část

---

⁴ V roce 1947 měl list denní průměrný náklad 300 000 výtisků, šéfredaktorem byl Ivan Herben. Deník ještě během druhé světové války používal název *České slovo*. Aby se list jasně distancoval od svého působení během nacistické okupace, rozhodl se změnit název.

⁵ Šéfredaktorem byl Josef Doležal, v roce 1947 měl deník průměrný denní náklad 185 000 výtisků. I tento list změnil po druhé světové válce název, dříve užíval označení *Lidové listy*.

⁶ Počátkem srpna 1945 nahradil Eduarda Basse v pozici šéfredaktora deníku Ferdinand Peroutka. Denní náklad činil 68 000 výtisků. Svojí koncepcí list navazoval na předválečné *Lidové noviny*.

⁷ Vydavatelem týdeníku byla Československá strana národně socialistická.

⁸ Týdeník *Dnešek* navazoval na prvorepublikovou *Přítomnost*. Šéfredaktorem byl Ferdinand Peroutka. Vydavatelem bylo Sdružení kulturních organizací.

⁹ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha 2011, s. 242.

této kapitoly popisovala, jakým způsobem si periodika všimala zvýšené aktivity jugoslávské zahraniční politiky či zahraničně politických změn souvisejících s přístavem Terst.

Třetí část práce se věnovala reflexi jugoslávských událostí otisknutým ve sledovaných periodikách v první polovině roku 1948. Jako součást kapitoly byly nastíněny změny ve struktuře a zpravodajství tištěných médií po únorovém komunistickém převratu v roce 1948. Následná část byla věnována rezoluci Informačního byra, respektive interpretaci rezoluce v jednotlivých sledovaných periodikách.

Problematice jugoslávské politiky i jugoslávské každodennosti v prvních letech po skončení druhé světové války se věnoval relativně velký počet autorů. Díky tomu bylo možné se během analýzy československého periodického tisku opřít o řadu publikací zpracovávající první poválečné roky Jugoslávie. Při psaní práce jsem užíval literaturu napsanou v českém, chorvatském, či srbském jazyce. Z velké řady titulů je třeba vyzdvihnout dílo Dušana Bilandžiće,¹⁰ která přehledně sleduje hlavní jugoslávské procesy v letech 1918–1985. K pochopení širších politických souvislostí jsem zvolil publikaci *Dějiny jihoslovanských zemí*,¹¹ která výstižně popisuje dynamický vývoj v poválečné Jugoslávii. Další velmi hodnotnou prací, přispívající k mému hlubšímu porozumění jugoslávsko-československých vztahů, byla monografie srbského historika Slobodana Seliniće.¹² Autor zdařile objasňoval jak postupné sbližování a přátelskou spolupráci obou zemí, tak zevrubně líčil hlavní překážky, které vyvolávaly konflikt a nedorozumění v jednáních mezi oběma stranami. V otázce hospodářské spolupráce mezi Československem a Jugoslávií shledávám jako velmi cennou práci českého historika Jana Pelikána,¹³ jenž se kromě sledování vývoje jugoslávsko-československé hospodářské spolupráce v letech 1945–1949, zabývá širokým množstvím finančních otázek, které byly předmětem dlouhých a komplikovaných jednání mezi oběma státy. Publikaci srbského autora Milana Sovilje¹⁴ jsem využil k porozumění jugoslávsko-československým kulturním vztahům, které podobně jako vztahy politické byly v tomto období intenzivní. Jako kvalitní informační zdroj jsem využil publikace od českých autorů Petra Bednaříka, Jana Jiráka

---

¹⁰ BILANDŽIĆ, Dušan: *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije: glavni procesi 1918-1985*. Zagreb 1985.

¹¹ ŠESTÁK, Miroslav; et al.: *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 1998.

¹² SELINIĆ, Slobodan: *Jugoslovensko-čehoslovački odnosi: 1945-1955*. Beograd 2010.

¹³ PELIKÁN, Jan: *Hospodářská spolupráce Československa s Jugoslávií v letech 1945-1949*. Praha 1990.

¹⁴ SOVILJ, Milan: *U potrazi za nedostižnim: jugoslovensko-čehoslovačke kulturne veze 1945-1949*. Beograd 2012.

a Barbary Köpplové,¹⁵ kteří velmi přehledně ve svém díle popisují strukturu českých tištěných médií po roce 1945. Nutno dodat, že s touto publikací jsem měl kladné zkušenosti již z doby psaní mé bakalářské práce. Za doplňkové dílo týkající se českých tiskovin považuji *Dějiny českých médií 20. století*.¹⁶

---

¹⁵ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha 2011.

¹⁶ KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010.

1 Období: květen 1945–jaro 1946

Už z analýzy prvních zpráv, které se týkaly událostí v Jugoslávii, lze konstatovat, že články informovaly především o doznívajících vojenských akcích v Chorvatsku a ve Slovinsku. Uvedená československá periodika sledovala bezprostředně po skončení druhé světové války především dvě základní roviny tehdejšího dění. Jednalo se jednak o politické události v Evropě a ve světě, dále pak přinášela informace o domácích událostech, které se týkaly zejména politické, hospodářské a společenské obnovy Československa. První zprávy týkající se Jugoslávie byly většinou pouze přepisy článků zahraničních tiskových agentur, které se zaměřovaly například na zadržení předních jugoslávských politiků, kteří byli buď ve vedení NDH, či kolaborovali s Němci.

Při pohledu na domácí zpravodajství zkoumaných periodik v období od května do srpna 1945 se většina deníků zaměřovala na události týkající se dozvuků druhé světové války a počátku znovuoobnovování fungování státních institucí. Noviny tak většinou shodně informovaly o prvních zasedáních československé vlády či o pohřešovaných osobách. Jednou z prvních takovýchto zpráv z jihoslovenského areálu, kterou československý čtenář mohl v domácím tisku zaznamenat, byl článek deníku *Lidová demokracie* z 11. května 1945, který informoval o zatčení bratrů Nedićů,¹⁷ Milana a Milutina.¹⁸

Další zprávou, kterou rovněž přinesla *Lidová demokracie* 15. června 1945, byl komentář od anonymního autora s názvem „*Mizí další diktátor – Poglavnik Ante Pavelić odsouzen k smrti*“,¹⁹ kde byl čtenář mylně informován o odsouzení vůdce bývalého NDH Ante Paveliće. V příspěvku byla popisována a zároveň odsuzována „...zvěrstva a ukrutnosti, kterých se Pavelić a jeho režim dopustil na svých obyvatelích“. Připomínal, že to „byl právě Pavelić, kdo stál za atentátem na jugoslávského krále Alexandra Karađorđeviče“²⁰ a kdo „masakroval nevinné srbské obyvatelstvo“. Článek byl typickým příkladem neprověřené a matoucí zprávy, neboť Pavelić již 6. května 1945 uprchl z NDH do americké okupační zóny.²¹ Tato pravděpodobně neúmyslná dezinformace, kterou autor článku ve své zprávě použil, obsahovala také výrazné

---

¹⁷ Generál Milan Nedić byl srbským ministerským předsedou od 21. srpna 1941 do 4. října 1944. Stál v čele loutkového kabinetu, který spolupracoval s Němci. Generál Milutin Nedić byl ministrem války v této vládě.

¹⁸ *Tuka a Nedić zatčeni*, *Lidová demokracie*, 11. května 1945, s. 2.

¹⁹ *Mizí další diktátor – Poglavnik Ante Pavelić odsouzen k smrti*, *Lidová demokracie*, 15. června 1945, s. 2.

²⁰ Atentát se odehrál 9. října 1934 v Marseille.

²¹ Z americké okupační zóny Pavelić přes Rakousko a Itálii zamířil do Jižní Ameriky.

stopy srbského vnímání meziválečného období Jugoslávie, což se odrazilo zvláště v hodnocení dlouhodobých rozporů mezi Srby a Chorvaty. Autor tak zřejmě vycházel z názorů prosrbsky orientovaného informátora. Noviny ovšem vůbec nezmínily skutečnost, že se ustašovský vůdce nemohl soudního procesu účastnit, neboť soudní řízení dokonce ani neproběhlo. Velmi snadno tak mohlo dojít k mystifikaci, zejména když v závěrečné větě autor tvrdil, že „*se nyní ocitl pod koly osudu i Pavelić. Ortel nad ním vynesený, byl přísný, ale spravedlivý*“,²² což sice jasně, ale zcela nepravdivě evokovalo, že Ante Pavelić již sedí ve vězení.

Kromě zmínky o některých z „*dlouhého seznamu spáchaných zločinů*“ se autor rovněž pokusil o irelevantní srovnání Paveliće se Stjepanem Radićem,²³ vůdčí osobností chorvatské politické scény dvacátých let v Království SHS. Radiće a Paveliće popsal jako „*krutou ironii osudu pro Jugoslávii*“, jelikož touto dvojicí údajně získala Jugoslávie „*dva nesmiřitelné opozičníky, kteří měli neblahý vliv na vytváření vnitřních a vnějších osudů země*“, neboť oba dva jakožto představitelé chorvatského národa v monarchii „*těžce nesli zapojení do jednotného státního svazku*“. Autor velmi krkolomně a historicky nepřesně formuloval celý článek tak, že si blíže neinformovaný čtenář po jeho přečtení musel odnášet dojem, že Stjepan Radić byl podobně jako Ante Pavelić válečným zločincem a vrahem. Přestože se v zásadě jednalo o soukromý pohled autora, lze v mnoha těchto tezích spatřovat argumenty typické pro myšlenkový svět radikálně nacionalistické či unitaristicky smýšlející srbské elity v meziválečném období.

Obsáhlý článek otisklo 29. června 1945 *Svobodné slovo*. Autorem byl Ivo Vejvoda,²⁴ jehož komentář měl být jakýmsi „*přehledem o bojích národů Jugoslávie proti nacistům*“, tedy jakýmsi stručným nástinem jugoslávských událostí během druhé světové války. Vejvoda ve své úvaze líčil události od 27. března 1941,²⁵ kdy jugoslávský „*lid*“ znemožnil podepsání smlouvy,

---

²² *Mizí další diktátor – Poglavnik Ante Pavelić odsouzen k smrti*, Lidová demokracie, 15. června 1945, s. 2.

²³ Stjepan Radić byl jedním z nejvýznamnějších chorvatských politiků v první čtvrtině 20. století. V současné době je v Chorvatsku považován za jednoho z nejvýraznějších národních předáků, a to nejen v meziválečném období.

²⁴ Ivo Vejvoda byl jugoslávský komunistický politik, účastník španělské občanské války a partyzán. Po druhé světové válce byl ředitelem jugoslávské tiskové kanceláře Tanjug (1945–1947). V letech 1955–1956 byl dokonce jugoslávským velvyslancem v Československu.

²⁵ Dne 27. března 1941 došlo v Jugoslávii k vojenskému puči, při němž byla svržena regentská rada prince Pavla Karađorđeviče i vláda Dragiše Cvetkoviće, jejíž přední reprezentanti podepsali za Jugoslávii dva dny předtím ve Vídni přistoupení Jugoslávie k Paktu tří. Svržení se účastnila i skupina vysokých důstojníků jugoslávské armády, v čele s bratry Radojem a Živanem Knezovićovými, generálem Borem Mirkovićem a generálem Dušanem Simovićem. Armáda obsadila všechna ministerstva a strategické objekty a prohlásila Petra II. Karađorđeviče za plnoletého. Předsedou vlády se poté stal Dušan Simović. Nová moc v zemi sice informovala Hitlera, že se na jugoslávské zahraniční politice nic nemění, německý vůdce byl však touto situací rozhořčen, a proto se rozhodl Jugoslávii napadnout.

což mělo za následek „*krvavý a bezohledný útok nacistů na nešťastnou zemi a její následnou kapitulaci*“. Autor sice svůj esej pojímal jako dějinný přehled jugoslávských událostí, nicméně se v něm primárně věnoval působení Komunistické strany Jugoslávie, která ještě v předvečer druhé světové války působila takřka dvacet let v ilegalitě. Tuto stranu charakterizoval čtenáři jako „*jediný správný symbol jugoslávské revoluce*“, v jehož čele stála „*vojenská genialita*“ Josipa Broze Tita, „*dokonale využívající chyb nacistů*“.²⁶ Autor nepřesně uvedl, že stranu lze charakterizovat jako „*rolnickou, neboť ji tvořili z 90 procent rolníci*“. To ale nebylo zcela přesné, komunistická strana byla svojí sociální strukturou značně různorodá. Na konci války sice zhruba polovina jejích členů pocházela z rolnického prostředí, v průběhu bojů se však do jejich řad přidávali i další lidé i z ostatních vrstev společnosti.²⁷ Celý text byl prodchnut frázovitými výrazy jako „*všechn lid, demokratické přání mas, společná bojová vůle, společný nepřítel, aj. ...*“, které se v pozdějších letech staly součástí naprosto běžně užívaného slovníku v médiích jak v Jugoslávii, tak i v Československu. Takováto interpretace byla spíše charakteristická pro levicový deník typu *Rudého práva*, a ne pro nekomunistický list jako bylo *Svobodné slovo*. O existenci četníků se autor příspěvku zmiňuje jenom velmi krátce, pouze sděluje čtenáři, že poté, co se partyzáni vzbouřili vůči německým okupantům, „*jim vpadl Mihailovič se svými četníky vzad*“.²⁸ Vejvodův článek byl nepochybně psán s neskrytým politickým podtextem ve snaze představit vývoj za druhé světové války podle představ nebo přání aktuálních vítězů.

Z analýzy zpravodajství československých periodik v červnu a červenci 1945 lze konstatovat, že propagandisticky silně laděné články v národně socialistickém tisku existenci četnického odboje v Jugoslávii sice zmiňovaly, ale pouze okrajově a s jasnou negativní konotací. Oproti tomu radikálně levicově orientované *Rudé právo* se o četnickém hnutí doposud nezmínilo ani jednou. Čtenář ústředního deníku Komunistické strany Československa si ze zpráv týkajících se jugoslávského odboje mohl vyvodit pouze jediný závěr: Titovi partyzáni byli jedinou odbojovou organizací, která bojovala proti německým a italským okupantům na jugoslávském území. Takováto interpretace jugoslávského odboje byla zcela ve shodě s celkovou komunistickou propagandou, která se snažila československé veřejnosti

---

²⁶ Ivan Vejvoda, *Nová Jugoslávie a její osvobozovací boj*, Svobodné slovo, 29. června 1945, s. 2.

²⁷ PIRJEVEC, Jože: *Jugoslávie 1918–1992: vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovi Jugoslávie*. Praha 2000, s. 175.

²⁸ Ivan Vejvoda, *Nová Jugoslávie a její osvobozovací boj*, Svobodné slovo, 29. června 1945, s. 2.

schematicky prezentovat tezi, podle které válečné události v Jugoslávii znamenaly pouze boj partyzánů proti německým a italským okupantům.

Československo bylo osvobozeno Rudou armádou a zčásti rovněž jednotkami Spojenců. Osvobození Jugoslávie proběhlo poněkud odlišněji. Skutečnost, že osvobození Jugoslávie probíhalo za finální podpory sovětských jednotek především v režii Titových partyzánů, interpretovaly zkoumané deníky svým čtenářům různými způsoby. Deníky *Svobodné noviny* i *Svobodné slovo* ve svých článcích informovaly o osvobození jugoslávského území, na kterém se podílela jak Rudá armáda, tak Titovi partyzáni. Rovněž nalezneme v obou periodikách pár článků, ve kterých byl vyjádřen projev vděčnosti, který Jugoslávie cítila především vůči Sovětskému svazu, ale také Velké Británii a USA.²⁹ *Lidová demokracie* se ve své interpretaci držela striktně teze o Jugoslávii osvobozené jak Rudou armádou, tak partyzány. Ovšem o jakékoliv spojenecké pomoci, ať již v průběhu války či při osvobozování, se deník nezmiňoval. Poněkud jednostranné interpretace se drželo *Rudé právo*. To sice stejně jako *Lidová demokracie* ani v jedné zprávě nezmiňuje jakoukoliv spojeneckou přítomnost nebo podporu Jugoslávii, byla zde ale zcela patrná snaha co nejvíce vyzdvihnout vojenskou pomoc a přínos Rudé armády. Jedna zpráva například informovala o nově vybudovaném pomníku, který byl na její počest postaven v Bělehradě.³⁰ Cílem zpravodajů *Rudého práva* bylo informovat jak o jugoslávských partyzánech, tak především vyzdvihovat a maximalizovat úspěchy Rudé armády na Balkáně.

S příjezdem prezidenta Edvarda Beneše do Prahy se začala obnovovat i politická komunikace mezi nejvyššími představiteli obou států. *Lidová demokracie*, podobně jako *Svobodné slovo*, poskytla přepis projevu prezidenta Československa z 25. května 1945, v němž se mimo jiné obracel na regentskou radu v Bělehradě. Beneš v něm připomínal „úzké spojení a přátelství“, které pojilo Československo a Jugoslávii už dlouho před válkou. Dále vyjádřil své přesvědčení „že díky účasti sovětských armád na osvobození obou států sblíží jak Československo s Jugoslávií, tak Československo s ostatními slovanskými národy ve společné práci k zajištění světového míru a blahobytu...“.³¹

---

²⁹ *Prohloubit a rozhojnit styky s Jugoslávií*, *Svobodné noviny*, 10. července 1945, s. 1; *První vyslanec svobodné Jugoslávie*, *Svobodné slovo*, 10. července 1945, s. 1.

³⁰ *Pomník vojákům Rudé armády*, *Rudé právo*, 24. května 1945, s. 2.

³¹ *President republiky dr. Beneš hlavám států*, *Lidová demokracie*, 26. května 1945, s. 2.

S obnovením diplomatických aktivit osvobozeného Československa souvisí i jmenování nového vyslance nově vzniklé Demokratické federativní Jugoslávie v ČSR. Oficiální akt se uskutečnil 9. července 1945 na Pražském hradě, kde nový jugoslávský vyslanec Darko Černej „...odevzdal prezidentu Edvardu Benešovi svůj pověřující list a tím nastoupil svůj úřad“. O této události referovaly všechny námi sledované deníky.³² Nejrozsáhleji se o této slavnostní akci zmiňovaly *Svobodné noviny* a *Svobodné slovo*, které otiskly i přepis projevu jak nového jugoslávského vyslance Černeje, tak československého prezidenta Beneše. Ve svém projevu prezident Beneš zdůraznil „*důležitost prohloubení a rozhojnění styků s Jugoslávií, aby se oba státy co nejdříve vzpamatovaly z německé destrukce...*“.³³

1.1 Jugoslávské územní nároky

Spojenci se do konce války formálně drželi společné linie zahraniční politiky vůči Jugoslávii. Každý z nich ale měl v této zemi rozdílné zájmy, což se ukázalo již na přelomu dubna a května 1945, tedy v období, kdy ještě docházelo k posledním bojům s německým okupantem. Jugoslávie požadovala Istrijský poloostrov, oblast Julského Benátska s klíčovým regionálním přístavem Terst a některými oblastmi v Dalmácii, které před válkou patřily Itálii. S Titovými územními nároky však západní Spojenci nesouhlasili. Jugoslávie se tak velmi záhy ocitla v centru mezinárodní pozornosti. Velká Británie a USA ultimativně požadovaly odsun jednotek jugoslávské armády z těchto oblastí a začaly vytvářet negativní propagandu vůči Titovým územním požadavkům, za kterou stála také jejich snaha narušit formování nového (sovětským vlivem zásadně ovlivněného) pořádku v Jugoslávii. Západní Spojenci se obávali, že vzhledem k narůstající spolupráci mezi Jugoslávií a Sovětským svazem by Terst, jakožto strategicky velmi dobře umístěný přístav v severní části Středozemního moře, mohl sloužit Stalinovi jako odrazový bod pro případnou další expanzi.³⁴

Josip Broz se k celé problematice vyjádřil již 21. května 1945 při své několikedenní návštěvě Záhřebu: „...*Jugoslávie je připravená spolupracovat se Spojenci, na druhou stranu ale*

---

³² *První vyslanec Demokratické federativní Jugoslávie nastoupil svůj úřad*, Rudé Právo, 10. července 1945, s. 1; *Dr. Darko Černej, první jugoslávský vyslanec v Praze*, Lidová demokracie, 10. července 1945, s. 2; *Prohloubit a rozhojnit styky s Jugoslávií*, Svobodné slovo, 10. července 1945, s. 1; *První vyslanec svobodné Jugoslávie*, Svobodné noviny, 10. července 1945, s. 1.

³³ Tamtéž.

³⁴ ŠESTÁK, Miroslav; et al.: *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 2009, s. 504-506.

Jugoslávie nemůže dopustit, aby byla ponížena a aby byla potlačena její práva".³⁵ Překlad výňatku z jeho rozhodného projevu poskytlo českému čtenáři pouze *Rudé právo*. Tito v něm vyzdvihoval své „partyzánské oddíly, které nesly na svých statečných bedrech heslo o bratrství a jednotě národů Jugoslávie, pod nímž bojovaly, a nakonec i zvítězily nad velikou nepřátelskou přesilou“. Vyjádřil se také o aktuální terstské otázce. Poté, co podle Tita „vojska fašistická Itálie vydrancovala jugoslávské vesnice, vyvraždila jugoslávské syny a dcery, řádila v dalmatských městech a ta stejná Itálie nyní přichází s požadavky, které ji nepřísluší“, Jugoslávie tomuto státu „nemůže přiznat spojenecké právo“ a naopak od ní požaduje, aby „si nejdříve vyrovnal účty a teprve poté může Jugoslávie žít s Itálií v nejlepším přátelství“.³⁶

Titův projev působil velmi úderně a sebevědomě. Jak v něm připomněl, „právě Jugoslávie byla nejbojovnějším a nejsilnějším spojencem na Balkáně“,³⁷ a to „proti společnému nepříteli všech národů“. Nicméně, jak tuto situaci chtěl jugoslávský vůdce řešit, resp. jak přesně by měla Itálie „vyrovnat účty“, to již v článku čtenáři osvětleno nebylo.

Poněkud více prostoru ve svém zpravodajství věnovaly terstské otázce v první polovině června 1945 *Svobodné noviny*. Prvním článkem informovaly o výsledku jednání, které se konalo 9. června 1945 v Londýně. Na závěr rokování došlo k vojenské „Dohodě o prozatímní správě Terstu“,³⁸ kterou podepsali zástupci jugoslávské, britské a americké vlády. Úmluva stanovovala tzv. demarkační linii, která byla přesně popsána v jednom z článků, a to „...jižně od Terstu směrem severním přes Gorici k rakouské hranici v kraji běláckém.³⁹ Celé Julské Benátsko západně od této čáry se dostane pod přímou kontrolu nejvyššího velitele polního maršála Alexandra.⁴⁰ Na východ odtud bude území spravováno Jugoslávií. Přístav Pulje⁴¹ se dostane pod spojenecké velení, ačkoliv zbývající území poloostrova zůstane pravděpodobně pod jugoslávskou správou. Demarkační čára sleduje severně od Gorice řeku Soču, avšak jižně od Gorice odbočuje na východ od ústí řeky tak, že Terst zůstává úplně na území podřízeném nejvyššímu veliteli...“.⁴² *Svobodné noviny* článek pouze převzaly z anglické zpravodajské

---

³⁵ Tamtéž, s. 504-506.

³⁶ *Budeme pevně brániti svá práva*, *Rudé Právo*, 9. června 1945, s. 2.

³⁷ Tamtéž, s. 2.

³⁸ *Dohoda o zatímní správě Terstu*, *Svobodné noviny*, 10. června 1945, s. 1.

³⁹ Beljak je slovinský název pro město Villach.

⁴⁰ Harold Alexander.

⁴¹ Pulje je slovinský název pro istrijský přístav Pula.

⁴² *Dohoda o zatímní správě Terstu*, *Svobodné noviny*, 10. června 1945, s. 1.

agentury Reuter, nepřipojily ale k němu žádný vlastní komentář či názor, kterým by hodnotily územní požadavky ze strany Jugoslávie.

Dne 13. června vyšel ve *Svobodném slovu* komentář o „*Budoucnosti Terstu*“ známého českého novináře a politika Huga Vavrečky. Ve své úvaze přirovnával ČSR ke Švýcarsku, které bylo také na evropské pevnině „*nejhůře umístěné*“ z hlediska dopravy a zároveň nejchudší na průmyslové suroviny. Stejně jako Rakousku, Maďarsku, Švýcarsku, tak i „*nám chybí moře*“. Autor připomněl poslední válku a fakt, jak „*zhoubné pro ČSR bylo jednostranné upínání se pouze na německé říční toky*“. Podle něj bylo nutné se „*otevřít směrem k Jaderskému moři*“. Uznal, že v minulosti tyto pokusy již proběhly, ale nebyly úspěšné, kvůli „*záměrné politice italského fašismu*“, který chtěl učiniti z Jadranu „*mare nostrum*“.⁴³ Podle Vavrečky bylo jedno, jak spor o Test dopadne, avšak zdůraznil, aby se ČSR snažila pomocí „*různých dohod a služeb všech střeoevropských zemí*“ uplatnit své potřeby při budování dopravních spojení a užívání terstského přístavu“.⁴⁴ Forma komentáře Huga Vavrečky se odlišovala od textů otištěných v této době v ostatních československých denících. Vavrečkův článek byl stylizovaný s ohledem na československé hospodářské zájmy. Jednalo se o první komentář k Terstu, který již nebyl motivován politicky, ale především hospodářsky.

Rudé právo v souvislosti s terstskou otázkou otisklo dokonce ve své kulturní rubrice patetickou báseň s názvem *Terst*. Autorem byl jeden z nejvýznamnějších českých básníků a překladatelů 20. století Vladimír Holan. Básní reagoval na zprávu o „*vítězné armádě Jihoslovanů, která před časem osvobodila Terst a následně jej vyklidila na přání Angličanů*“. Ve své kompozici sděluje, že již nechtěl dále mlčet, když „*bratrský národ tam dole, skutečný vítěz války by měl být tím, kdo bude vybírat mostné na řekách, které jsou jeho a které má právo kdykoliv svobodně přeplavat!*“ Holan nesouhlasil se stavem, kdy se jugoslávská armáda musela stáhnout z Terstu; pomocí různých metafor pak vyjadřoval svůj projugoslávský postoj k celé problematice. Tita, respektive Jugoslávii chápal jako vítěze války, který neprávem podstoupil západním Spojencům „*své území*“. Báseň pak zakončil myšlenkou, že „*od jedné nepravdy je jen krůček k setbě příštích zrad*“.⁴⁵ Holanova poezie v tomto ohledu zcela zapadala do propagandistického rámce a tehdejší redakční politiky *Rudého práva*. Báseň ale také mohla být napsaná pro levicový deník na objednávku. Holanovo dílo kontrastovalo s Vavrečkovým

---

⁴³ Italský výraz pro „naše moře“.

⁴⁴ Hugo Vavrečka, *Budoucnost Terstu*, Svobodné noviny, 13. června 1945, s. 1.

⁴⁵ Vladimír Holan, *Terst*, Rudé právo, 15. července 1945, s. 3.

článkem, který nebyl motivovaný politicky, nýbrž sledoval ryze pragmaticky hospodářské aspekty případného československého angažmá v terstské krizi. Báseň však nebyla jen o terstském přístavu, autor v ní vyjadřoval celkový přístup k jihoslovenské otázce jako takové.

Kromě událostí týkajících se terstské otázky přinášely sledované deníky i články o jugoslávských územních nárocích v oblasti jižních Korutan a Štýrska. Rudé právo přebralo článek tiskové agentury Reuter, která uváděla, že „*Tito přijal delegaci Slovinců a Rakušanů z Korutan, která žádala, aby byly Korutany vtěleny do jugoslávské federace*“.⁴⁶

Další agenturní zprávu otisklo i *Svobodné slovo*, které informovalo čtenáře, že maršál Tito odvolává všechna jugoslávská vojska z Korutan, i přes fakt, že „*zde žije mnoho Slovinců, kteří si přejí býti součástí nové Jugoslávie*“.⁴⁷

Územními nároky na jugoslávsko-rakouském pomezí se Bělehrad částečně vracel ke koncepcím, které se mu nepodařilo realizovat po první světové válce. Tyto nároky ale narážely na odpor velmocí. Spojenecké státy se totiž již v průběhu války zavázaly k obnově Rakouska v hranicích, které mělo před anšlusem v roce 1938.⁴⁸

Ve srovnání s ostatními tzv. lidově demokratickými zeměmi byla Jugoslávie, resp. její zahraniční politika, mnohem ambicióznější, ať již vůči Západu, či k ostatním státům v regionu. Jugoslávskou zahraniční politiku formálně řídil nekomunistický ministr Stanoje Simić, reálně však byla kontrolovaná Edvardem Kardeljem, který se snažil v tomto ohledu velmi agresivně dosáhnout maximálních cílů.

Zkoumaná periodika v období od května až do srpna 1945 prozatím bezvýhradně sympatizovala v otázce územních nároků s Titovou Jugoslávií. Deníky shodně přebíraly jugoslávské agenturní zprávy, aniž by čtenářům přispěly jakýmkoliv vlastním komentářem. Zároveň ale čtenářům nepředkládaly pohled Spojenců na Titovy požadavky, pouze se odvolávaly na argumenty z arzenálu jugoslávské propagandy, které se zakládaly na argumentu o převaze slovinských a chorvatských obyvatel v těchto oblastech.

---

⁴⁶ *Korutany chtějí do jugoslávské federace*, Rudé právo, 5. června 1945, s. 1.

⁴⁷ *Jugoslávci vyklidili Korutany*, Svobodné slovo, 7. června 1945, s. 2.

⁴⁸ ŠESTÁK, Miroslav; et al.: c. d., s. 504.

1.2 Jugoslávie a Sovětský svaz – počátek spolupráce

Zatímco byla Jugoslávie vystavena otevřenému politickému nátlaku ze strany Západu, všechnu svoji pozornost začala směřovat proti nebezpečí z této strany a zároveň se ve stejnou dobu „otočila“ k Východu, k SSSR. Již na sklonku války, zejména po osvobození Bělehradu Rudou armádou v říjnu 1944, byly položeny základy vojenské, politické, kulturní, vědecké a jiné spolupráce. Sovětský svaz se tak záhy mohl zbavit vágních závazků vyplývajících z dohody mezi Churchillem a Stalinem, podle které měly mít obě velmoci v Jugoslávii rovnoměrný vliv (50:50 %). SSSR naopak mohl plně rozvinout novou kapitolu vztahů s Jugoslávií. Stalinovi se totiž nyní vytvořila příležitost mít mnohonásobně větší vliv na Jugoslávii i proto, že Tito otevřeně Sovětský svaz označoval jako nejupřímnějšího spojence a obránce.⁴⁹

Z bezprostředních kontaktů nejvyšších představitelů obou zemí, včetně samotných rozhovorů Stalina a Tita, se zdálo, že spory panující mezi oběma stranami během druhé světové války byly již zapomenuty. Vojenská pomoc Sovětského svazu v posledních měsících války spolu s nadšením z vítězství ve válce vytvářela zejména u jugoslávských komunistů, ale i u mladé generace velikou důvěru a obdiv vůči SSSR. Sama Komunistická strana Jugoslávie se intenzivně snažila všemi možnými propagandistickými prostředky tyto vazby na Moskvu prohlubovat.⁵⁰

Důkazem sblížování mezi Jugoslávií a Sovětským svazem bylo uzavření spojeneckého paktu z 11. dubna 1945 a následná ratifikace této dohody. Informovat o této události české čtenáře si nenechal ujít žádný ze čtyř zkoumaných deníků. V druhém červnovém týdnu 1945 se objevilo hned několik článků na toto téma; *Ratifikace sovětsko-jugoslávské smlouvy*,⁵¹ *Maršál Tito o poválečné součinnosti se SSSR*,⁵² *Tito k ratifikaci smlouvy se SSSR*,⁵³ *Jugoslávie uzavřela spojenecký pakt se SSSR*⁵⁴ aj. Jednalo se o přepis článků sovětské tiskové agentury TASS, která citovala část Titova projevu ze zasedání předsednictva AVNOJ. Vyjádřil v něm neskrývané sympatie k dohodě, jelikož tento „bratrský pakt“ mezi oběma zeměmi „již přinášel

---

⁴⁹ BILANDŽIĆ, Dušan: *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije: glavni procesi 1918-1985*. Zagreb 1985, s. 96–97.

⁵⁰ JAKOVINA, Tvrtko: *Američki komunistički saveznik: Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države, 1945.-1955*. Zagreb 2003, s. 84–85.

⁵¹ *Ratifikace sovětsko-jugoslávské smlouvy*, Lidová demokracie, 13. června 1945, s. 2.

⁵² *Maršál Tito o poválečné součinnosti se SSSR*, Svobodné slovo, 13. června 1945, s. 1.

⁵³ *Tito k ratifikaci smlouvy se SSSR*, Svobodné noviny, 14. června 1945, s. 1.

⁵⁴ *Ratifikace jugoslávsko-sovětské smlouvy*, Rudé právo, 13. června 1945, s. 1; *Jugoslávie uzavřela spojenecký pakt se SSSR*, 14. června 1945, s. 1; *Osud Jugoslávie je spjat se sovětskými bratry*, 20. června 1945, s. 1.

blahodárné výsledky“. Jugoslávský vůdce byl přesvědčený, že tato dohoda není „*jen záležitostí obou vlád, ale je to především vyplnění tužeb o přátelství jugoslávského lidu*“. Tito, věrný své sebevědomé politice, nezapomněl zmínit, že Jugoslávie „*chce se svými sousedy i se svými spojenci spolupracovat v míru, tak jak spolupracovali i ve válce*“. Nicméně si posteskl, že jeho lid v prvních týdnech po konci války již okusil „*pocit zvláštní trpkosti, se kterým se u některých svých velkých spojenců setkal s nepochopením jugoslávských práv, které si jeho lid získal potoky vlastní krve. Tato práva se dají i historicky zdůvodnit*“. Josip Broz měl výroky o pocitech „*zvláštní trpkosti, se kterými se setkal u některých spojenců*“ na mysli události posledních dní; především odlišné názory Velké Británie, USA a Jugoslávie v otázce Terstu. Větou o „*právu jugoslávského lidu, které se dá i historicky zdůvodnit*“, pak narážel na postoupení oblastí jižního Štýrska a jižních Korutan, kde podle jugoslávského vůdce žil velký počet Slovinců, jež si sami přáli býti součástí nové Jugoslávie.⁵⁵

Ratifikace spojeneckého paktu mezi Sovětským svazem a Jugoslávií samozřejmě nemohla zůstat bez povšimnutí ze strany československé vlády. Již následující den po potvrzení smlouvy mezi oběma zeměmi informovaly deníky o telegramu, který jugoslávskému vůdci zaslal premiér Zdeněk Fierlinger. Jménem celé vlády se Fierlinger obracel na Tita, kterému vyjádřil „*hluboký a upřímný obdiv nad úsilím jugoslávského lidu během války*“,⁵⁶ podotkl, že ČSR podepsalo stejný spojenecký pakt „*s velkým východním sousedem*“⁵⁷ již v prosinci 1943, a proto nyní cítil „*veliké zadostiučinění*“,⁵⁸ že tento samý krok udělala i Jugoslávie. *Rudé právo* komentovalo obě smlouvy jako „*velký příspěvek k zabezpečení míru*“.⁵⁹

Již v červnu 1945 registrujeme určité odchylky ve způsobu informování tištěných médií o Jugoslávii. Ústřední deník ČSNS *Svobodné slovo* o ratifikačním aktu informoval své čtenáře ve třech zprávách, které sice zařadil na titulní strany, ale nebyly nikterak rozsáhlé, jednalo se pouze o přepis kratších článků z jugoslávské či sovětské zpravodajské agentury. Stejným způsobem informovala o této události ve třech zprávách i *Lidová demokracie*. Deník *Svobodné noviny* poskytl pouze jeden článek s tímto tématem, kde jen přepsal část Titova projevu, který pronesl u příležitosti podpisu ratifikace. Oproti tomu *Rudé právo* ve svém zpravodajství přineslo celkem osm článků o ratifikaci sovětsko-jugoslávské smlouvy. V porovnání s články

---

⁵⁵ *Korutany chtějí do jugoslávské federace*, *Rudé právo*, 5. června 1945, s. 1.

⁵⁶ *Pro těsnou spolupráci slovanských národů*, *Lidová demokracie*, 14. června, s. 1

⁵⁷ *Předseda vlády maršálu Titovi*, *Svobodné slovo*, 14. června, s. 1.

⁵⁸ *Jugoslávie uzavřela spojenecký pakt se SSSR*, *Rudé právo*, 14. června, s. 1.

⁵⁹ *Přátelství Jugoslávie se SSSR*, *Rudé právo*, 15. června 1945, s. 2.

ostatních deníků byly zprávy v ústředním deníku KSČ rozsáhlejší i početnější, čtenářům byla poskytnuta vyjádření předsedy vlády Zdeňka Fierlingera, státního tajemníka ministerstva zahraničních věcí Vlado Clementise a děkovný telegram Josipa Broze československé vládě, ve kterém děkoval za blahopřání. Zpravodajství *Rudého práva* o jugoslávských událostech se zdála být již v červnu 1945 nejen nejpodrobnější, ale i z hlediska širší prezentace Titova režimu i neaktivnější v porovnání s ostatními zkoumanými periodiky.

1.3 Znovuobjevený fenomén Slovanství

Ve všech touto prací sledovaných československých periodikách se po skončení druhé světové války objevuje „znovuobjevený“ fenomén Slovanství, který začal sloužit jako argumentační doplněk primárně zaměřený proti Německu a představoval psychologicko-historické zdůvodnění obratu „*Slovanství na Východ*“, tedy seskupením veškerého Slovanstva pod vedením Sovětského svazu. Hlavním argumentem a motivem, kterým doboví autoři pečlivě odlišovali „nové“ slovanství od starého ruského panslavismu, byla německá hrozba. Myšlenka slovanské orientace a vzájemnosti byla již v minulosti v českém prostředí značně rozšířená, ale teprve nebezpečí německého nacismu přimělo slovanské národy střední, východní a jihovýchodní Evropy přimknout se k myšlence překonání vzájemných rozepří a silnějšího spojení. ⁶⁰

První velikou manifestací nového Slovanství byl bezpochyby Všeslovanský den, který se konal na Děvíně 5. července 1945.⁶¹ Všechny čtyři deníky přinesly rozsáhlé reportáže z této události. Tato velkolepá manifestace se konala jako připomenutí osvobození Děvína „*statečnou Rudou armádou a jejího navrácení z moci nacistického Německa slovenskému národu a Československé republice*“.⁶² Podle *Svobodného slova* se události účastnilo přes 100 tisíc Slováků a Slovenek a delegací z Čech a Moravy, Rudé armády, z Jugoslávie, Bulharska i Lužice.⁶³ Za čestné předsedy byli shromážděním zvoleni generalissimus Stalin, dr. Edvard Beneš, maršál Tito, ministerský předseda osvobozeného Bulharska Georgi Dimitrov a polský

---

⁶⁰ BRENNER, Christiane: *Mezi Východem a Západem: české politické diskurzy 1945-1948*, Praha 2015, s. 242-243.

⁶¹ Děvín byl slovenský hrad, ležící na soutoku řek Dunaje a Moravy. Počítá se mezi symbolická místa slovenských dějin.

⁶² *Cyrlometodějská idea*, *Svobodné slovo*, 3. července 1945, s. 2.

⁶³ *Pod šedými skalami památného Děvína*, *Svobodné slovo*, 6. července 1945, s. 1.

ministerský předseda Edward Osóbka-Morawski.⁶⁴ Této události se zúčastnily delegace všech slovanských národů, které následně měly připravený svůj projev. Za delegaci jugoslávských národů promluvil prof. dr. Lalić.

Největší počet článků o tomto „všeslovanském svátku“, jak jej všechna tištěná média shodně nazývala, byl zaznamenán ve *Svobodném slovu* (5) a v *Rudém právu* (7). *Lidová demokracie* i *Svobodné noviny* informovaly čtenáře o této události shodně ve dvou zprávách. V prvním zmíněném periodiku vyšel autorský článek od Františka Kratochvíla o „Cyrilometodějské ideji“.⁶⁵ Redaktor *Svobodného slova* předkládal čtenáři pohled na život obou světců, kteří se stali „prvními učiteli slovanské vzájemnosti“. Jistě to nebyl pouze redaktorův názor, naopak po analýze většiny článků v polovině roku 1945 lze s jistotou konstatovat, že tento „fakt o prvních učitelích slovanské vzájemnosti“⁶⁶ ve většinovém společenském diskurzu jednoznačně převládal.

Lidová demokracie pak v podobně konstruovaném článku vysvětlovala čtenářům, že již Cyril s Metodějem „poznali nebezpečí germánské rozpínivosti a ve svých kázáních na ni poukazovali“. Díky jejich působení ve většině slovanských zemí se jim podařilo vytvořit „velké dílo“, jenž se „nepodařilo rozvrátiti ani Němcům“. Podobného názoru byl i již výše zmíněný prof. dr. Lalić z jugoslávské delegace, který na Děvině připomněl „vědomí jugoslávských národů, že Slované byli a jsou hrází proti německé rozpínivosti“.⁶⁷

V prvních červencových dnech roku 1945, kdy ústředními tématy zkoumaných periodik byly znovuobjevené Slovanství, „vzhlížející ke svému většímu bratru Sovětskému svazu“ a především ze všech úhlů komentovaný Všeslovanský sjezd na Děvině. *Lidová demokracie* u příležitosti tohoto kongresu otiskla 8. července 1945 článek, který – jak již sám název napovídá „Živila Jugoslavija!“⁶⁸ oslavoval tuto zemi, a to ve velmi romantizujícím duchu. Sloupek byl situován na třetí straně, která byla celá věnována Všeslovanskému dni. Autorem byl Julius Heidenreich-Dolanský, literární historik a politik Československé sociální demokracie, později Komunistické strany Československa. Čtenářům přibližoval „bratrskou Jugoslávii-tu junáckou Jugoslávii, která stála ČSR po desetiletí nejbliže...“ Autor tím poukazoval především na velmi

---

⁶⁴ *Všeslovanské oslavy na Děvině zahájeny*, *Rudé právo*, 6. července 1945, s. 1.

⁶⁵ *Cyrilometodějská idea*, *Svobodné slovo*, 3. července 1945, s. 2.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ *Cyrilometodějská tradice*, *Lidová demokracie*, 6. července, 1945, s. 2.

⁶⁸ Ať žije Jugoslávie! (pozn.překl.)

dobré vztahy panující mezi oběma zeměmi v meziválečném období, kdy byly součástí tzv. *Malé dohody*.⁶⁹ Obchodní výměna mezi ČSR a Jugoslávií byla nemalá. Například Československo dodávalo do Jugoslávie velké množství zbraní. Vznikla i jugoslávská pobočka společnosti Baťa ve vesnici Borovo u Vukovaru.⁷⁰ V opačném směru pak Jugoslávie dodávala Československu obilí, tabák a rudy.

Zejména pro některé méně znalé čtenáře jihovýchodoevropského prostoru mohl být článek velmi poučným a zajímavým. Heidenreich-Dolanský totiž ve svém článku přinesl osobitý přehled nejen dějinných, ale i folklórních reálií jugoslávských národů, což nebyl až tak obvyklý způsob, s jakým tehdejší periodika seznamovala čtenáře s jugoslávskými reáliemi. Aby příslušné údaje jen prostě nevyjmenovával, text stylizoval do jakéhosi „*průletu tímto Carstvím pozemským*“, jak vzletně nazval jugoslávské prostředí. Jeho let začínal nad Bělehradem, „*bílým hradem jihoslovanským, kde nachází se Meštrovičův⁷¹ Pobednik⁷² na Kalemegdanu*“.⁷³ Poté přilétá nad Záhřeb, „*milostné město Gajovo,⁷⁴ Strossmayerovo⁷⁵ a Radićovo.⁷⁶ Znovu se zde spínal na svém oři ban Jelačić⁷⁷... Pomstěn je Matija Gubec!⁷⁸*“ Lublaň označuje jako město, které „*bylo sevřené v drtivém objetí nepřátel, sváděli a vábili ji klamnými sliby, ale nevyhráli – zvířel zde duch Trubarův⁷⁹ a Prešernův*“.⁸⁰ Při svém „*průletu*“ nezapomněl ani na Sarajevo, Cetinje a Skoplje – „*starobylé památníky národní slávy, ve kterých jsme viděli po celých sto let*

---

⁶⁹ Malá dohoda byla dohoda o vojensko-politickém spojení 1921-1938 mezi Československem, Královstvem SHS a Rumunskem s výrazným podporovatelem Francií.

⁷⁰ Expanze československých společností do Jugoslávie byla mnohem rozsáhlejší; mezi významné vývozce patřily např. Škodovy závody, brněnská Zbrojovka, ČKD.

⁷¹ Ivan Meštrović byl chorvatský sochař a architekt. Patří k nejvýznamnějším osobnostem chorvatského umění na počátku 20. století.

⁷² Pobednik (Vítěz) je socha, kterou vytvořil Ivan Meštrović.

⁷³ Kalemegdan - je největším bělehradským parkem. Jedná se také o nejvýznamnější kulturně-historický komplex, ve kterém dominuje Bělehradská pevnost, nacházející se nad ústím Sávy do Dunaje.

⁷⁴ Ljudevit Gaj patřil mezi představitele tzv. ilyrimu, tedy chorvatského hnutí za oživení národní kultury. Patřil mezi nejvýznamnější osobnosti chorvatského národního hnutí 30. a 40. let 19. století.

⁷⁵ Josip Juraj Strossmayer byl chorvatský teolog, spisovatel, národopisec, vlastenecký pracovník a politik.

⁷⁶ Stjepan Radić.

⁷⁷ Josip Jelačić byl chorvatským bánem v letech 1848-1859. Je po něm pojmenováno hlavní záhřebské náměstí, jehož dominantou je jeho jezdecká socha na koni.

⁷⁸ Matija Gubec byl chorvatský sedlák a vůdce selského povstání probíhající v druhé polovině 16. století.

⁷⁹ Primož Trubar byl slovinský protestantský reformátor, zakladatel protestantské církve ve Slovinsku, konsolidátor slovinského jazyka.

⁸⁰ France Prešeren je považován za nejvýznamnějšího slovinského básníka.

předobraz bojovného hrdinství“. Dále vzpomínal „*sevdah*“,⁸¹ symboliku Kosova pole,⁸² vína dalmatského Jadranu, Kraljevice Marka⁸³ i posvátnou mystiku Ochridu.⁸⁴ Z minulosti se autor následně přesunul do přítomnosti, Josipa Broze Tita například přirovnával ke Stalinovi. Podle něj není „*populárnějších a dražších jmen v Československu nežli jméno Stalinovo a poté i Titovo*“. Přesvědčivě tvrdil, že „*české děti na pražských ulicích si již za války hrály takřka před očima gestapáků na Stalina a Tita...*“. Jugoslávské partyzány přirovnával k uskokům,⁸⁵ kteří ve středověku „*mužně, vášnivě a odhodlaně bojovali proti cizáckým tureckým vetřelcům*“, stejně jako nyní partyzáni proti „*německým zločincům*“. Celý text pak zakončil s nadějí „*na shledanou v nové spolupráci! Živili!*“.⁸⁶

Z článku lze rovněž zaznamenat, že autor sloupku byl velmi znalý jugoslávských reálií. Není divu, v letech 1928-1929 působil jako stipendista na bělehradské, záhřebské i lublaňské univerzitě. Byl také aktivním členem Československo-jihoslovanské ligy. Po konci druhé světové války byl dokonce jmenován profesorem oboru jugoslávských jazyků a literatur na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde učil až do roku 1971.

Z meziválečného období autor interpretoval čtenáři jen události, které pro celkovou kompozici svého příspěvku potřeboval. Heidenreich-Dolanský neukazoval na problémy a slabá místa historie Jugoslávie, ale naopak vyzdvihoval symboly a silné momenty jugoslávských dějin. Při popisu druhé světové války komentář charakterizoval boj za osvobození Jugoslávie jako samostatný boj partyzánů proti nepříteli, přitom vůbec nezmínil existenci četnického odboje v Jugoslávii. Podle autora zemi osvobodila „*rudá síla odporu*“, čímž byla myšlena sovětská armáda.

Při popisu jugoslávských národů autor nerozlišoval mezi Srby, Chorvaty ani dalšími jugoslávskými národy. Díval se na ně jednou společnou optikou, všechny národy v Jugoslávii

---

⁸¹ Sevdah neboli Sevdalinka je unikátní hudební útvar Bosny a Hercegoviny s dlouhou a bohatou tradicí. Slovo sevdah pochází z arabštiny, z níž se prostřednictvím turečtiny dostalo do srbo-chorvatského jazykového prostoru, kde získalo významy „*touha*“, „*milostné vzplanutí*“ či „*milostná strast*“.

⁸² Bitva na Kosově poli se udála roku 1389. Střet křesťanské armády srbských, albánských a bosenských sil proti vojsku Osmanské říše. Tato bitva je velmi významným symbolem boje proti Osmanům především v srbském folkloru.

⁸³ Kraljevic Marko je jednou z nejčastějších postav příběhů jihoslovanského folkloru.

⁸⁴ Ochrid byl velmi významným duchovním centrem. Po vyhnání žáků Cyrila a Metoděje z Velké Moravy se část z nich se uchýlila do tohoto města.

⁸⁵ Uskoci byli členové polovojenských oddílů, které během období vlády Osmanské říše nad Balkánem napadali tureckou správu. Takzvaně „*uskakovali*“ na nepřátelské území a poté se zase vraceli zpět.

⁸⁶ Julius Heidenreich-Dolanský, *Živila Jugoslavija*, Lidová demokracie, 8. července 1945, s. 1.

podle něj žily vedle sebe na život a na smrt, a v nejužším přátelství s bratrskými národy Sovětského svazu. Takovéto formulace byly sice typické pro přístup jugoslávské propagandy k národnostní otázce („Bratrstvo i jedinstvo“⁸⁷), ale v žádném případě se v jugoslávském veřejném prostoru tehdy neoperovalo s pojmem jednotného jugoslávského etnika, jak to činí autor příspěvku. Autor byl levicově orientovaný, což dokazoval i pochvalný až oslavný tón, kterým se autor vyjadřoval o Stalinovi a Titovi. Také již zmíněná absence zmínek o četnickém odboji naznačovala jeho politickou orientaci.

Po skončení Všeslovanského sjezdu se někteří z jihoslovanských hostů rozhodli pokračovat na návštěvu do Prahy. Jedním z nich byl i místopředseda Antifašistické rady národního osvobození Jugoslávie Dimitar Vlahov. *Rudé právo* využilo jeho pražské návštěvy a otisklo v následujícím vydání rozhovor s Vlahovem, s cílem přinést čtenářům „několik slov o družbě slovanských národů, a především o nové Jugoslávii“.⁸⁸ Jak noviny referovaly, Vlahov se účastnil sjezdu především jako zástupce Makedonie. Rozhovor byl vedený zejména kolem nově vzniklé Lidové republiky Makedonie, která byla v rámci Jugoslávie vyhlášena 2. srpna 1944. *Rudé právo* chtělo svým čtenářům přiblížit tuto „nově vzniklou v lidovou republiku“, neboť ještě před druhou světovou válkou makedonská státnost neexistovala, stejně tak nebyl v rámci královské Jugoslávie poskytnut tomuto územnímu celku ani základní stupeň autonomie. V roce 1941 byla její větší část anektována Bulharskem a západní část připojena Itálií k Albánii. Předpokládáme, že průměrný čtenář neměl veliké povědomí o tomto národě, proto se *Rudé právo* rozhodlo svým čtenářům primárně poskytnout základní informace o Makedonii. Vlahov otevřeně deklaroval, že se vždy cítil být Makedoncem a že již v roce 1903 patřil k organizátorům velkého povstání „*třiceti tisíc Makedonců proti tři sta tisícům Turků*“.⁸⁹ Makedonské ideály byly podle něj nyní „*uskutečněné, neboť celý makedonský národ stojí jako jeden muž za DFJ*“⁹⁰ a každý Makedonec měl svá práva a svobodu“. Jedinou bolest, kterou prý Makedonci „*měli ve svých srdcích*“ byla ta, že kraj Terstu a Gorice, někdy rovněž nazývaný jako „*střecha Jugoslávie*“,⁹¹ se „*prozatím*“ nacházel mimo rámec Jugoslávie. Závěrem rozhovoru

---

⁸⁷ Jednota a bratrství (pozn.překl.) bylo heslo jugoslávských partyzánů, a především jedno z hlavních hesel komunistického režimu v Jugoslávii. Mělo vyjadřovat hlavní podstatu státu – bratrství všech národů a národnostních menšin a jejich jednotu při budování socialismu.

⁸⁸ *Osvobozená Jugoslávie*, Rudé Právo, 10. července, s. 2.

⁸⁹ Tzv. Ilindenské povstání. V současné době je v Makedonii den vypuknutí povstání státním svátkem. Na počest tohoto povstání se také první zasedání makedonské převážně komunistické protifašistické rady ASNOM konalo 2. srpna 1944.

⁹⁰ Demokratická federativní Jugoslávie.

⁹¹ Oblast Terstu a Gorice.

vzkazoval Vlahov čtenářům, že věří v „blízkou budoucnost, kdy se opět Terst a Gorica připojí k naší Jugoslávii, neboť jak Slovinci, tak i Italové žijící zde si to toužebně přáli“.⁹²

V přepisu interview s makedonským reprezentantem lze vysledovat nám již známý styl interpretace, který se objevoval v *Rudém právu* již od konce května 1945. Byla zde velmi viditelná snaha deníku do rozhovoru zakomponovat již dříve vytyčený směr komunistické propagandy, například když Vlahov vyzdvihoval osobu Josipa Broze, kterého ve většině článků redaktoři *Rudého práva* přirovnávali k samotnému vůdci Sovětského svazu, což v podstatě znamenalo, že o jugoslávském vůdci bylo referováno téměř výlučně v superlativech. Partyzánský odboj v Jugoslávii Vlahov připodobnil k říjnové revoluci, která byla dle jeho slov rovněž úspěšná, a především historicky nevyhnutelná. Závěrem rozhovoru komunistická propaganda nezapomněla zmínit mezinárodní problém, se kterým se v těchto týdnech potýkal nejen Tito a jeho spolupracovníci, ale podle Vlahova i celý národ – nesplněné jugoslávské územní požadavky. *Rudé právo* se opět rozhodlo toto téma blíže nekomentovat, jen zopakovalo argument jugoslávské propagandy o početní převaze svých obyvatel na těchto územích. Komunistický deník nekomentoval předválečné jugoslávsko-bulharské spory o makedonské území, které po druhé světové válce vznikem Lidové republiky Makedonie na čas přestalo být překážkou ve vzájemných stycích.

Ostatní deníky se nikterak speciálně nesnažily svým čtenářům přiblížit makedonské realie. Jedinou výjimkou se stala *Lidová demokracie*, která ve své zprávě z 12. července 1945 referovala o hospodářské výměně československých strojů za bulharský tabák. První část zprávy byla věnována obchodu mezi ČSR a Bulharskem, kdy autor článku označoval tuto transakci jako „výraz slovanské solidarity, která se dala klidně přirovnat k nedávné slovanské manifestaci na Děvíně“.⁹³ Zpráva pak čtenáře „navigovala“ na Balkánský poloostrov, kde jako další příklad „slovanského dorozumění“ obsáhleji vylíčila již výše zmíněné první zasedání ASNOM z 2. srpna 1944.

Možná nejzajímavější informací pro čtenáře byla zmínka o současném procesu vytváření nového makedonského jazyka, „který nebyl ani srbský, ani bulharský“. Podle autora jím psaly již místní noviny a knihy, což znamenalo, že se utvářel literární jazyk. Na závěr autor předložil vysvětlení, že díky vytvoření makedonského jazyka se „zlikvidoval starý spor“ mezi

---

⁹² *Osvobozená Jugoslávie*, *Rudé Právo*, 10. července, s. 2.

⁹³ *Obnovené přátelství česko-bulharské*, *Lidová demokracie*, 12. července 1945, s. 2.

slovanskými národy a že „i Bulhaři považovali toto řešení za nejlepší úpravu makedonské otázky“.⁹⁴

1.4 Hospodářská situace v Jugoslávii

Tito, respektive jugoslávské vedení se muselo po skončení války potýkat s obrovskými hospodářskými problémy. Kvůli válce byla Jugoslávie jednou z nejvíce vyčerpaných a zničených zemí v Evropě. V období let 1941–1945 zasáhly Jugoslávii statisícové lidské ztráty, spousta dalších se pak stalo doživotními invalidy. Mnoho Srbů, Chorvatů, Slovinců a příslušníků dalších národů Jugoslávie odešlo na konci války do emigrace. Důsledkem těchto ztrát se některé oblasti (především v Bosně, kde probíhaly nejtěžší vojenské střety) skoro vylidnily. Zastaralý a málo produktivní jugoslávský průmysl byl z velké části zničen. Železnice téměř nefungovala. Jugoslávie dokonce ztratila velkou část námořních plavidel, a proto dlouho nemohla obnovit ani pravidelnou plavbu na Dunaji. Není tak divu, že hrozil Jugoslávii hlad. Její ekonomika byla silně poškozena jak nepřátelskou agresí v dubnu 1941, tak především partyzánskou válkou probíhající na jejím území od léta 1941. Je odhadováno, že celková výše ztrát, které Jugoslávie utrpěla v průběhu let 1941-1945 se pohybovala kolem 46,9 miliardy dolarů.⁹⁵

V druhém červencovém týdnu 1945 se československá vláda rozhodla darovat „bratrské“ Jugoslávii pět tisíc tun cukru.⁹⁶ Tato hmotná pomoc měla alespoň částečně zlepšit kritickou zásobovací situaci v této zemi. Na přelomu července a srpna byl do jugoslávského hlavního města vypraven zvláštní vlak, který pomoc vezl. Spolu s ním se do Bělehradu vydali i zástupci ministerstva zahraničního obchodu, kteří zde navázali první kontakty s jugoslávskými činiteli. Nutno podotknout, že informaci o vyslání československých zástupců do Jugoslávie nepřineslo ani jedno ze sledovaných periodik.⁹⁷ Obnovení hospodářských kontaktů mezi oběma zeměmi naráželo v prvních měsících po válce především na překážky týkající se infrastruktury.⁹⁸ Tyto obtíže se podařilo alespoň částečně překonat koncem léta 1945.

---

⁹⁴ Tamtéž, s. 2.

⁹⁵ PELIKÁN, Jan: *Hospodářská spolupráce Československa s Jugoslávií v letech 1945-1949*, Praha 1990, s. 25.

⁹⁶ *Československo jugoslávským dětem*, Rudé právo, 18. července 1945, s. 2; *Dar ČSR jugoslávským dětem*, Svobodné noviny, 18. července 1945, s. 2; *Dar čs. vlády jugoslávské mládeži odeslán*, Svobodné slovo, 1. srpna 1945, s. 3.

⁹⁷ PELIKÁN, Jan: c. d., s. 28-29.

⁹⁸ Již zmíněná téměř zničená železnice – trať mezi Bělehradem a Prahou nebyla prakticky funkční. Říční doprava taktéž nebyla provozuschopná.

Zprávu o tom, jak velké válečné škody a ztráty zaznamenala Jugoslávie, se mohl čtenář brzy dočíst v *Rudém právu*. Článek byl převzatý z jugoslávského ústředního komunistického deníku *Borba* a zabýval se ve svém úvodníku otázkou válečné náhrady pro svoji zemi, jelikož tvrdil, „že jako obětavý a loajální spojenec“ očekával garantování odškodnění v poměru jeho účasti ve válce, v poměru destrukce a uloupení národního majetku, především s ohledem ke ztrátě největšího národního pokladu – lidských životů.⁹⁹ Následná část textu se pak věnovala vyjmenovávání těch nejzásadnějších škod, které byly důsledkem jugoslávské účasti ve válce. Článek uváděl, že z 1 700 000 obyvatel, které ztratila Jugoslávie ve válce, bylo 1 461 000 civilních a 239 000 vojenských osob v průměru 23 let věku.¹⁰⁰ Dále informoval o zničení 350 000 selských usedlostí, škoda na dobytku činila 50 % předválečného stavu, zničeno bylo téměř 65 % průmyslových podniků a dalších 15 % částečně poškozeno. Čtenáře mohl s ohledem na tak vysoké cifry článek přinejmenším překvapit. Je nutné upozornit, že statistiky uvedené jugoslávským deníkem byly silně nadnesené. Dnešní historiografie disponuje mnoha podklady, které dokazují, že šlo o účelově nadnesené údaje s cílem získat větší reparace. Například údaj, který byl po válce mnoho let uváděn – 1,7 milionu celkových lidských ztrát – byl zavádějící, ve skutečnosti se číslo pohybuje kolem 1,1 milionu zmařených životů.¹⁰¹ Tuto zprávu přineslo československému čtenáři pouze *Rudé právo*, ostatní deníky článek z jugoslávských komunistických novin neotiskly.

Rozsáhlejší zpráva, která české společnosti líčila hospodářskou situaci v Jugoslávii, vyšla ve *Svobodných novinách* 25. července 1945. Jednalo se o přepis agenturní zprávy, která čtenáře informovala, že docházelo k „normalizaci nejen politického a hospodářského, nýbrž i celkového státního a národního života v Jugoslávii“. Rovněž došlo k přípravě nových politických zákonů; „nový, moderní a demokratický“ úřednický zákon, a především se začal projednávat zákon o pozemkové reformě. Touto reformou měly být „úplně zlikvidovány poslední zbytky feudálních poměrů v Jugoslávii“. Půda pak měla být přidělena zemědělcům bez země, následně pak „bojovníkům podle předpisů zákona o demobilisaci vojáků starších ročníků, žitelů rodin, jakož i zemědělcům s velice malým majetkem, který majitele neuživí“.¹⁰²

---

⁹⁹ *Válečné škody a ztráty Jugoslávie*, *Rudé právo*, 3. srpna 1945, s. 2.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 2.

¹⁰¹ ŠESTÁK, Miroslav; et al: c. d., s. 492.

¹⁰² *Jugoslávie se rychle konsoliduje*, *Svobodné noviny*, 25. července 1945, s. 1.

Nové jugoslávské vedení vidělo řešení hospodářských problémů v urychleném zestátnění výrobních prostředků a v radikální industrializaci. Proces zestátnění přitom zpočátku veřejně neproklamovala jako „zespolečenštvání“ obchodních, hospodářských a bankovních institucí, nýbrž používala způsob tzv. sekvestrace, tedy nucené státní správy majetku. Díky velmi rychlému zestátnění přešly do poloviny roku 1945 do vlastnictví státu skoro tři čtvrtiny průmyslové produkce v Jugoslávii, což několikanásobně překračovalo vlastnický podíl státu v ostatních zemích sovětské zájmové sféry.¹⁰³

Článek *Svobodného slova* z 25. července 1945 byl jedinou zprávou, která se na počátku námi sledovaného období jakkoliv zmiňovala o nových hospodářských reformách v Jugoslávii. Deník zprávu interpretoval implicitně, nepřidal k ní žádný svůj komentář. Ostatní deníky téma hospodářských reforem v Jugoslávii svým čtenářům prozatím nijak neprezentovaly.

V tomto období nalezneme jisté odlišnosti ve způsobu informování veřejnosti o hospodářské situaci v Jugoslávii. Rozdíl byl především mezi interpretacemi *Rudého práva* a ostatních deníků. Komunistický deník přinesl v součtu osm zpráv, které se týkaly započetí nové hospodářské spolupráce mezi Jugoslávií a Československem, nebo přinášel přepisy agenturních zpráv o poválečném stavu jugoslávského hospodářství. Z těchto článků hned čtyři informovaly o obrovských hospodářských škodách a velké pravděpodobnosti vypuknutí hladomoru v zimě 1945–1946 v Jugoslávii. Oproti tomu ostatní nekomunistické deníky se ve svém zpravodajství tak často o špatném stavu jugoslávského hospodářství nezmiňovaly. Národně socialistické *Svobodné slovo* sice shodně jako ostatní deníky přineslo zprávu o daru československé vlády Jugoslávii, nicméně svým čtenářům poskytlo jako jediné periodikum agenturní zprávu o přípravě obchodní smlouvy mezi oběma zeměmi.¹⁰⁴ Deníky *Svobodné noviny* a *Lidová demokracie* referovaly o špatném stavu jugoslávského hospodářství shodně třemi články. V uvedené časové periodě se zpravodajství sledovaných deníků hospodářskou situací v Jugoslávii moc nezabývalo, článků bylo poskromnu a nacházely se až na zadních stranách novin.

Analýzou zpravodajství vybraných československých periodik v létě 1945 lze vysledovat klíčová témata, která se ocitla ve středu pozornosti v souvislosti s děním v Jugoslávii. Jedny z prvních rozsáhlejších reflektovaných událostí byly poválečné územní

---

¹⁰³ ŠESTÁK, Miroslav; et al.: c. d., s. 502-503.

¹⁰⁴ *Přípravy obchodní smlouvy s Jugoslávií*, *Svobodné slovo*, 29. srpna 1945, s. 2.

nároky Jugoslávie v oblastech jižních Korutan a jižního Štýrska, Istrijského poloostrova, a především vznik Terstské otázky. Všechny deníky shodně přenášely svým čtenářům jugoslávské argumenty o převaze chorvatských či slovinských obyvatel v nárokovaných oblastech, aniž by však přinesly jakékoliv protiargumenty či jakékoliv vlastní komentáře. V interpretaci této události se tak přístup jednotlivých periodik v podstatě nelišil.

Na počátku července 1945, kdy se konala Všeslovanská manifestace na slovenském Děvině, se deníky této události ve svých zpravodajstvích rozsáhle věnovaly. Články většinou zabíraly celé titulní strany novin, běžně obsahovaly i snímky zúčastněných slovanských reprezentantů. V kontextu této události deníky přinášely vedlejší články a komentáře týkající se slovanských národů. Jednalo se zejména o zprávy přibližující čtenářům sovětský a námi sledovaný jugoslávský národ. Články většinou popisovaly dramatické události, které se odehrávaly během druhé světové války. Zde lze vysledovat odlišnost ve způsobu zpravodajství. Nejviditelnější diferencí spatřujeme ve zpravodajství *Rudého práva* a ostatních periodik. V ústředním deníku KSČ byla patrná jasná snaha připodobnit čtenářům Titovo partyzánské hnutí k bojovníkům Rudé armády a osobu Josipa Broze pak zobrazovat podobně jako samotného Stalina. *Rudé právo* se na rozdíl od ostatních periodik striktně drželo informační šablony, která interpretovala jugoslávský odboj jako jednostranný boj partyzánů, kteří za pomoci bratrské Rudé armády čelili německému a italskému nepříteli. Pokud byla existence četnického hnutí ve zpravodajství komunistického deníku zmiňována, dělo se tak velmi zřídka a výhradně za použití kusých zmínek. Četníky *Rudé právo* nepopisovalo jako další odbojovou skupinu operující na jugoslávském území, nýbrž jako nepřátele a zrádce Jugoslávie, kteří zabíjeli nevinné obyvatelstvo. Komunistický deník hodnotil hnutí vedené Dražou Mihailovičem striktně negativně, podle optiky *Rudého práva* četníci pouze „podle Hitlerova návodu masakrovali Chorvaty i muslimy“.¹⁰⁵ Nekomunistické deníky se v úsudku o četnicích názorově rozcházely. To bylo způsobeno tím, že každý deník přebíral zprávy z odlišných zahraničních agentur, které rovněž měly různými způsoby nastavenou optiku interpretace. *Lidová demokracie* informovala o ravnogorském hnutí v souvislosti s vyhlášením všeobecné amnestie v Jugoslávii 8. srpna 1945.¹⁰⁶ Článek byl přepisem zprávy z italské agentury ANS, ovšem skupinu Draži Mihailoviće neoceňoval ani pozitivně, ani negativně, pouze ji popsal jako jednu z řady amnestovaných organizací, jejichž členové byli propuštěni z vězení. Propuštěné četníky

---

¹⁰⁵ *Osvobozená Jugoslávie*, *Rudé právo*, 11. května 1945, s. 3.

¹⁰⁶ *Všeobecná amnestie v Jugoslávii*, *Lidová demokracie*, 8. srpna 1945, s. 2.

deník stavěl na stejnou úroveň jako propuštěné členy milice generála Nediće a rovněž příslušníky chorvatské a slovinské domobrany. Deník *Svobodné noviny* se zmiňoval podobně jako *Lidová demokracie* o četnickém hnutí neutrálně a rovněž pouze v jedné zprávě, která byla převzatá z britské tiskové agentury Reuters. Čtenářům bylo pouze sděleno, že četníci byli obviněni z velezrady, ovšem i tento deník svůj názor v souvislosti s četníky nevyjádřil. Z tohoto důvodu můžeme označit názor *Svobodných novin* na ravnogorské hnutí jako celkově zdrženlivý. *Svobodné slovo* ve svém zpravodajství již tak neutrální vůči četníkům nebylo. Zmínka o této organizaci vždy pocházela z přepsané zprávy jugoslávské státní tiskové agentury Tanjug, což vzhledem k jejímu názorovému zaměření znamenalo, že převzatá interpretace četnického hnutí mohla být jen negativní. Tanjug například ve svých zprávách četníky označoval jako „velezrádnou organizaci, jejíž členové museli být potrestáni...“.¹⁰⁷

Titovi partyzáni byli velmi skloňovaným tématem v deníku KSČ. V časovém horizontu od konce druhé světové války až do 31. srpna 1945 otisklo *Rudé právo* celkem dvanáct zpráv, ať již formou přepsané zahraniční agenturní zprávy, tak vlastního komentáře či básně věnované jugoslávským partyzánům, které se mohly charakterizovat jako oslavné či triumfální texty, jež měly za úkol čtenářům připomínat vítězství Jugoslávie v národně osvobozeneckém hnutí. Oproti tomu zbylá trojice deníků nepřikládala tématu jugoslávského partyzánského odboje takový význam, a tak se v jejich zpravodajstvích objevilo méně článků s tímto námětem. Zprávy trojice nekomunistických denních periodik se lišily od článků *Rudého práva* především umírněnější interpretací, kdy nepoužívaly přehršel oslavných komentářů a ocenění na adresu Titových bojovníků.

V případě zpravodajství týkající se Jugoslávie, které se ve sledovaných periodikách objevovalo v září 1945, můžeme hovořit o převaze článků, jež se věnovaly otázce Terstu. Ze čtrnácti zpráv, které během září přinesla o Jugoslávii *Lidová demokracie*, se jich celkem osm týkalo problematického přístavu. Deník *Svobodné noviny* ve svém zářijovém zpravodajství otiskl celkem sedmáct článků s jugoslávskou problematikou, z nichž jich šest přinášelo informace o terstském přístavu. *Rudé právo* drželo jako již měsíce předtím prvenství, co se týkalo počtu zpráv o Jugoslávii, které svým čtenářům poskytovalo. Celkem se jednalo o třicet dva článků, z toho patnáct interpretovalo terstské události. Nejmenší zájem o tyto události

---

¹⁰⁷ *Smrt velezrádcům Jugoslávie*, *Svobodné slovo*, 10. srpna 1945, s. 2.

projevilo *Svobodné slovo*, které přineslo ze sedmi článků pouze tři o klíčovém přístavu v severním Jadranu.

Od září 1945 došlo ke změně ve zpravodajství sledovaných deníků v otázce terstského přístavu. Rozdíl oproti předešlému období spočíval především v argumentaci, která se zamýšlela nad tím, proč by právě přístav Terst měl být jugoslávským přístavem. Paušálně řečeno, již se nejednalo pouze o zprávy, které přebíraly jen argumenty jugoslávské propagandy, nýbrž se již začaly objevovat i články, které čtenářům přinášely vlastní názory mající nejčastěji za cíl vysvětlit, proč by měl být Terst připadnout jugoslávské federaci. Českoslovenští autoři začali Terst vnímat jako důležité a strategické místo, ze kterého by mohlo profitovat i hospodářství ČSR. Lze říci, že zmiňování terstského přístavu v souvislosti s ekonomickými zájmy ČSR bylo patrné až po československo-jugoslávském jednání koncem srpna 1945, když do Prahy přiletěl jugoslávský ministr obchodu Nikola Petrović, jenž zde vedl několik dnů obšírná vyjednávání s československými zástupci.¹⁰⁸

1.5 Problematika československé reemigrace

Bez ohledu na obchodní vyjednávání a opětovné navazování hospodářské spolupráce mezi oběma zeměmi se z iniciativy ČSR začalo hovořit i o podmínkách reemigrace početné menšiny Čechů a Slováků usídlených v Jugoslávii.¹⁰⁹ Ze sledovaných periodik se tématu návratu československých reemigrantů nejdříve věnovaly deníky *Lidová demokracie* a *Rudé právo*. Lidovecký list uprostřed července 1945 otiskl na své titulní straně článek o příjezdu padesátičlenné delegace jugoslávských Čechů a Slováků na Pražský hrad, kteří zde „spontánně vyslovili přání“ se navrátit zpátky do osvobozené vlasti. Podle delegace se jednalo asi o dvě stě tisíc navrátilců z Maďarska, sto padesát tisíc lidí z Jugoslávie a asi osmdesát tisíc z Rumunska. Ústřední list lidovců ovšem upozornil, že žádost o navrácení se zpět nebyla z důvodu nesnášenlivosti s místním obyvatelstvem, nýbrž kvůli „*vlastní touze zapojit se jako tvořivá složka do budování národního a lidově demokratického československého státu*“.¹¹⁰ K návratu do ČSR je vedla touha přijít zpět do opuštěné vlasti svých předků spolu se svými vzpomínkami

---

¹⁰⁸ PELIKÁN, Jan: c. d., s. 28-29.

¹⁰⁹ V Jugoslávii žila česká menšina především v oblasti Slavonie s centrem ve městě Daruvar, další minorita pak žila v Banátu a severní Bosně. Slovenská menšina žila zejména v Bačce, Srijemu a Banátu. Jejich centrem bylo město Petrovac.

¹¹⁰ *Statisíce zahraničních Čechů a Slováků zpět do vlasti*, *Lidová demokracie*, 13. července 1945, s. 1.

značně zidealizované domoviny. Nostalgii ještě znásobily jejich vlastní hrůzné zážitky spojené s hrůzami spojené s okupací nacistů a násilím ustašovců. Mimo těchto spíše citových argumentů zde hrála roli i ekonomická a politická situace. V Československu byla v této době značně vyšší životní úroveň, což bylo rovněž silnou motivací československých menšin nejen v Jugoslávii.¹¹¹ Komunistický deník se o reemigrantech zmínil pouze strohým článkem 26. července 1945, kdy informoval o příjezdu dvaceti autobusů či nákladních aut, které přivezly jugoslávské repatrianty zpět do Československa, nikterak více jejich návrat nekomentoval.¹¹² Deník národních socialistů věnoval reemigrantům nejrozsáhlejší článek ze všech sledovaných periodik, když ke konci listopadu 1945 otiskl reportáž Rudolfa Koláře popisující výpravu československých novinářů do obce Stara Pazova, vzdálené třicet kilometrů od Bělehradu, kde žil velký počet slovenského obyvatelstva. Autor čtenářům popisoval život místních Slováků, kteří si již po dvě stě let „*drželi svůj jazyk i svoje kulturní tradice*“, dokonce měli svůj evangelický kostel, neboť většina z místních byla evangelíky. Kolář však oceňoval velmi dobrý stav vesnice, neboť jak on sám zmiňoval, Stara Pazova „*byla ušetřena válečných hrůz*“. Na konci své reportáže pak uvedl, že zdejší obyvatelé stojí před velikým problémem, zda odejít do vlasti svých předků, či zůstat tam, kde nyní spokojeně žijí. Kolář podpořil kurz nastavený Titovým vedením a místním schvaloval setrvání v Jugoslávii, jelikož „*zde již nebylo rozdílu mezi příslušníky slovanských národů, všem Slovanům byl zde zaručen svobodný, národní a kulturní rozvoj*“.¹¹³ Otázka návratu československých krajanů byla komplikovanější a vyvolávala řadu dalších otázek a jednání, což se čtenář ze sledovaných deníků ale nemohl dozvědět. Vláda ČSR vydala na konci července 1945 prohlášení, ve kterém vyzývala své krajany k návratu do osvobozeného Československa. Tento krok vlády měl zabránit jednak asimilaci českých a slovenských menšin, především se však snažila získat tímto způsobem několik tisíc pracovních sil, které ČSR po válce postrádala.¹¹⁴ Československá vláda však při jednání s jugoslávskou stranou narazila na podmínky, které byly v porovnání s ostatními zeměmi, kde žili Čechoslováci, nejméně příznivé. Jugoslávie žádala, aby reemigranti zanechali bez jakékoliv náhrady všechnen svůj nemovitý majetek.¹¹⁵ ČSR však počítala s tím, že před odjezdem z Jugoslávie reemigranti prodají svůj nemovitý majetek a větší část získaného kapitálu pak

---

¹¹¹ PELIKÁN, Jan: c. d., s. 40-41.

¹¹² *Návrat repatriantů z Jugoslávie*, Rudé právo, 26. července 1945, s. 2.

¹¹³ Rudolf Kolář, *Mezi Slováky v Jugoslávii-vzorná vesnice Stara Pazova*, Svobodné slovo, 23. listopadu, 1945, s. 1.

¹¹⁴ Úbytek pracovních sil v Československu byl důsledkem odchodu mladých lidí na vysoké školy, budování vojska, vnitřního stěhování obyvatelstva, a především vystěhování německých obyvatel.

¹¹⁵ Ten měl propadnout státu. O majetku movitém se prý mělo jednat později.

převědou do Československa. Na druhé straně ani jugoslávská vláda příliš nesympatizovala s odchodem československé menšiny zpět do vlasti. Tito lidé žili především v zemědělsky úrodných a prosperujících oblastech, které by po jejich odchodu nebylo možné plnohodnotně nahradit stejně zkušenými zemědělci.¹¹⁶ Těmito názorovými nesoulady mezi oběma stranami se tak jednání jen komplikovalo. Zjevnou složitost a komplexnost jednání o reemigrantech mezi československou a jugoslávskou stranou zpravodajství sledovaných deníků vůbec nezaznamenávala.

1.6 Pohled zkoumaného periodického tisku na vnitropolitické změny v Jugoslávii

Rozdíly v interpretaci jugoslávských vnitropolitických změn ze strany sledovaných periodik bylo možné nejlépe sledovat na příkladu voleb, které se v Jugoslávii konaly na podzim roku 1945. Parlamentní volby byly ve znamení předpokládaného vítězství KSJ. Komunistická strana Jugoslávie vstoupila do tohoto klání s jednotnou kandidátkou takzvané Národní fronty. Některá místa na listinách byla poskytnuta i nekomunistickým politikům, kteří se ale museli smířit s politickou nadvládou KSJ. Dle scénáře používaného i v ostatních zemích vytvářeného sovětského bloku nabídla Titova strana nepatrné zastoupení i legální opozici, která tuto nabídku jasně odmítla. Následně ji bylo různými legislativními kličkami, ale i otevřeným nátlakem zabráněno vést regulérní předvolební kampaň. Opozice tvořená Demokratickou stranou, částí Chorvatské selské strany, sociálními demokraty, a dalšími, se rozhodla parlamentní volby bojkotovat.¹¹⁷

Zpravodajství týkající se voleb do jugoslávského parlamentu byla v denících *Lidová demokracie* a *Svobodné noviny* téměř totožná. Obě periodika shodně přinášela články o této události pouze z britských informačních agentur Reuter a United Press. Jednalo se většinou o bezmála shodné zprávy, zdůrazňující především přítomnost zástupců britských poslanců při jugoslávských volbách, které byly podle jejich slov „provedeny velmi demokraticky a pečlivě, přesně podle předpisů volebního zákona“.¹¹⁸ Oba deníky neúčast opozice ve volbách ponechaly bez většího komentáře, jen ve svých zprávách uvedly, že se opozice voleb

---

¹¹⁶ PELIKÁN, Jan: c. d., s. 40-41.

¹¹⁷ ŠESTÁK, Miroslav; et al.: c. d., s. 495-496.

¹¹⁸ *Velké vítězství ve volbách Národní fronty v Jugoslávii*, *Lidová demokracie*, 14. listopadu 1945, s. 2; *Britské vysvědčení Jugoslávii*, *Svobodné noviny*, 23. listopadu 1945, s. 2.

nezúčastnila. Volební zpravodajství obou periodik rozhodně nebyla neutrální, ale také ne negativní, neboť zprávy přinášely pouze z britských informačních agentur. Jednalo se tedy pouze o informativní články.

Na rozdíl od *Lidové demokracie* a *Svobodných novin* deník *Svobodné slovo* neodkazoval ve svém zpravodajství na britské informační agentury, nýbrž měl svého vlastního zpravodaje v Bělehradě, Rudolfa Koláře. Ten ústřednímu deníku ČSNS zasílal mnohem barvitější zprávy, kterými čtenáři rozhodně přiblížil jugoslávské volby více, než *Lidová demokracie* a *Svobodné noviny*. Kolář referoval o britských poslancích, kteří „*chtěli dohlížet*“ na průběh voleb, ovšem na adresu pozvaných novinářů z ostatních evropských zemí se vyjádřil způsobem, že tito žurnalisté měli být jakýmsi „*rušivým elementem, který měl paralyzovat náznaky anglického tisku, že volby v Jugoslávii nebudou odpovídat představám evropských demokracií*“. Podle Koláře měly volby až „*manifestační ráz*“, rovněž kladně zmínil velmi vřelé jugoslávské přijetí československých zástupců, kteří měli totožný úkol, jako jejich zahraniční kolegové – shlédnout průběh voleb. Autor dále osvětlil čtenáři způsob, jakým mohli obyvatelé Jugoslávie volit. Z důvodu stále rozsáhlé negramotnosti v některých oblastech Jugoslávie se volilo formou „*vhození kuliček do uren*“. Nicméně, podobně jako v případě dvou předchozích periodik, byla opozice zmíněna jen okrajově, a to v prostém konstatování, že se voleb nezúčastnila. Na závěr svého článku ještě Kolář zmínil fakt, že výsledky jugoslávských parlamentních voleb měly mít velký vliv na volby v Bulharsku i v Albánii,¹¹⁹ které se měly konat v brzké době.¹²⁰ Zmíněný komentář Rudolfa Koláře k politické situaci v Jugoslávii nebyl jeho prvním a ani posledním článkem otištěným v ústředním deníku národních socialistů. Ve svých zprávách se orientoval především na politickou a hospodářskou situaci v Jugoslávii. Kolář byl stálým jugoslávským dopisovatelem; v období října 1945 a dubna 1946 *Svobodné slovo* otisklo celkem šest jeho článků týkajících se událostí ve Federativní lidové republice Jugoslávii. Existence a působení zahraničního dopisovatele zjevně dokazovalo, že události v této zemi byly deníkem národních socialistů bedlivě sledovány, a redakce proto chtěla mít za tímto účelem svůj vlastní informační zdroj. Z voleb konajících se na podzim roku 1945 v Albánii, Bulharsku a Jugoslávii byly československými deníky jednoznačně nejvíce sledovány právě ty jugoslávské. Celkově to

---

¹¹⁹ Rudolf Kolář, *Manifestační volby v Jugoslávii*, *Svobodné slovo*, 13. listopadu 1945, s. 2.

¹²⁰ V Bulharsku se konaly volby v druhé polovině listopadu 1945, v Albánii pak na počátku prosince 1945.

odráželo mimořádný zájem o jugoslávské dění, které bylo monitorováno nesrovnatelně podrobněji, než tomu bylo v případě ostatních států Balkánského poloostrova.

Nejobsáhlejší zpravodajství o volebních výsledcích přineslo svým čtenářům *Rudé právo*. Nutno podotknout, že ústřední deník KSČ jako jediný ze sledovaných periodik otiskl již se značným předstihem zprávu jugoslávského Tanjugu, informující o žádosti Národní fronty Jugoslávie, aby v čele její celostátní kandidátní listiny stanul Josip Broz Tito.¹²¹ Jugoslávský vůdce tuto nabídku přijal. Komunistický deník však více Titovo rozhodnutí nijak nekomentoval. Podobně jako ostatní deníky i *Rudé právo* přineslo následně zprávy o výsledcích listopadových voleb. Přístup komunistického deníku se lišil již v umístění článku. Nekomunistické deníky své zpravodajství o úspěchu Národní fronty Jugoslávie přinášely obvykle na méně atraktivních stranách svých vydání, deník komunistický tyto zprávy naopak umísťoval na stránky titulní. *Rudé právo* podobně jako *Svobodné slovo* mělo v jugoslávském hlavním městě svého zpravodaje, který zasílal své domovské redakci „nejčerstvější informace“. Zvláštní bělehradský zpravodaj Gustav Bareš¹²² přinesl čtenářům obsáhlý komentář o volbách v Jugoslávii. Kromě vysvětlení, proč Jugoslávci volili „*formou kuliček*“, Bareš sděloval, kdo z místních obyvatel mohl volit, tedy nově kromě mužů i ženy starší osmnácti let. Zároveň toto právo měly i osoby mladší osmnácti let, které se zúčastnily národně osvobozovacího boje. Dále zmínil, že o volební právo přišlo asi 194 000 osob, přičemž se podle autora jednalo o osoby, které spolupracovaly s okupanty a quislingovskými režimy. Zapomněl ovšem dodat, že se znemožněním volebního práva většímu počtu obyvatel nesouhlasili někteří přední političtí představitelé v Jugoslávii. Proti odebrání volebního práva protestovala část opozice, především místopředseda vlády a předseda Demokratické strany Milan Grol.

Rudé právo prostřednictvím komentáře svého bělehradského zpravodaje jako jediné ze čtyř zkoumaných deníků prezentovalo vlastní pohled na opozici, která se voleb odmítla zúčastnit. Bareš její neúčast vysvětloval „*slabostí a záští vůči novému režimu*“. V porovnání s nekomunistickými deníky, které jugoslávskou domácí opozici vnímaly spíše neutrálně, interpretace *Rudého práva* se dala rozhodně označit za negativní, až nepřátelsky laděnou. Co se týkalo pohledu periodik na jugoslávskou zahraniční opozici, tedy na královskou dynastii

---

¹²¹ *Tito v čele Federativní jugoslávské kandidátky*, *Rudé právo*, 13. září 1945, s. 1.

¹²² Gustav Bareš, vlastním jménem Gustav Breitenfeld, byl československý novinář a významný politik Komunistické strany Československa. V letech 1948-1952 byl poslancem Národního shromáždění ČSR. Po roce 1952 pak byl odstaven od moci v rámci boje uvnitř KSČ.

Karađorđevićů, především na osobu krále Petra II., můžeme konstatovat, že všechna sledovaná periodika zaujímala vůči představitelům monarchie i exilové vládě nepřátelské stanovisko. Rétorika všech zkoumaných novin byla v tomto tématu výjimečně shodná. Ve zprávách spojovaných s osobou Petra II. se většinou objevovaly negativní výrazy jako „*nepřítel svého národa, velezrádce, či přívrženec Draži Mihailoviće*“. Mihailović, který byl v této době ještě stále na útěku před Titovými jednotkami, byl totiž mimo jiné přesvědčeným roajalistou.

Po vítězství Národní fronty ve volbách se konalo zasedání ústavodárného shromáždění. K tomu došlo 29. listopadu 1945, tedy u příležitosti druhého výročí vzniku AVNOJ. Na zasedání byla královská dynastie Karađorđevićů jednomyslně zbavena veškerých práv, které byly spojeny s vedením země, zároveň bylo rozhodnuto o zrušení monarchistického zřízení státu a Jugoslávie byla prohlášena federální a lidovou republikou.¹²³ Vyhlášení FLRJ nemohlo zůstat nepovšimnuto československými deníky, které již následný den přinášely zpravodajství o usnesení ústavodárného národního shromáždění. Sledovaná periodika zmínila tři zásadní fakta: samotné prohlášení Jugoslávie republikou, zbavení veškerých práv královské dynastie Karađorđevićů, a především zdůrazňovala legitimnost jugoslávských voleb potvrzené Velkou Británií. Způsob interpretace těchto tří faktů se po obsahové stránce přitom nijak výrazněji nelišil. Jak *Svobodné noviny*, tak i *Svobodné slovo*, *Lidová demokracie* a *Rudé právo* shodně převzaly články o ústavodárném shromáždění z britských tiskových agentur United Press a Reuter. Zprávy z levicově orientovaných tiskových agentur Tanjug či sovětské TASS nebyly v žádném sledovaném deníku reflektovány. Převzaté britské agenturní zprávy hlavně kladly důraz na informování čtenáře o „*pečlivém, svědomitém či hladkém*“ průběhu jugoslávských voleb a jak deníky uváděly, nešlo tak docela o volby, nýbrž spíše o „*přátelské referendum*“,¹²⁴ což mohlo na jednu stranu u čtenářů evokovat pocit, že hlasování byla pouze jakousi formalitou, kde již předem bylo jasné, kdo vyhraje. Na druhé straně však čtenář nemohl přehlédnout skutečnost, že celou událost přijel sledovat veliký počet zástupců evropských zemí. Přítomnost zahraničních delegátů evidentně reflektovala jejich nedůvěru v transparentní průběh jugoslávských voleb.

---

¹²³ FLRJ.

¹²⁴ *Jugoslávie prohlášena republikou*, *Lidová demokracie*, 1. prosince 1945, s. 1; *Londýn a jugoslávská republika*, *Svobodné noviny*, 1. prosince 1945, s. 1; *Jugoslávie oslavuje republiku*, *Svobodné slovo*, 1. prosince 1945, s. 1; *Jugoslávie prohlášena federativní lidovou republikou*, *Rudé právo*, 1. prosince 1945, s. 1.

Ze zpravodajství deníků *Lidové demokracie*, *Svobodného slova* a *Svobodných novin* lze vyzorovat neutrální, spíše souhlasnou reflexi posledních vnitropolitických událostí v Jugoslávii. Rozhodně se však v článcích neobjevil ani jeden jednoznačně oslavný či naopak negativní komentář vůči proklamaci FLRJ. Shodnou interpretaci použil i týdeník *Svobodný zítřek*, který ve svém zpravodajství věnoval této události jen velmi malý prostor, a to na závěrečné straně svého zpravodajství.¹²⁵ Zpravodajství *Rudého práva* však daleko přesahovalo tento převládající neutrální tón. Na rozdíl od ostatních deníků zde byla viditelná podpora radikálně levicového Titova režimu, jež byla zřetelná například počátkem prosince 1945, kdy komunistický deník otiskl článek, ve kterém prezentoval reakce zahraničních levicových deníků na volební vítězství Národní fronty a následnou transformaci Jugoslávie z monarchie na federativní lidovou republiku. *Rudé právo* si evidentně vybralo pouze listy, které pád dynastie Karađorđevićů a volební výsledky v Jugoslávii hodnotily pozitivně. Jednalo se o americký komunistický deník *Daily Worker* a francouzský, taktéž krajně levicový list, *L'Humanité*, které poslední vývoj v Jugoslávii kvitovaly s velkým povděkem.¹²⁶

V kontextu listopadových událostí byl zájem o Jugoslávii vyšší ve všech sledovaných denících, který se projevil nárůstem článků týkajících se tamějšího dění. Československá periodika vnímala Jugoslávii jako spojence, se kterým bylo potřeba dle jejich interpretace ještě více spolupracovat, ať již na politické, hospodářské, kulturní či společenské úrovni.

1.7 Počátky obnovy ekonomických vztahů mezi Jugoslávií a Československem

Z hlediska rozvíjející se ekonomické spolupráce mezi FLRJ a ČSR se začal ve zpravodajství sledovaných periodik objevovat na konci října 1945 větší počet článků, které čtenáře informovaly o hospodářské spolupráci s ČSR, ale i o ekonomické situaci v samotné Jugoslávii. Po analýze těchto článků lze konstatovat, že se jednalo většinou o totožně konstruované a opakující se zprávy či autorské komentáře, kterými deníky periodicky připomínaly svým čtenářům, jak moc byla Jugoslávie poškozena během druhé světové války. V některých případech se jednalo o obsáhlé komentáře, v nichž se autoři snažili přesně vyčíslit čtenáři ztráty v „polorozpadlé Jugoslávii“.¹²⁷ Deníky shodně vysvětlovaly zvýšený počet ekonomických

---

¹²⁵ *Tito vyhrál volby i důvěru ciziny*, *Svobodný zítřek*, 6. prosince 1945, s. 5.

¹²⁶ *Projevy sympatií Federativní, demokratické a lidové republiky Jugoslávii*, *Rudé právo*, 2. prosince 1945, s. 2

¹²⁷ Například: Ota Hora, *Ubohá Jugoslávie*, *Svobodné slovo*, 28. října 1945, s. 2.

jednání obou zemí jako „*nutnou povinnost pomoci bratrské zemi*“ či jako „*uplatňování citových motivů solidarity obou slovanských národů*“.¹²⁸

Mimo opakující se zprávy o zuboženém jugoslávském hospodářství se v kontextu nových jednání jugoslávské delegace na ministerstvu zahraničního obchodu v Praze objevily i články informující o konkrétním průběhu a výsledcích těchto rozhovorů. Konzultace byly dovedeny do úspěšného konce 25. října 1945, kdy byla podepsána první poválečná dohoda o výměně zboží, která obsahovala i několik dalších smluv o hospodářských a finančních otázkách. Dohoda byla sjednána na dobu šesti měsíců, tedy do 30. dubna 1946 s dovětkem, že po akceptaci obou stran může být prodloužena o další tři měsíce.¹²⁹ O této události informovaly československou veřejnost pouze tři ze sledovaných čtyř deníků. Nejvíce prostoru tomuto aktu ve svém zpravodajství věnovalo *Svobodné slovo*, které především zdůrazňovalo, že Československo bylo první zemí (po Sovětském svazu¹³⁰), s kým Jugoslávie uzavřela obchodní smlouvu.¹³¹ *Rudé právo* obdobně jako ústřední deník ČSNS vyzdvihovalo především fakt, že Československo bylo první zemí, se kterou Sovětský svaz podepsal tuto obchodní dohodu. Komunistický deník v jednom z článků informoval jak o obchodní smlouvě s Jugoslávií, tak i s Francií. Titově Jugoslávii však věnoval osm desetin textu, ve kterém podrobně vypisoval, co bude ČSR exportovat, a naopak co bude importováno do Československa. Podrobnosti dohody mezi zemí galského kohouta a Československem shrnul autor v porovnání s komentářem o dohodě mezi FLRJ a ČSR velmi stroze, dalo by se říci, až ledabyle.¹³² *Svobodné noviny* v kontextu obchodního jednání mezi Jugoslávií a Československem neotiskly žádný článek podobného charakteru.

Politické špičky obou zemí byly s výsledkem vyjednávání v říjnu a listopadu 1945 spokojeny. Vláda Jugoslávie předpokládala, že hospodářská pomoc od mnohem vyspělejšího státu jí může velmi pomoci při obnově své ekonomiky. Tato podzimní jednání zároveň potvrdila komplikovanost problematických majetkoprávních a finančních otázek. Oběma stranám bylo zřejmé, že tyto sporné otázky nebude možné vyřešit během několika týdnů, nýbrž, že rokování potrvají delší dobu.¹³³ Zpravodajství sledovaných novin však obtížnost a

---

¹²⁸ *Obchodní jednání mezi Jugoslávií a Československem*, Lidová demokracie, 28. října 1945, s. 2.

¹²⁹ PELIKÁN, Jan: c. d., s. 31.

¹³⁰ První hospodářskou dohodu s Jugoslávií již dříve uzavřel Sovětský svaz.

¹³¹ *Dohoda o výměně zboží*, *Svobodné slovo*, 26. října 1945, s. 2.

¹³² *Obchodní smlouvy s Jugoslávií a Francií*, *Rudé právo*, 28. října 1945, s. 2.

¹³³ PELIKÁN, Jan: c. d., s. 40.

komplikovanost více než měsíčního jednání mezi oběma stranami vůbec nezmiňovalo.¹³⁴ Podle trojice deníků probíhaly rozhovory „v přátelském duchu, přičemž obě strany si často ochotně vycházely vstříc“.¹³⁵ To však neodpovídalo skutečnosti, naopak několikrát hrozilo, že zástupci Jugoslávie odjedou zpět od Bělehradu a jednání tak bude na nějaký čas přerušeno.¹³⁶

Do února 1946 se ve sledovaných periodikách objevily pouze dvě obsáhlejší zprávy, referující alespoň okrajově o zestátňování a pozemkové reformě v Jugoslávii. První z nich otisklo *Svobodné slovo* v souvislosti s novou dohodou o výměně zboží. Autorem komentáře byl Ota Hora, československý novinář a politik, který byl v letech 1945–1948 současně i poslancem Prozatímního Národního shromáždění za národní socialisty. Po roce 1945 patřil v rámci ČSNS k mladé generaci a byl zvolen předsedou národně socialistické mládeže. Vyjadřoval se kriticky vůči vzrůstajícímu vlivu KSČ v policii. Po komunistickém převratu v únoru 1948 emigroval do zahraničí. Hora svým komentářem chtěl čtenářům přiblížit hospodářskou situaci v Jugoslávii. Velmi podrobně popsal rozsah škod, které byly způsobeny během druhé světové války. Dle jeho názoru byly největší ztráty zaznamenány v jugoslávském zemědělství, o moc lépe však nepopisuje ani stav průmyslu a železniční sítě. Tím ale jeho negativní pohled na ekonomickou situaci Jugoslávie nekončil, autor připomněl i nedostatek materiálních zdrojů, a především absenci kvalifikovaných sil na „opravu země“. V závěru svého článku vyjádřil své očekávání pozitivní světlé budoucnosti, jelikož „i přes ohromné ztráty Jugoslávie dělala vše pro to, aby byl její hospodářský život obnoven“. Podle Hory bylo v Jugoslávii soukromé podnikání sice povoleno, ale „stát nutně zasahoval do celého hospodářství“. Autor známý svojí kritikou vůči KSČ v článku nikterak nezmínil svůj negativní názor ke krajně levicovému režimu v Bělehradě. Jasně patrné naopak byly sympatie směrem k Jugoslávii jako státu, které několikrát vyjádřil například svým označením „bratrská Jugoslávie“. Závěrem své zprávy pak ještě kvitoval, že se „nedala dnešní jugoslávské vládě upřít poctivá snaha o hospodářskou obnovu státu...“.¹³⁷

Druhou zprávu o řízeném hospodářství v Jugoslávii přinesl deník *Rudé právo* 17. února 1946. Autorem byl bělehradský dopisovatel Oskar Karafiát. V porovnání s článkem *Svobodného slova* od Oty Hory bylo patrné několik rozdílů, a to jak v interpretaci, tak i

---

¹³⁴ Jugoslávská delegace přijela do Prahy 22. září 1945. Závěr konzultací a parafa první poválečné dohody o výměně zboží proběhla 28. října 1945.

¹³⁵ *Dohoda o výměně zboží*, *Svobodné noviny*, 26. října 1945, s. 2.

¹³⁶ SELINIĆ, Slobodan: *Jugoslovensko-čehoslovački odnosi: 1945-1955*, s. 126-127.

¹³⁷ Ota Hora, *Ubohá Jugoslávie*, *Svobodné slovo*, 26. října 1945, s. 2.

v celkovém pojetí zprávy. Článek Oskara Karafiáta na rozdíl od komentáře Hory otevřeně hovořil o pozemkové reformě, která byla vyhlášena v Jugoslávii již 23. dubna 1945. Autor zdůrazňoval některé případy, kdy velkostatkáři „*lhali a falšovali některé údaje*“, aby nemuseli státu odevzdat svoji půdu. Zároveň kritizoval zemědělskou reformu provedenou v Jugoslávii po první světové válce, která byla „*jen na oko*“, ústupkem před „*revolučním kvasem mezi drobnými zemědělci*“, především pak byla prostředkem k bezohlednému posrbšťování a k útlaku Makedonců, Albánců a jiných národnostních menšin. Pozemkovou reformu autor označil jako jedno z největších vítězství Titovy vlády. Dále bylo v článku vysvětleno, kolik přesně hektarů mohou velkostatkáři vlastnit, kdo měl nárok na odškodné a kdo ne. Zpráva tedy měla za úkol velmi podrobně mapovat a přiblížit čtenářům *Rudého práva* průběh pozemkové reformy a vyvlastňování v Jugoslávii. Především pak byla nadmíru čitelná autorova snaha o velmi pozitivní obraz těchto hospodářských změn. Majitelé pozemků, kteří nesplňovali stanovené limity a byla jim tedy půda či majetek odebrány, autor článku vnímal velmi negativně, na několika místech v jeho komentáři byli označeni za „*lháře a škůdce*“. Naopak Karafiát velmi pozitivně kvitoval rozhodnutí jugoslávské vlády, která nově získanou půdu „*přidělí*“ bojovníkům, vojenským invalidům, rodinám padlých vojáků a také obětem fašistického teroru. Jugoslávské vedení chtělo zestátněním výrobních prostředků otevřít cestu ke spěšnému rozvoji průmyslové výroby a ke zvýšení životní úrovně. Jugoslávie se i zde nechala inspirovat Sovětským svazem, zejména industrializací po roce 1929. Vedení jugoslávského státu se evidentně snažilo ještě v průběhu bezprostřední poválečné obnovy státu dosáhnout předního postavení v budování beztrždní společnosti.¹³⁸

Jak Horův, tak i Karafiátův komentář byly otištěny v kontextu reakcí na aktuální jugoslávské události. Komentář dopisovatele Oty Hory ze *Svobodného slova* měl být reakcí na podpis smlouvy o hospodářské výměně mezi ČSR a FLRJ na konci října 1945. Text vystihl přesnou podstatu toho, co měl zpravodaj Hora zjevně za úkol – evokovat svým textem ve čtenáři pocity soucitu, vcítění do ekonomických útrap Jugoslávie a tím i potvrdit v československé společnosti nutnost hospodářské pomoci Titově Jugoslávii. Dopisovatel *Rudého práva* Oskar Karafiát reagoval svým článkem na „*vynakládání velikého úsilí Jugoslávie, aby bylo možné dokončit agrární reformu z dubna 1945 ještě před začátkem jarní setby*“.¹³⁹ Tím autor myslel brzké dokončení vyvlastnění půdy. Karafiátův článek lze označit jako velmi

---

¹³⁸ Oskar Karafiát, *Jugoslávie provádí pozemkovou reformu*, *Rudé právo*, 17. února 1946, s. 2.

¹³⁹ Tamtéž.

povrchní, vytvářející nepřesný obraz o jugoslávské realitě dívající se na tuto zemi doktrinářským způsobem.

1.8 Návštěva maršála Tita v Československu

Významnou úlohu jak v rozvoji jugoslávsko-československých vztahů, tak i v nárůstu všeobecného povědomí o Jugoslávii v československé společnosti sehrála návštěva maršála Tita, která proběhla od 20. do 24. března 1946. Přípravy a organizace návštěvy započaly již v průběhu února dopisem československé vlády adresující oficiální pozvání Titovi. Jeho cestě do Československa předcházela návštěva Polska. Josip Broz plánoval navštívit dvě země, se kterými měla Jugoslávie nejlepší vztahy (kromě SSSR). To samé se ovšem nedalo říci o relacích mezi Polskem a ČSR, kde jádrem problémů byl československo-polský spor o Těšínsko. Bylo proto rozvrženo, že před samotnou návštěvou Tita dorazí do ČSR náměstek ministra zahraničních věcí generál Vladimír Velebit, se kterým by se dohodly detaily maršálova pobytu v Československu.¹⁴⁰

O návštěvě zástupce jugoslávského ministra zahraničí Velebita informovaly ve svém zpravodajství všechny čtyři deníky.¹⁴¹ Ústřední deník Československé strany lidové otiskl příslušnou zprávu dokonce na své titulní straně. Články *Lidové demokracie*, *Svobodného slova* i *Rudého práva* se v podstatě od sebe nelišily. Přinášely podrobný harmonogram jugoslávské delegace od návštěvy u státního tajemníka ministerstva zahraničních věcí ČSR Vladimíra Clementise až po přijetí u prezidenta republiky Edvarda Beneše. Témata byla především mezistátní, hospodářské a kulturní povahy. Trojice zmíněných deníků rovněž přenesla Velebitův rozhovor s domácími novináři. Přepsaný rozhovor se týkal stejných témat, kterými sledovaná periodika zaplňovala svá zpravodajství již od konce roku 1945. Jednalo se o otázky týkající se terstského přístavu, rekonstrukce hospodářsky zničené Jugoslávie i podepsání dohody mezi oběma zeměmi na podzim roku 1945. Všechny tři deníky referovaly o Velebitově návštěvě velmi pozitivně, v jejich zpravodajství nechyběla označení jako „bratrská“ či „přátelská“ Jugoslávie. *Lidová demokracie* i *Rudé právo* věnovaly ve svém zpravodajství z 10. března 1946 část své titulní strany přepsanému rozhovoru generála Velebita

---

¹⁴⁰ SOVILJ, Milan: *U potrazi za nedostižným: jugoslovensko-čehoslovačke kulturne veze 1945-1949*, s. 44.

¹⁴¹ Spolu s Vladimírem Velebitem dorazil do Prahy také československý vyslanec sídlící v Bělehradě Josef Korbel.

s československými novináři.¹⁴² Jedinou viditelnější odlišností ve zpravodajství jednotlivých periodik, bylo titulování generála Vladimíra Velebita. *Svobodné slovo*, *Lidová demokracie* i *Svobodné noviny* jej správně označovaly jako zástupce jugoslávského ministra zahraničních věcí. Jediným deníkem, který Velebita mylně tituloval, bylo paradoxně *Rudé právo*, jež o něm psalo jako o úřadujícím ministru zahraničních věcí FLRJ, což nebylo pravdivé tvrzení, neboť od 1. února 1946 tuto funkci zastával Stanoje Simić.¹⁴³

Deník *Svobodné noviny* informoval o pobytu jugoslávské delegace v Praze poněkud střídměji. Ve svém zpravodajství zmínil pouze příjezd a poté i následný odjezd jugoslávské delegace.¹⁴⁴ Hlavní článek, ve kterém by svým čtenářům přinesl časový harmonogram, návštěvu předních československých politických reprezentantů nebo přepis rozhovoru novinářů s jugoslávskou delegací, v ústředním deníku Sdružení kulturních organizací zcela chyběl. Poněkud chudší zpravodajství *Svobodných novin* tak jistě způsobilo, že čtenáři tohoto listu museli postrádat konkrétní důvody návštěvy jugoslávské delegace.

V předvečer Titovy návštěvy Prahy zkoumané deníky přinesly zprávy o podepsané spojenecké smlouvě mezi Polskem a Jugoslávií.¹⁴⁵ Titova návštěva Polska měla mít vliv i na následující pobyt v ČSR, jelikož jugoslávský vůdce podepsal 18. března 1946 ve Varšavě Dohodu o přátelství, vzájemné pomoci a spolupráci. V Československu se předpokládalo, že Josip Broz podepíše stejnou smlouvu i s domácí vládou a že se tím zesílí již tak dobré vztahy mezi oběma zeměmi.¹⁴⁶ Čtveřice sledovaných deníků shodně neutrálně interpretovala smlouvu mezi Polskem a Jugoslávií prostřednictvím sovětské informační agentury TASS. Ani jedno z těchto periodik neopomnělo zmínit, že polsko-jugoslávská smlouva byla „*obdobou dohody, která již byla v minulosti sjednána se Sovětským svazem*“.¹⁴⁷ List *Svobodné noviny* jako jediný ze čtveřice zkoumaných periodik zprávu o polsko-jugoslávské smlouvě zařadil na druhou stranu svého zpravodajství. Ostatní tři deníky článek umístily již na svoji titulní stranu.

---

¹⁴² *Hospodářská a kulturní jednání v Jugoslávii*, *Lidová demokracie*, 10. března 1946, s. 1; *Generál Velebit v Praze*, *Svobodné slovo*, 10. března 1946, s. 2; *Generál Velebit o bratrských vztazích k ČSR*, *Rudé právo*, 10. března 1946, s. 1.

¹⁴³ Stanoje Simić byl ministrem zahraničních věcí od 1. února 1946 do 31. srpna 1948.

¹⁴⁴ *Generál Velebit v Praze*, *Svobodné noviny*, 8. března 1946, s. 2; *Generál Velebit byl krátce v Praze*, *Svobodné noviny*, 12. března 1946, s. 2.

¹⁴⁵ Nejvýznamnější členové jugoslávské delegace byli ministr bez portfeje Milovan Đilas, Vladimir Ribnikar předseda Výboru pro vzdělávání, generálové Vlatko Velebit a Rade Hamović.

¹⁴⁶ SOVILJ, Milan: c. d., s. 45.

¹⁴⁷ *Pakt o přátelství mezi Polskem a Jugoslávií*, *Lidová demokracie*, 20. března 1946, s. 1; *Mezi Polskem a Jugoslávií*, *Svobodné slovo*, 20. března 1946, s. 1; *Polsko-jugoslávský spojenecký pakt*, *Svobodné noviny*, 20. března 1946, s. 2.

Rozdíl v interpretaci této události československými periodiky spočíval také v rozsahu článků. Deníky *Lidová demokracie* i *Svobodné noviny* jako jediné přinesly svým čtenářům i hlavní body Titova varšavského projevu. V kontextu nového zasedání mezinárodní komise, která měla rozhodovat o další budoucnosti terstského přístavu, se polští novináři dotazovali jugoslávského vůdce hlavně na toto téma. Nicméně odpovědi Josipa Broze Tita zachycené československými deníky byly totožné s těmi argumenty, které byly jejich čtenářům pravidelně předkládány již od září roku 1945.

Z analýzy sledovaných deníků bylo patrné, že jugoslávská návštěva byla vnímána nejen jako politická, ale rovněž jako velmi významná společenská událost, kterou hlavní město ČSR nezažívalo zcela běžně. Již pár dní před Titovým příjezdem do Prahy všechna denní periodika vyzývala své čtenáře k vyvěšování praporů a vyzdobení co největšího počtu budov,¹⁴⁸ aby byly, podle názoru těchto periodik, „*důstojně a srdečně přivítání představitelů přátelene Jugoslávie*“. Obyvatelé měli být včas vyrozuměni rozhlasem a aktuálním tiskem.¹⁴⁹ Nejdůkladněji si ve své snaze poskytnout čtenářům co nejvíce informací, které by jim mohly pomoci při přípravě vítání jugoslávské delegace, počínal opět komunistický deník. Ten ve svém zpravodajství z 19. března 1946 dokonce uveřejnil kresbu jugoslávské státní vlajky, kterou opatřil komentářem, z jakých barev se jugoslávská vlajka skládá, kde přesně se nachází modrý, bílý a červený pruh.¹⁵⁰ Důkladný popis jugoslávské vlajky naproti tomu nepřinesl žádný z dalších sledovaných nekomunistických deníků.

Tito a jeho delegace přicestovali do Československa 20. března 1946. Zpravodajství československých deníků byla od tohoto dne plná vášnivých komentářů a zpráv oslavně popisující Titovu osobu, jeho život a také charakterizující aktuální situaci v Jugoslávii. Všechna denní periodika v den Titova příjezdu do Prahy otiskla ve svém zpravodajství na titulní stranu veliký portrét jugoslávského vůdce. *Rudé právo* dokonce upravilo hlavičku svých novin. V místě, kde byl vždy uvedený název periodika, datum a číslo vydání, se nyní objevila i jugoslávská vlajka.¹⁵¹ Co se týče konstrukce zpravodajství všech čtyř deníků, lze konstatovat, že si byla velmi podobná. Sledovaná periodika věnovala na svých titulních stranách drtivou

---

¹⁴⁸ Přesněji na trase Petrovice-Bohumín-Moravská Ostrava-Hranice-Prosenice-Olomouc-Česká Třebová-Pardubice-Kolín-Praha.

¹⁴⁹ *Návštěva maršála Tita v Československu*, *Lidová demokracie*, 17. března 1946, s. 2; *Kdy přijede maršál Tito*, *Rudé právo*, 18. března 1946, s. 2; *Příjezd maršála Tita*, *Svobodné slovo*, 18. března 1946, s. 2; *Návštěva maršála Tita v Československu*, *Svobodné noviny*, 19. března 1946, s. 2.

¹⁵⁰ *Jugoslávská vlajka*, *Rudé právo*, 19. března, 1946, s. 2.

¹⁵¹ *Rudé právo*, 21. března 1946, s. 1.

většinu prostoru informacím týkajícím se čtyřdenní návštěvy jugoslávské delegace. V tomto třídenním rozpětí se na titulních stranách mimo jiné objevovaly fotografie Tita či snímky z událostí, na nichž byla jugoslávská delegace zachycena, ať již to bylo Wilsonovo nádraží či například Staroměstské náměstí.¹⁵² *Rudé právo* navíc přineslo i snímky Milovana Đilase¹⁵³ a Vladislava Ribnikara, které označilo za „*průvodce maršála Tita*“.¹⁵⁴ Oslavné články taktéž neobsahovaly mnoho odlišností. Deníky shodně referovaly o Titovi jako o „*představiteli hrdinné bratrské země*“,¹⁵⁵ charakterizující ho jako „*sjednotitele Jihoslovanů, hlavního reprezentanta nové šťastnější Jugoslávie*“ a především jako největšího „*jihoslovanského válečného hrdinu*“.¹⁵⁶ Podle deníků byl Tito uvítán „*bohatě vyzdobenou Prahou v barvách jugoslávských a československých*“.¹⁵⁷ Zejména na Václavském náměstí, Národní třídě, Malostranském náměstí a v Nerudově ulici byly „*maršálovi uspořádány ty největší nadšené ovace vítající Prahy*“.¹⁵⁸ Kromě prvních článků, které pečlivě a velmi podrobně rozebíraly přivítání jugoslávské delegace, přinášely deníky rovněž každý den podrobný harmonogram Titovy pražské návštěvy.

Při analýze přístupu jednotlivých periodik, jakým způsobem interpretovaly Titovu politiku, lze pozorovat jasnou odlišnost mezi zpravodajstvím nekomunistických deníků a ústředním listem KSČ. Zatímco *Rudé právo* zcela běžně o jugoslávském vůdci referovalo jako o hlavním představiteli komunistické strany v Jugoslávii, která se „*postavila do čela národního boje za osvobození*“,¹⁵⁹ sledované nekomunistické deníky se ve svém zpravodajství shodně vyvarovaly jakékoliv poznámce o komunistické orientaci Tita a nezmínily ani vedoucí úlohu KSJ v jugoslávském odboji. Ve svých komentářích se autoři nekomunistických deníků totožně věnovali jugoslávskému vůdci a popisu jeho života od jeho narození až po konec druhé světové

---

¹⁵² Například: *Praha vítá maršála Jugoslávie Josipa Tita*, Lidová demokracie, 21. března 1946, s. 1; *Věrní po boku jugoslávského bratra*, Svobodné slovo, 21. března 1946, s. 1; *Maršál Tito v Československu*, Svobodné noviny, 21. března 1946, s. 1; *Triumfální cesta maršála Tita Prahou*, Rudé právo, 22. března 1946, s. 1.

¹⁵³ Někteří redaktoři měly s příjmením Milovana Đilase problém ho správně opsat a zejména ve zprávách *Lidové demokracie* tu a tam docházelo k nepřesnému pojmenování – např. Milovan Djisal.

¹⁵⁴ *Průvodci maršála Tita*, Rudé právo, 22. března 1946, s. 3.

¹⁵⁵ František Stuchlý, *Jugoslávie a maršál Tito*, Lidová demokracie, 21. března 1946, s. 1.

¹⁵⁶ Jiří D. Mrázek, *Maršál Tito, tvůrce nové Jugoslávie a národní hrdina*, Svobodné slovo, 21. března 1946, s. 1.

¹⁵⁷ *Praha uvítala maršála Tita*, Svobodné noviny, 22. března 1946, s. 1.

¹⁵⁸ *Triumfální cesta maršála Tita Prahou*, Rudé právo, 22. března 1946, s. 1.

¹⁵⁹ *Maršál a jeho Jugoslávie*, Rudé právo, 21. března 1946, s. 1; Vuk Dragović, *Soudruh Tito*, Rudé právo, 21. března 1946, s. 1.

války, vždy se ale přitom obratně vyhnuli zmínit, že Tito především reprezentuje nastolený radikálně levicový politický kurz v Jugoslávii.¹⁶⁰

Další z aspektů, které bylo možné vypožorovat z interpretací periodik, byla otázka, nakolik se nekomunistické deníky a *Rudé právo* stavěly kriticky vůči královské Jugoslávii. Komunistický deník tuto éru v jednom ze svých komentářů charakterizoval zcela negativně jako dobu, kdy po „*nastolení kruté diktatury krále Alexandra byli nelítostně pronásledováni všichni bojovníci za pokrok a demokracii*“. Jinak řečeno, autor komentáře Miroslav Galuška především kritizoval perzekuci představitelů tehdy ještě ilegální Komunistické strany Jugoslávie, ve kterém „*pracoval velmi usilovně v dělnickém hnutí za nesnesitelných podmínek reakčních režimů*“ i Josip Broz. Při autorově popisu průběhu druhé světové války byl Tito označován takovými superlativy jako „*geniální vojevůdce, státník, skvělý antifašistický bojovník a jedna z nejvýznačnějších osobností osvobození Evropy*“.¹⁶¹ Ústřední deník národních socialistů hleděl na královskou Jugoslávii obdobně kriticky, ovšem ne tak radikálně jako list KSČ, kdy monarchii označil jako „*přežilé a patriarchální*“ státní zřízení. Autor textu František Třešňák velmi pozitivně kvitoval snahu Jugoslávie jít ve stejných stopách jako ČSR, respektive „*snažit se budovat nový a lepší lidský řád, socialismus*“. Konec monarchistické Jugoslávie označil za „*definitivní skoncování s minulostí a zařazení se mezi evropské národy*...“.¹⁶² Tato reakce autora souvisela s nedávným vyhlášením Federativní lidové republiky Jugoslávie na podzim 1945, na které chtěl upozornit. Zpravodajství *Lidové demokracie* bylo velmi obdobné svým kritickým nahlížením na meziválečné období. Komentář Františka Vondráčka-Habětínka velmi negativně hodnotil tuto historickou epochu. Mimo podobné kritiky diktatury krále Alexandra Karađorđeviče však autor zmínil i „*prokletý Stojadinovičův režim bankéřů, princů, princezen a úplatkářských politiků*“, který byl prý „*jen ubytovatelem fašismu*“. Někdejšího jugoslávského premiéra¹⁶³ autor popisoval velmi negativně, jako zkorumpovaného politika, díky kterému se „*úplatkářství ve státě v poklidu rozvíjelo*“. Jako kontrast vůči Stojadinovičovi užil Vondráček-Habětínek osobu maršála Tita, kterého prezentoval jako hrdinu druhé světové

---

¹⁶⁰ Jiří D. Mrázek, *Maršál Tito, tvůrce nové Jugoslávie a národní hrdina*, Svobodné slovo, 21. března 1946, s. 1; František Stuchlý, *Jugoslávie a maršál Tito*, Lidová demokracie, 21. března 1946, s. 1; *Maršál Tito, heroj nových národních písní*, Svobodné noviny, 21. března 1946, s. 2.

¹⁶¹ Miroslav Galuška, *Maršál a jeho Jugoslávie*, Rudé právo, 21. března 1946, s. 1.

¹⁶² *Věrní po boku jugoslávského bratra*, František Třešňák, Svobodné noviny, 21. března 1946, s. 1.

¹⁶³ Milan Stojadinović byl jugoslávským předsedou vlády v letech 1935-1939.

války a jako správnou volbu „jugoslávské budoucnosti“.¹⁶⁴ *Rudé právo* i nekomunistické deníky se tedy na adresu královské Jugoslávie vyjadřovaly negativně a kriticky. Zkoumaná periodika si však všímala výhradně období od roku 1929, tedy od vyhlášení královské diktatury Alexandra Karađorđevića. Výjimkou byl výše zmíněný komentář v *Lidové demokracii* od Vondráčka-Habětínka, který kromě negativního obrazu Alexandrový Jugoslávie přispěl i stejným pohledem na vývoj v druhé polovině 30. let, tedy i na osobnost Milana Stojadinoviće, který byl označen jako naprostý protiklad Josipa Broze Tita.

V kontextu interpretace či porovnávání historických osobností stojí jistě za zmínku i komentář Jiřího D. Mrázka na stránkách *Svobodného slova*, který při popisu místa, kde se jugoslávský vůdce narodil¹⁶⁵ uvedl, že v této krajině stále byla ještě živá vzpomínka na Matiju Gubce, který dle autora „povstal proti násilnické a všemocné šlechtě“. Aby český čtenář pochopil význam tohoto srovnání, připodobnil autor příspěvku Gubce k Janu Sladkému Kozinovi.¹⁶⁶ Matija Gubec prý „zanechal v duši malého Josefa Broze“ hlubokou stopu, jelikož se i Tito vydal na „trnitou cestu boje za národní práva“. Tím však autorovo přirovnávání nekončilo, neboť již v další části textu byl jugoslávský vůdce srovnáván dokonce s prvním československým prezidentem „Osvoboditelem“, Tomášem Garrigue Masarykem, který prý stejně jako Tito „začínal svojí životní dráhu jako zámečnický učeň“.¹⁶⁷ Jednalo se o vykonstruovaná přirovnání, která se kromě *Svobodného slova* neobjevila v žádném jiném sledovaném periodiku. Dokonce ani krajně levicové *Rudé právo* si nedovolilo přirovnat komunistického vůdce k prvnímu československému prezidentovi. Autor se zřejmě nechal inspirovat titulem „*Osvoboditel*“, který TGM získal v roce 1935 u příležitosti svých osmdesátých narozenin.

Levicové *Rudé právo* potvrdilo již zaznamenaný trend z minulých měsíců, když opět přineslo zhruba dvakrát více zpráv týkajících se Jugoslávie než deníky nekomunistické. Neznamenalo to však, že by periodika přicházela stále s nějakými novými tématy, reportážemi či rozhovory souvisejícími s touto jihoslovenskou zemí. Jednalo se především o zprávy „recyklované“, tedy články, které byly již v předešlých týdnech či měsících otištěny s minimálními modifikacemi a nepřinášely svým čtenářům žádné nové postřehy ani informace.

---

¹⁶⁴ František Vondráček-Habětínek, *Praha vítá maršála Jugoslávie Josipa Tita*, *Lidová demokracie*, 21. března 1946, s. 1.

¹⁶⁵ Josip Broz se narodil v chorvatském Záhoří ve městě Kumrovec, který se nachází nedaleko slovinských hranic.

¹⁶⁶ Jan Kozina byl vůdcem chodského povstání na konci 17. století.

¹⁶⁷ Jiří D. Mrázek, *Maršál Tito, tvůrce nové Jugoslávie a národní hrdina*, *Svobodné slovo*, 21. března 1946, s. 1.

Tímto způsobem nejenom *Rudé právo*, ale i nekomunistická periodika bez rozdílu opakovaně informovala o problematice terstského přístavu, jižního Štýrska a Korutan, hospodářsky zničené Jugoslávii, československo-jugoslávských bratrských vztazích, osobnosti Josipa Broze Tita a dalších tématech. V době návštěvy jugoslávské delegace se tento trend opakujících se témat ještě zintenzivnil. Vysvětlením mohl být jednoduše jen nedostatek nových událostí, o kterých by mohla periodika informovat v souvislosti s „bratrskou“ Jugoslávií, nebo se naopak mohlo jednat o snahu československých novin navodit vysokým počtem podobných zpráv u čtenářů pocit všedního tématu, které by pak pokládali za sobě blízké a tím by si budovali přirozený a pozitivnější vztah k Titově Jugoslávii.

Návštěva Josipa Broze Tita Československa byla vrcholem první poválečné etapy jugoslávsko-československých vztahů. Jedním z výsledků pražské návštěvy bylo usnesení československé vlády, která se rozhodla své zastupitelstvo v Bělehradě povýšit na velvyslanectví a dosavadního vyslance Josefa Korbela pověřit úřadem mimořádného velvyslance.¹⁶⁸ Deníky o tomto usnesení československé vlády informovaly své čtenáře shodně krátkou zprávou, ani jedno z denních periodik nikterak specificky toto usnesení vlády nekomentovalo.¹⁶⁹ Tentýž krok byl proveden i s jugoslávským vyslanectvím v Praze, když 7. května 1946 se ve své nové funkci velvyslance představil Darko Černež na Pražském hradě při slavnostním ceremoniału. Stejně jako prohlášení bělehradského velvyslanectví, i tento slavnostní akt nebudil přílišnou pozornost ve zpravodajství sledovaných deníků. Periodika svorně jen krátce konstatovala, že se nová velvyslanectví ustanovila „*na posílení a upevnění vzájemných vztahů a na důkaz opravdového přátelství obou národů...*“¹⁷⁰ Deník *Lidová demokracie* pak zprávu o jmenování Darka Černeže novým velvyslance na Pražském hradě svým čtenářům vůbec nepřinesl.

Nejvýznamnějším výsledkem Titovy návštěvy byla ovšem česko-jugoslávská spojenecká smlouva. Předpokládalo se, že spojenecká úmluva bude podepsána již během Titova pražského pobytu, podobně jako se to stalo v Polsku, ovšem k parafě úmluvy došlo až

---

¹⁶⁸ SOVILJ, Milan: c. d., s. 47.

¹⁶⁹ *Naše vyslanectví v Bělehradě povýšeno na velvyslanectví*, *Lidová demokracie*, 21. března 1946, s. 1; *Čs. Velvyslanectví v Bělehradě*, *Svobodné noviny*, 21. března 1946, s. 2; *Velvyslanectví ČSR v Bělehradě*, *Svobodné slovo*, 21. března 1946, s. 2; *Československé velvyslanectví v Bělehradě*, *Rudé právo*, 21. března 1946, s. 2.

¹⁷⁰ *Jugoslávský velvyslanec na Hradě*, *Svobodné slovo*, 7. května 1946, s. 1; *První jugoslávský velvyslanec v Praze*, *Svobodné noviny*, 9. května 1946, s. 1; *Jugoslávský velvyslanec na Pražském hradě*, *Rudé právo*, 7. května 1946, s. 1.

o pár týdnů později, konkrétně 9. května 1946,¹⁷¹ kdy československá delegace v Bělehradě podepsala Smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a spolupráci v míru mezi Jugoslávií a Československem. Dohoda byla velmi podobná těm, kterou Jugoslávie podepsala jak se Sovětským svazem 11. dubna 1945, tak i s Polskem 18. března 1946. Smlouva měla šest článků, které se odkazovaly na upevnění blízké spolupráce Jugoslávie a Československa, obraně vůči německé agresivní politice či ze strany jakéhokoliv dalšího státu, který by se s Německem spojil, garance vzájemné pomoci v případě útoku ze strany Německa a neúčast ve spojení či v jakékoliv koalici namířené proti jedné ze smluvních stran.¹⁷² Periodika ovšem svým čtenářům neposkytla vysvětlení, proč k podpisu smlouvy došlo až o pár týdnů později v Bělehradě. Zdržení podpisu bylo způsobeno především odlišným názorem Jugoslávie a ČSR na článek týkající se záruky pomoci druhé podepsané straně v případě agrese ze strany Německa či jeho spojenců. Jugoslávie žádala od Československa garantování pomoci v případě nové německé agrese či napadení ze strany státu, který bude či již za druhé světové války byl spojencem Německa. S takto formulovaným požadavkem však československá strana nesouhlasila, naopak ho zredukovala jen na garanci pomoci v případě přímé agrese ze strany Německa a jeho budoucích, nikoliv však minulých (válečných) spojenců.¹⁷³

Zpravodajství zkoumané čtveřice periodik důkladně sledovala cestu československé delegace do hlavního jugoslávského města, kde 9. dubna 1946 došlo k podepsání spojenecké smlouvy. Nekomunistické deníky stejně jako levicový list *Rudé právo* přinesly několik zpráv o velmi vřelém bělehradském přijetí československé delegace v čele s předsedou vlády Zdeňkem Fierlingerem, náměstkem předsedy vlády Klementem Gottwaldem, ministrem zahraničí Janem Masarykem a ministrem spravedlnosti Prokopem Drtinou. Sledován byl jak samotný příjezd do jugoslávské metropole, tak především podpis nové dohody a následná prohlášení politických představitelů obou „*bratrských*“ zemí. Deníky i samotná československá delegace tento akt komentovaly pozitivně, ve všech článcích se vyzdvihovala především skutečnost, že se státníci obou zemí vzájemně shodli na „*spontánnosti*“ této dohody a že tato smlouva bude „*mocnou hrází proti opětovným pokusům, jež by ohrožovaly svobodu a*

---

¹⁷¹ Jednalo se o první výročí konce druhé světové války (9. května 1945). Tento den se chápal jako Den vítězství, den osvobození Evropy. Tento symbolický termín podpisu byl evidentně oběma stranami již dříve domluven.

¹⁷² SOVILJ, Milan: c. d., s. 219-221.

¹⁷³ SELINIĆ, Slobodan: c. d., s. 113.

nezávislost ČSR a Jugoslávie“.¹⁷⁴ Společným možným nepřítelem či agresorem bylo myšleno především Německo. Deníky *Lidová demokracie* a *Rudé právo* dokonce svým čtenářům otiskly celé znění nové československo-jugoslávské dohody. Odlišnost ve zpravodajství deníků byla zřejmá zejména v rozdílné interpretační optice. Nejmarkantněji se tato skutečnost projevila u komunistického listu, který při líčení vítání československé delegace bělehradskými občany zdůrazňoval, že „nejvíce ovací byly směřovány soudruhu Gottwaldovi“¹⁷⁵ náměstkovi předsedy vlády a předsedovi KSČ, což nekomunistická periodika samozřejmě vůbec nezmiňovala. Deník národních socialistů po návratu delegace zpět do ČSR přinesl rozhovor s ministrem spravedlnosti Prokopem Drtinou týkající se jeho názoru na čerstvě podepsanou jugoslávsko-československou dohodu. Drtina v rozmluvě se svým stranickým deníkem líčil velmi vřelé bělehradské přivítání delegace, které byl součástí. O čem se ale Drtina v rozhovoru příznačně nezmiňoval – stejně jako většina nekomunistických periodik – byla radikálně levicová politická orientace jugoslávské vlády, se kterou československá delegace podepsala smlouvu. Články nekomunistických deníků s největší pravděpodobností zcela záměrně přehlížely charakter politické ideologie Titovy vlády a mnohem častěji v souvislosti s jugoslávským vedením užívaly argumenty o „slovanské vzájemnosti, bratrské lásce“ či „tradičním přátelství“.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ *Spojenecká smlouva s Jugoslávií podepsána*, *Lidová demokracie*, 11. května 1946, s. 1; *Spojenecká smlouva ČSR s Jugoslávií*, *Svobodné noviny*, 11. května 1946, s. 2; *Spojenectví s bratrskou Jugoslávií*, *Svobodné slovo*, 11. května 1946, s. 1; *Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a mírové spolupráci mezi ČSR a Jugoslávií*, *Rudé právo*, 11. května 1946, s. 1.

¹⁷⁵ *Spojenecká smlouva čs.-jugoslávská podepsána*, *Rudé právo*, 11. května 1946, s. 2.

¹⁷⁶ *Smlouva s Jugoslávií – další krok ke slovanské vzájemnosti*, *Svobodné slovo*, 14. května 1946, s. 2.

2 Období: léto 1946–podzim 1947

Sledovaná periodika v období od léta 1946 přibližně do podzimu roku 1947 přinášela články, jejichž tematika byla velmi obdobná charakterem zpravodajství z léta a podzimu roku 1945. Články analyzovaných novin si i nadále všímaly zejména již zmiňovaných a často se opakujících okruhů témat či byly frázovitým popisem událostí týkajících se například dalšího prohlubování československo-jugoslávských vztahů,¹⁷⁷ hospodářské rekonstrukce zničené Jugoslávie,¹⁷⁸ která podle všeobecného mínění potřebovala pomoc od „bratrského slovanského“ Československa. Obdobně přistupovaly sledované deníky k otázce jugoslávských územních nároků v oblastech Korutan a Štýrska, a především práva na klíčový přístav Terst.¹⁷⁹ S tímto stereotypním zpravodajstvím, ve kterém šlo s postupujícími měsíci zaznamenat jen minimální změny v interpretaci, se čtenáři všech čtyř periodik tedy setkávali i po celé období od léta 1946 do podzimu 1947. Periodika většinu článků zabývajících se těmito tématy průběžně recyklovala, zachovala strukturu zpráv a pozměnila pouze některé menší části textu. Jedinou výraznější změnou ohledně příslušného zpravodajství deníků oproti předchozímu

---

¹⁷⁷ *Chvála Jugoslávie*, Lidová demokracie, 3. července 1946, s. 2; *Spojenectví s Jugoslávií*, Lidová demokracie, 19. března 1947, s. 2; *Ratifikace kulturní dohody československo-jugoslávské kulturní*, Lidová demokracie, 25. července 1947, s. 1.

Slovanskou politiku i v hospodářství, Svobodné noviny, 26. září 1946, s. 2; *Jugoslávie stojí za československými požadavky*, Svobodné noviny, 29. ledna 1947, s. 2; *Jugoslávská vyznamenání zástupcům čs. armády*, Svobodné noviny, 18. července 1947, s. 2.

Národní svátek Jugoslávie, Svobodné slovo, 29. listopadu 1946, s. 1; *Naše parlamentní delegace v Bělehradě*, Svobodné slovo, 17. dubna 1947, s. 1; *Výsledky bratrské spolupráce*, Svobodné slovo, 20. září 1947, s. 2.

Pozdrav maršála Tita soudruhu Gottwaldovi, Rudé právo, 16. července 1946, s. 1; *Československý velvyslanec odevzdal maršálu Titovi dar čs. armády*, Rudé právo, 11. ledna 1947, s. 2; *Zůstaneme věrni spojenectví se SSSR, Polskem a Jugoslávií*, 5. července 1947, s. 1.

¹⁷⁸ *Jednání čs. průmyslové delegace v Bělehradě skončilo*, Lidová demokracie, 12. listopadu 1946, s. 2; *Silné zotavení jugoslávského průmyslu*, Lidová demokracie, 23. ledna 1947, s. 2; *Lodní doprava na Dunaji se ještě udržuje*, Lidová demokracie, 14. září 1947, s. 2.

Význam československo-jugoslávské hospodářské dohody, Svobodné noviny, 30. září 1946, s. 2; *Velké dodávky Jugoslávii*, Svobodné noviny, 23. ledna 1947, s. 2.

Jugoslávie-obrozená země, Svobodné slovo, 16. srpna 1946, s. 2; Jiří D. Mrázek, *Hospodářská obroda Jugoslávie*, Svobodné slovo, 29. listopadu 1946, s. 1; *Jugoslávský lid pracuje*, Svobodné slovo, 20. července 1947, s. 2.

Pozdrav Jugoslávii, Kulturní politika, 28. listopadu 1947, s. 1.

Jugoslávie se zotavuje prací svého lidu, Rudé právo, 24. srpna 1946, s. 2; *Výsledky jugoslávského pracovního nadšení*, Rudé právo, 9. listopadu 1946, s. 2; *Po hrdinném boji do pětiletky*, Rudé právo, 12. srpna 1947, s. 1.

¹⁷⁹ *Nepokoje v Terstu*, Lidová demokracie, 2. července 1946, s. 1; *Jugoslávie a Itálie protestují*, Lidová demokracie, 11. února 1947, s. 2.

Togliatti a Tito jednali o Terstu, Svobodné noviny, 7. listopadu 1946, s. 1; *Jugoslávská kritika Rakouska*, Svobodné noviny, 10. ledna 1947, s. 1.

Potíže s Terstem, Svobodné slovo, 25. května 1946, s. 1; *Znovu se jedná o Terstu*, Svobodné slovo, 6. listopadu 1946, s. 2.

Itálie nemá právo na Terst a Julskou krajinu, Rudé právo, 20. září 1946, s. 1; *Rada bezpečnosti jedná o statutu Terstu*, Rudé právo, 9. ledna 1947, s. 1; *Pokusy o hospodářskou blokádu Jugoslávie*, 8. srpna 1947, s. 1.

Terst, Kulturní politika, 4. října 1946, s. 1; *Co se děje v Korutanech?* Kulturní politika, 28. února 1947, s. 5.

období byl pokles autorských komentářů, které noviny původně zařazovaly na své titulní strany. V předchozím období přinášely sledované listy větší množství zpráv, které přímo komentovaly jak jugoslávské územní nároky, tak i dramatické události v Jugoslávii v období před a během druhé světové války a s tím spojenou charakteristiku jugoslávského vůdce Josipa Broze Tita.

2.1 Turistické reportáže z Jugoslávie

Mimo často se opakující typ ryze informativního zpravodajství se v období od léta 1946 do podzimu 1947 objevilo i několik zcela nových námětů. Od léta 1946 se začaly například objevovat články, které čtenáře informovaly o prvních československých turistech na Jadranu po skončení druhé světové války. Počátky zájmu turistů z Československa o Jaderské moře se datoval již do 19. století.¹⁸⁰ Skutečnost, že Československo nemělo přístup k moři a relativně malá vzdálenost Jadranu, který platil za přátelské prostředí, jehož podnebí bylo vhodné pro zotavování nemocných dětí, byla jedním z řady důvodů, proč Češi a Slováci již před druhou světovou válkou rádi cestovali do těchto přímořských oblastí.¹⁸¹

První zaznamenaný článek o turistech z ČSR na Jadranu přinesl na počátku srpna 1946 deník *Svobodné slovo*. Anonymní reportáž zprostředkovávala „*velmi vřelé jihoslovanské, ale i italské přijetí*“ první československé výpravy Čedoku¹⁸² ve „*slovanském letovisku*“ Opatija. Autor líčil útrapy čtyřdenní cesty, kterou první československý poválečný zájezd „*musel zažít*“. Negativně popisoval třicetihodinové čekání turistické výpravy u Břeclavi, kde „*neúspěšně bojovali s nepovlností anglických vojáků*“, kvůli které museli zvolit směr cesty přes Maďarsko. Při příjezdu do přístavu Rijeka autor zachytil i přivítání „*místní mládeže*“, která československé výpravě „*mávala jak charvátskými, tak i italskými vlajkami, samozřejmě s pěticípou rudou hvězdou*“. Z textu bylo patrné, že se autor zcela nevyhýbal subjektivnímu popisu politické situace v této oblasti, například označil cílovou zastávku výpravy Opatiji jako „*slovanské letovisko*“.¹⁸³ Teprve až 15. září 1947, kdy vstoupila v platnost mírová smlouva s Itálií, byla

---

¹⁸⁰ Například slovanská vzájemnost, podobnost jazyků či fakt, že neexistovala v této době žádná sporná otázka mezi těmito národy.

¹⁸¹ SELINIĆ, Slobodan: c. d., s. 191.

¹⁸² Československá cestovní a dopravní kancelář působí na trhu již od roku 1920.

¹⁸³ *První Čechoslováci na Jadranu*, Svobodné slovo, 4. srpna 1946, s. 3.

mimo jiné velká část oblasti v okolí Rijeky podstoupena Jugoslávii. Autor touto charakteristikou tedy poukazoval nejspíše na národnostní strukturu místního obyvatelstva.

Mimo reportáže o československé turistické výpravě do Opatije se v srpnovém zpravodajství *Svobodného slova* objevil článek o samotném městě Rijeka. Neznámý autor skrývající se pod iniciálami V. Hk. přinesl čtenářům rozsáhlou reportáž, ke které bylo připojeno dokonce i několik snímků z okolí Rijeky. Text reportáže popisoval rozsah zničení přístavu během druhé světové války, autor také upozornil na skutečnost, že Rijeka měla v této době „více italský ráz“, i přes to, že „více než polovina obyvatel byla chorvátské národnosti“, což vysvětlil čtenářům jako důsledek násilného poitalštění města.¹⁸⁴

Lidová demokracie otiskla v květnu 1947 článek dopisovatele Františka Stuchlého, který strávil několik dní v Makedonii, kde navštívil Skopje a jezero Ochrid. Oproti obdobným reportážím *Svobodného slova*, Stuchlý ve svém článku nereflektoval vlastní názor na tuto část Jugoslávie, pouze líčil čtenářům historii tohoto regionu, a to od svatého Nauma¹⁸⁵ po tureckou mnohasetletou okupaci až do současnosti. Zprávu uzavřel konstatováním o kampani „rozhodného boje proti analfabetismu“, neboť i přes „značné úspěchy“ zůstávalo více než 30 % místních obyvatel „za hranicemi abecedy“.¹⁸⁶ Lidovecký list několik dní po Stuchlého reportáži z Makedonie otiskl druhý článek popisující tentokrát autonomní oblast Vojvodinu, „zahradu Jugoslávie“. Autor zde navštívil i místní slovenskou menšinu, označil poté toto setkání jako jeho nejhezčí vzpomínku z pětitédenního putování po celé Jugoslávii. Čtenářům líčil život místních Slováků, kteří sice žili ve slušných podmínkách, zejména díky „velmi úrodné vojvodinské půdě“, toužili ale po návratu do Československa. Stuchlý na přání o návratu slovenských emigrantů zpět do vlasti reagoval kritikou, že „československá vláda by měla svým reemigrantům připravit příznivější podmínky k životu, než v ČSR našli již příchozí francouzští a volyňští Čechoslováci“.¹⁸⁷ *Lidová demokracie* v červnu a červenci 1947 přinesla čtenářům i další reportáže Františka Stuchlého, další dva články zachycující jeho putování z „exotického“ Sarajeva a „bílé“ Lublaně.¹⁸⁸

---

¹⁸⁴ V. Hk., *Shledání s Rjekou*, *Svobodné slovo*, 26. srpna 1946, s. 3.

¹⁸⁵ Svatý Naum byl jedním z žáků svatého Cyrila a svatého Metoděje.

¹⁸⁶ František Stuchlý, *Na jepeu pod jugoslávskou vlajkou*, *Lidová demokracie*, 4. května 1947, s. 3.

¹⁸⁷ František Stuchlý, *Vojvodina-zahrada Jugoslávie*, *Lidová demokracie*, 15. června 1947, s. 3.

¹⁸⁸ František Stuchlý, *Lidé a letní neděle v exotickém Sarajevu*, *Lidová demokracie*, 20. června 1947, s. 3; František Stuchlý, *Bíla Lublaň a jezera pod slovinským Triglavem*, *Lidová demokracie*, 18. července 1947, s. 3.

Zpravodajství *Svobodných novin* podobně jako již dva zmíněné nekomunistické deníky přineslo několik cestopisných článků z Jugoslávie. Autor tří reportáží, dr. Kysela, se účastnil výpravy skupiny československých architektů po Jugoslávii. První zpráva vystihovala cestu k srbským klášterům Ravanica a Lazarevac.¹⁸⁹ Druhý článek pojednával o dalmatském Kupari, posléze popisoval putování výpravy po Černé Hoře.¹⁹⁰ Závěrečnou část cesty od Jadranu do Československa přes Sarajevo a Maďarsko pak vměstnal do závěrečné třetí reportáže, kde jako již několik autorů obdobných zpráv kritizoval maďarské celníky, kteří velmi neochotně po několikahodinovém čekání a jen díky přítomnosti sovětského důstojníka „*nakonec dovolili*“ československé výpravě projet Maďarskem do Československa. Autor nekorektní jednání maďarských celníků komentoval pouze slovy „*není se čemu divit, Maďaři jsou opravdu maďaři...*“.¹⁹¹

Cestopisné reportáže, které přinášely ve svých zpravodajstvích nekomunistické deníky, měly velmi podobnou interpretaci. Zprávy od dopisovatelů líčily pomalu se obnovující Jugoslávii, která se po skončení války pomalu ale jistě probouzela především díky „pilné práci“ místního obyvatelstva. Trojice nekomunistických deníků rovněž ve svých reportážích uváděla, že se jim dostalo velmi vřelého a přátelského přijetí takřka ve všech částech země, kterou jejich výpravy navštívily. Často se také v různých jugoslávských krajinách setkávaly s obyvateli, kteří měli nějakou pozitivní vzpomínku na Československo nebo dokonce přímo pocházeli z ČSR. Několik reportáží z Jugoslávie přinesl i týdeník *Svobodný zítřek*,¹⁹² jeho interpretace se shodovala s ostatními nekomunistickými periodiky. Zásadní odlišností mezi jednotlivými cestopisnými reportážemi byl opět fakt, že nekomunistická periodika se vyhýbala jakékoliv zmínce či komentáři o radikálně levicové politice Titova režimu.

To ovšem neplatilo pro cestopisné reportáže, které od léta 1946 do podzimu 1947 otiskl komunistický deník *Rudé právo*. Ve svých člancích se zpravodajové nevyhýbali komentování politického kurzu levicové vlády v Jugoslávii, naopak se zdálo, že ve svých reportážích tuto skutečnost zcela logicky záměrně vyzdvihovali a velmi kladně hodnotili. Reportáž Bohumila K. líčila jeho návštěvu kongresu osvětových pracovníků v Jugoslávii. Autor do svého textu zakomponoval jak popis průběhu kongresu, tak i ústřižky z putování po

---

¹⁸⁹ Dr. Kysela, *Z Bělehradu do srbských monastýrů*, Svobodné noviny, 18. srpna 1946, s. 3.

¹⁹⁰ Dr. Kysela, *Dopis z Kupari*, Svobodné noviny, 11. října 1946, s. 3

¹⁹¹ Dr. Kysela, *Od Jadranu do Prahy*, 12. října 1946, s. 6.

¹⁹² A. V. Novák, *Češi po letech na Jadranu*, Svobodný zítřek, 19. června 1947, s. 5; Vittorio G. Rossi, *Rybáři Jaderského moře*, Svobodný zítřek, 17. července 1947, s. 3.

Jugoslávii. Čtenářům popisoval velmi nízký věk partyzánských důstojníků v jugoslávské armádě, který byl dán jejich účastí v národněosvobozeneckém boji. Tito mladí vojáci rostli prý v nové „*Koněvi, Malinovské či Rybalky*“.¹⁹³ Dále podle autora platila v Jugoslávii rovnice „*co komunista, to partyzán. A co partyzán to komunista*“. Když na kongresu vystoupil se svým projevem mladý černohorský voják, autor zprostředkoval jeho přednes jako „*plamenný, nadšený a bojovný*“, zároveň fabuloval, že jistě takto „*nadšeně a bojovně hovořil ke svým partyzánským komunistickým druhům před bojem*“. Projev černohorského vojáka srovnával s přírodní krásou Černé Hory, kterou autor pravděpodobně navštívil. Kromě zaznamenaných vzpomínek z Černé Hory věnoval také pár řádků své cestě Bosnou a Hercegovinou.¹⁹⁴ Jak již bylo výše konstatováno, v cestopisných reportážích komunistického tisku bylo příznačné, že texty se většinou nevěnovaly pouze obecné charakteristice dané jugoslávské lokality, ale líčily rovněž věhlas jugoslávské komunistické armády, levicově orientovanou mládež i kult osobnosti Josipa Broze Tita.¹⁹⁵

V souvislosti s rozvojem československého cestovního ruchu do Jugoslávie se ve zpravodajství všech sledovaných periodik od dubna roku 1947 začaly pravidelně objevovat krátké inzeráty lákající čtenáře „*k moři na Jadran*“, „*vlaky do Kupari zajištěny, přijímají se přihlášky*“, „*s Čedokem na Jadran!*“ a mnoho podobně laděných inzerátů. Nejfrekventovanější inzeráty pocházely od společnosti Čedok.

Ve srovnání s předchozím sledovaným obdobím bylo možné vidět nárůst článků věnujících se problematice českých a slovenských krajanů, kteří žádali o návrat do své vlasti. Touto tematikou se zabývala i námi sledovaná periodika. Rozdíl v interpretaci byl patrný zejména ve zpravodajství *Svobodného slova* a deníku Komunistické strany Československa. Ústřední deník národních socialistů ve svém článku z května 1947 nejdříve kritizoval jak jugoslávskou vládu z důvodu ponechávání si „*majetků československých navrátilců*“, tak i vedení ČSR za pasivitu „*v této věci*“. Jeden z hlavních důvodů, proč československá vláda nechtěla přijmout reemigranty, byla podle deníku jejich nelevicová orientace, což bylo v podstatě pravdivé tvrzení. Závěr anonymního článku však již nebyl tak kritický, neboť zpráva připustila jisté pochopení k chování jugoslávské vlády vůči reemigrantům, jelikož navrátilci

---

¹⁹³ Ivan Stěpanovič Koněv, Rodion Jakovlevič Malinovskij a Pavel Semjonovič Rybalkov patřili k nejvýznamnějším maršálům sovětské armády.

¹⁹⁴ Bohumil K., *Putování Titovou Jugoslávií*, Rudé právo, 25. srpna 1946, s. 3.

¹⁹⁵ Dalšími cestopisnými reportážemi Rudého práva byly například: Karel Konrád, *S jugoslávským kondorem*, Rudé právo, 4. ledna 1947, s. 3; Karel Konrád, *Pohlednice z Makedonie*, Rudé právo, 3. srpna 1947, s. 3.

patřili k velmi zkušeným zemědělcům a válkou zničená Jugoslávie za ně neměla adekvátní náhradu, a proto se „rozhodla zacelit si vlastní rány tímto získaným majetkem“.¹⁹⁶ Je nutné zdůraznit, že se jednalo o vůbec první článek ve sledovaných nekomunistických periodikách, který takto veřejně a přímo kritizoval některé z opatření jugoslávské vlády. V porovnání se zpravodajstvím z druhé poloviny roku 1945 či z březnové návštěvy roku 1946 jugoslávského vůdce Josipa Broze Tita, kdy takováto kritika „přátelské a bratrské Jugoslávie“ byla jen stěží představitelná, se jednalo o jasný posun v interpretaci událostí v Jugoslávii. Kromě negativního hodnocení jugoslávského vedení byla kritizována i optika, kterou hleděla vláda Klementa Gottwalda na nelevicové reemigranty v Jugoslávii.

Nekomunistické deníky *Lidová demokracie* a *Svobodné noviny* nebyly na rozdíl od *Svobodného slova* kritické ani v jedné ze svých zpráv o reemigrantech. Ve svém zpravodajství většinou pouze oceňovaly reemigranty jako výborné zemědělce, kteří „ve svých duších nikdy nezanevřeli na svoji vlast“.¹⁹⁷ Deník *Rudé právo* ve svém zpravodajství interpretoval požadavky reemigrantů kladně, přišel dokonce s tvrzením, že jugoslávská vláda „byla ochotná zaplatit“ Čechoslovákům za jejich movitý majetek, pokud ho ponechají při odchodu v Jugoslávii.¹⁹⁸ I přes skutečnost, že článek *Rudého práva* byl otištěn podobně jako zpráva *Svobodného slova* v květnu 1947, článek z radikálně levicového deníku jako jediný přinesl informaci o proplacení movitého majetku československých reemigrantů.

Sledovaná periodika ve svém zpravodajství shodně přinášela pouze povrchní zprávy o žádostech československých reemigrantů o návrat do ČSR. Zpravodajství příslušných deníků však nulově reflektovala skutečnost, že jednání o majetkoprávních podmínkách reemigrace z FLRJ byla velmi komplikovaná a prozatím neúspěšná.¹⁹⁹

---

¹⁹⁶ *Krajané v Jugoslávii touží po návratu*, *Svobodné slovo*, 18. května 1947, s. 2.

¹⁹⁷ František Karas, *Naše větve v cizině a její význam pro ČSR*, *Lidová demokracie*, 27. října 1946, s. 3; *Přesídlení Čechoslováků*, *Svobodné noviny*, 13. května 1947, s. 3.

¹⁹⁸ *Návrat Čechoslováků z Jugoslávie*, *Rudé právo*, 2. května 1947, s. 3.

¹⁹⁹ O možném návratu reemigrantů se začalo jednat již v létě 1945.

2.2 Soudní procesy: Vypořádání se s národním nepřítelem

Vrchol legálního „vypořádání se s národním nepřítelem“ v Jugoslávii spadá do druhé poloviny roku 1946. Prakticky ve stejnou dobu začaly v Srbsku, Chorvatsku i Slovinsku²⁰⁰ soudní procesy s osobami, které skutečně či domněle kolaborovaly s nepřítelem za druhé světové války. Sledovaná periodika tak zaznamenala proces s četnickým generálem Dražou Mihailovićem v Bělehradě i soudní řízení se záhřebským arcibiskupem Alojzijem Stepincem. Míra sledovanosti ze strany analyzovaných periodik byla v přímé úměře s celkovým trváním obou soudních procesů. Souzení Draži Mihailoviće trvalo od poloviny května 1946 do půlky července 1946 a československá periodika mu věnovala mnohem více prostoru ve svém zpravodajství než procesu s arcibiskupem Stepincem, který se konal v první polovině října 1946. V případě Draži Mihailoviće bylo možné zaznamenat zásadní interpretační rozdíl ve zpravodajství nekomunistických deníků a levicového *Rudého práva*. Zatímco nelevicové deníky přinášely zprávy ze soudní síně pomocí přepisů článků z britské tiskové agentury United Press, které neobsahovaly takřka žádný komentář či osobitý vlastní názor na obvinění Mihailoviće, *Rudé právo* oproti tomu otisklo několik vlastních autorských zpráv, které již od počátku procesu jednoznačně akcentovaly vinu četnického vůdce a nepřipouštěly v tomto ohledu princip presumpce nevin. Autorem těchto článků byl André Simone, v této době vedoucí zahraničního oddělení *Rudého práva*. Autor se osobně účastnil procesu s Mihailovićem, neboť oproti zpravodajství nekomunistických deníků čtenářům barvitě popisoval fyzický a psychický stav četnického generála, který podle Simoneho nebyl příliš dobrý. Byl zdůrazňován především nevalný psychický stav obžalovaného, neboť „každých pět minut říkal, že si nic nepamatuje. Jeho obhájci Mihailoviće neustále bránili a všemožnými právníckými formulkami se ho zoufale snažili bránit...“. Aby levicový autor dokázal čtenářům, že soudní proces probíhal transparentně, uvedl, že četnického generála soudili účastníci národněosvobozenického boje (tedy partyzáni) a ti se „drželi přesně předpisů nové ústavy a zásad lidové demokracie“.²⁰¹ Proces s Mihailovićem vyvolal kritické ohlasy především v USA a Velké Británii, které ale zaznamenaly ve svém zpravodajství pouze nekomunistické deníky. Levicové *Rudé právo* se o britské a americké kritice procesu nijak nezmínilo.

---

²⁰⁰ Ve Slovinsku proběhl soudní proces s generálem Rupnikem, biskupem Gregorijem Rožmanem a Mihem Krekem, exilovému politikovi Slovinské lidové strany. Rožman i Krek však nebyli přítomni procesu.

²⁰¹ André Simone, *Muž velkého spiknutí*, *Rudé právo*, 13. červen 1946, s. 2.

Katolický arcibiskup Stepinac byl obžalován pro „spolupráci s ustašovci a za vedení tajného spiknutí proti jugoslávské vládě a národu“.²⁰² Rozdíl v interpretaci sledovaných periodik byl především v opomínání či spíše přehlížení protestů ze strany Vatikánu, který se důrazně ohrazoval od politického procesu se Stepincem. Nekomunistické deníky jak o přípravě soudního řízení, tak i o následném odsouzení záhřebského arcibiskupa informovaly shodně v neutrálním tónu a bez vlastního komentáře, ovšem na rozdíl od komunistického *Rudého práva* přinesly i reakci Vatikánského rozhlasu, který kritizoval fakt, že jugoslávská média „měla zakázáno nejen protestovat, ale i dokonce psát o činnosti Stepince pro záchranu židů a pravoslavných Srbů“.²⁰³ Ústřední deník ČSL po vydání odsuzujícího rozsudku poskytl přepis článku zpravodajské agentury Reuter citující vatikánské kruhy, které odsouzení záhřebského arcibiskupa na 16 let nazvaly jako „nejvážnější příhodu katolické církve od roku 1923, kdy v Sovětském svazu byl odsouzen Msgre. Jan Cieplak“.²⁰⁴ *Rudé právo* o soudním procesu se Stepincem informovalo své čtenáře ve dvou zprávách. Obě byly pouze přepisem jugoslávské zpravodajské agentury Tanjug, tudíž bylo zřejmé, že jakákoliv kritika tohoto politického procesu nepřipadala v úvahu. Pro záhřebského arcibiskupa mělo být o to více ponižující, že byl souzen současně s ustašovským plukovníkem Erikem Lisakem, který byl odsouzen k trestu smrti oběšením. V médiích se hovořilo o „soudním procesu Lisaka, Stepince a dalších“, což mělo vzbuzovat dojem, že proces nebyl mířen jen proti katolické církvi, nýbrž i proti ustašovským válečným zločincům.²⁰⁵ Titovi se jen částečně podařilo utlumit a zdiskreditovat katolickou církev, která jako jediná významnější církev v Jugoslávii odmítla uznat Titův nový režim. Alojzije Stepinac současně svým pastýřským listem otevřeně kritizoval pozemkovou reformu, která se dotkla i církevní půdy.²⁰⁶

2.3 Československý pohled na přístav Terst od srpna 1947

V souvislosti se zpravodajstvím československých periodik o přístavu Terst byla změna názorové orientace zaznamenána již v polovině srpna 1947. Změna československé zahraniční

---

²⁰² PIRJEVEC, Jože: *Jugoslávie 1918-1992: vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovi Jugoslávie*. Praha 2000, s. 189.

²⁰³ *Vatikán a proces s Msgrem Stepincem*, Lidová demokracie, 9. října 1946, s. 2.

²⁰⁴ *Arcibiskup Stepinac odsouzen*, Lidová demokracie, 12. října 1946, s. 2.

²⁰⁵ Spolu se Stepincem byli odsouzeni i někteří františkánští kněží, kteří skutečně podporovali ustašský režim.

²⁰⁶ GOLDSTEIN, Ivo: *Hrvatska povijest*. Zagreb 2003, s. 347; RYCHLÍK, Jan – Milan PERENČEVIĆ: *Dějiny Chorvatska*. Praha 2007, s. 321-322.

politiky byla důsledkem nejnovějšího vývoje v terstské otázce. V Paříži byla podepsaná 10. února 1947 již zmiňovaná mírová smlouva s Itálií,²⁰⁷ jež vstoupila v platnost 15. září 1947. Československá vláda vycítila možnost obnovení výhodných hospodářských spoluprací s tímto přístavem, které zanikly v důsledku vypuknutí druhé světové války. Pro zahraniční politiku ČSR tak již nebylo podstatné, aby důsledně trvala na svých názorech a přímé podpoře z let 1945 a 1946, kdy o Terstu československá periodika psala jednoznačně jako o „slovanském přístavu“ či o Terstu referovala výhradně jako o jugoslávském městě.

V polovině srpna 1947 přinesly sledované deníky zprávu o uzavření obchodní dohody mezi československými zástupci a spojeneckou vojenskou správou Svobodného přístavu Terst. Podle této dohody byl Československu poskytnut úvěr 200 milionů lir na úhradu transnitních poplatků po ukončení činnosti UNRRA.²⁰⁸ Úvěr měla ČSR splatit svým vývozem do Terstu.²⁰⁹ Československé deníky shodně uvedly, že „stejných výhod jako v Terstu, bude požívat ČSR i jugoslávské Rijeci“. Periodika v druhé části textu zdůrazňovala „názory československých odborníků“, kteří tvrdili, že Rijeka a Sušak by nemohly být konkurencí pro „Svobodný Terst“, především kvůli neuspokojivému železničnímu spojení s jugoslávskými přístavy. Druhým argumentem deníků bylo konstatování, že českoslovenští dovozci i vývozci dávali přednost „opětovnému navázání osvědčených obchodních styků s terstskými obchodníky“ před obchodováním s jugoslávskými přístavy, které prý bylo „dosti obtížné“.²¹⁰ Tato zpráva byla výjimečná i z toho hlediska, že v analyzovaném období od května 1945 bylo zpravodajství komunistického deníku *Rudé právo* v porovnání se články nekomunistických deníků, které se týkaly Jugoslávie, většinou podstatně obsáhlejší. V případě této zprávy o nové československé obchodní dohodě se spojeneckou vojenskou správou ale tomu bylo přesně naopak. Nekomunistická periodika otiskla tento článek na svých titulních stranách, zatímco levicový deník umístil zprávu na druhou stranu svého zpravodajství, a to ve velmi okleštěném rozsahu. Nicméně, tato událost byla z hlediska změny v interpretaci sledovaných periodik velmi

---

²⁰⁷ Úmluvou došlo k vytvoření Svobodného území Terst. Smlouva garantovala italské odstoupení oblastí v Dalmácii, přístavu Rijeka, Kvarnerských ostrovů a větší části Istrie, které měly připadnout Jugoslávii. Oblasti přístavu Terst a jeho okolí, Slovinské přímoří (Koper a další města), severozápadní části Istrie (Buje a okolí) byly rozděleny na zónu A a zónu B. Terst a jeho nejbližší okolí (zóna A) bylo fakticky spravováno armádou Velké Británie a USA. Ostatní problematická teritoria (zóna B) spravovala jugoslávská armáda.

²⁰⁸ Mezinárodní organizace zajišťující plánování, koordinování a poskytování pomoci obětem druhé světové války.

²⁰⁹ Československo nabízelo cukr, železné výrobky, boty a jiné zboží. Přes Terst pak mělo dovážet egyptskou bavlnu a arabskou naftu.

²¹⁰ *Přístavy Terst a Rijeka* čs. branou do světa, Lidová demokracie, 14. srpna 1947, s. 1; *Čs. dohoda se svobodným Terstem*, Svobodné noviny, 14. srpna 1947, s. 1; *Dohoda o používání terstského přístavu*, Svobodné slovo, 14. srpna 1947, s. 1; *ČSR dojednala obchodní smlouvu s Terstem*, 14. srpna 1947, s. 2.

význačná, neboť noviny se již nedržely pevně nastavené informační linie z let 1945 a 1946. Vidina vlastního profitu a spolupráce s terstskými obchodníky, která měla podle převažujícího mínění mnohem větší potenciál než obchodování s jugoslávskými podniky, stály mimo jiné za postupným názorovým obratem československých periodik v otázce Terstu.

2.4 Titova zahraniční politika v druhé polovině roku 1947

Zpravodajství analyzovaných periodik sledující jugoslávské události si na podzim roku 1947 všímalo zejména postupného sblížení Jugoslávie se sousedními zeměmi Balkánu. Kromě Rumunska a Maďarska to byly zejména Bulharsko a Albánie, kam směřovala jugoslávská zahraniční aktivita. Na konci listopadu 1947 navštívil Josip Broz Tito Bulharsko, kde podepsal 27. listopadu Smlouvu o přátelství a vzájemné pomoci mezi Jugoslávií a Bulharskem. Sledované československé deníky shodně přinesly přepis této přátelské úmluvy, zprávu situovaly až na druhou stranu svých zpravodajství.²¹¹ Jugoslávsko-bulharská smlouva byla v porovnání s dohodou FLRJ-ČSR odlišná především v záruce obrany vůči nepříteli. Úmluva mezi Jugoslávií a jejím balkánským sousedem totiž garantovala vzájemnou pomoc v případě útoku ze strany jakéhokoliv státu, což byl rozdíl oproti formulaci jugoslávsko-československé dohody, kde byla dohodnuta garance vzájemné pomoci pouze v případě útoku ze strany Německa či jakéhokoliv státu, který by se s Německem spojil. Ústřední list národních socialistů otiskl zprávu V. Laptěva. Jako jediný nekomunistický deník zdůraznil část Titova prohlášení o nově zpečetěném přátelství, kde jej jugoslávský vůdce komentoval jako „*společenství, tak těsné, že by federace byla pouhou formalitou*“.²¹² Toto prohlášení vzbudilo i u československých periodik vlnu spekulací, které následující dny reflektovaly ve svém zpravodajství. Nekomunistické deníky rovněž pokračovaly ve stylu své interpretace z předešlých měsíců, tedy opomíjení či přehlížení politické orientace jugoslávského vedení. Listy *Lidová demokracie* i *Svobodné slovo* ani nyní ve svých článcích o Titově návštěvě Bulharska nerelektovaly levicovou orientaci vládnoucích režimů v Bělehradu a Sofii. Výjimkou byl deník *Svobodné noviny*,²¹³ otisknuvší 29. listopadu 1947 v souvislosti s podpisem

---

²¹¹ *Smlouva o přátelství a vzájemné pomoci mezi Bulharskem a Jugoslávií*, *Lidová demokracie*, 29. listopadu 1947, s. 2; *Společenství míru na Balkáně*, *Svobodné slovo*, 29. listopadu 1947, s. 2; *Bulharsko-jugoslávská smlouva podepsaná*, *Rudé právo*, 28. listopadu 1947, s. 2.

²¹² V. Laptěv, *Jugoslávsko-bulharské společenství*, *Svobodné noviny*, 27. listopadu 1947, s. 2.

²¹³ Po pečlivé analýze zpravodajství časopisu *Dnešek* vycházejícího v poválečném období od jara 1946 až do února 1948, nebyl nalezen pro naši práci vhodný či hodnotný komentář či článek, kterým by bylo možné doložit, jak na

bulharsko-jugoslávské smlouvy komentář Valtera Urbánka, který ihned v úvodu svého článku konstatoval, že většina bulharského lidu vítajícího jugoslávskou delegaci byli komunisté. Zároveň ovšem připustil, že s Jugoslávií mohli sympatizovat i „*nelevicově smýšlející lidé*“, kteří očekávali od jugoslávsko-bulharské federace prospěch především v otázce válečných reparací, které by v případě připojení Bulharska k nové jihoslovanské federaci pozbyly platnosti. Jako druhý důvod, proč Bulhaři chtěli vstoupit do nové federace, byla jejich tíživá hospodářská situace, která by se podle nich sloučením jistě zlepšila. Urbánek však byl k této myšlence skeptický. Byl přesvědčen, že Jugoslávie bude dávat přednost jen svým výrobkům, až „*se její trh nasytí bulharských produktů*“.²¹⁴ Ostatní nekomunistické deníky žádný podobný komentář svým čtenářům nepřinesly. Je současně nutné podotknout, že se jednalo o jeden z nejtříživějších komentářů týkající se hodnocení jugoslávských událostí ve sledovaném tisku.

Podobně jako při Titově návštěvě Prahy na jaře roku 1946, tak i nyní přinášelo nejobsáhlejší zpravodajství týkající se pobytu jugoslávské delegace v Bulharsku levicové *Rudé právo*. Všimlo si zejména Titových proslovů jak v samotném Bulharsku, tak i projevů po návratu do Bělehradu, ve kterých ujišťoval, že přátelské vztahy mezi Jugoslávií a Bulharskem „*nebudou nikdy přerušeny*.“ Levicový deník zaznamenal podobně jako již výše uvedený článek *Svobodného slova* Titovo prohlášení o Jugoslávii a Bulharsku, jakožto o státech, které „*provádí federaci v praxi*“.²¹⁵

Reakce ze strany Západu na podepsání jugoslávsko-bulharské smlouvy zaznamenal pouze deník *Lidová demokracie*. Ve zprávě z 3. prosince 1947 přinesl přepis agentury Reuter reflektující britský postoj k eventuální federaci Jugoslávie a Bulharska. Britové situaci na Balkáně označili jako „*konsolidaci vlády komunistických stran ve východní Evropě a poválečné seskupení národů včetně Albánie v neprospěch Řecka*“. Velká Británie zároveň upozornila na její jasný nesouhlas vzniku unie obou států v případě, že by z toho plynulo porušení splnění vojenských a reparačních klausulí bulharské mírové smlouvy.²¹⁶

---

dané události týkající se Jugoslávie časopis nahlížel. Absence zpráv, které by se týkaly Jugoslávie, lze vysvětlit dvěma hypotézami. Za prvé, časopis Dnešek záměrně neinformoval o Jugoslávii, protože nechtěl veřejně kritizovat její politické a hospodářské směřování. Jako druhé, prozaičtější vysvětlení se nabízí argument, že časopis zkrátka neměl ve svém redakčním týmu nikoho, kdo by se jugoslávskými událostmi zabýval.

²¹⁴ Valtr Urbánek, *Jugoslávie a Bulharsko*, Svobodné noviny, 29. listopadu 1947, s. 2.

²¹⁵ *Nejvyšší řád Svobody maršálu Titovi*, Rudé právo, 30. listopadu 1947, s. 2.

²¹⁶ *Pověsti o splynutí Jugoslávie a Bulharska v jeden státní celek*, Lidová demokracie, 3. prosince 1947, s. 2.

Aniž by zpravodajství deníků stihlo dostatečně okomentovat Titovu návštěvu Bulharska, již v následujících prosincových dnech roku 1947 podnikl jugoslávský vůdce cestu do Maďarska²¹⁷ a Rumunska.²¹⁸ V obou hlavních městech podepsal smlouvu o přátelství a vojenské pomoci, velmi podobnou úmluvám Jugoslávie se Sovětským svazem, Polskem, Československem, Albánií a Bulharskem. Na rozdíl od nedávné bulharské návštěvy, která byla československými periodiky relativně sledovaná, podpisy smluv v Budapešti a následně i v Bukurešti zaznamenaly nekomunistické deníky pouze skrze strohé články informující pouze o parafování obou úmluv, aniž by těmto událostem věnovaly více prostoru či alespoň poskytly čtenářům podrobnosti o obsahu obou dokumentů. *Svobodné noviny* se dokonce ve svém prosincovém zpravodajství o novém jugoslávsko-maďarském a jugoslávsko-rumunském spojení vůbec nezmínily. Levicové *Rudé právo* jako jediné z analyzovaných deníků navíc přineslo krátký článek vysvětlující čtenářům obsah jugoslávsko-maďarské smlouvy.²¹⁹

Aktivita Titovy vlády zejména v bulharských a albánských vnitřních záležitostech podle více ukazatelů skutečně v dlouhodobější perspektivě směřovala ke sjednocení obou států v rámci balkánské federace, v nejlepším případě pak k přičlenění obou zemí jako sedmé a osmé jugoslávské republiky. Albánie, podobně tak jako Bulharsko, měla od roku 1947 dohodu o celní unii s Jugoslávií, což představovalo jeden z dalších důkazů velmi těsného sblížení obou těchto balkánských zemí s Jugoslávií. Tito předpokládal, že po vstupu Albánie a Bulharska do jugoslávské federace se zmírní nacionální problémy v oblasti Makedonie a Kosova. Zároveň by tím Jugoslávie posílila především na mezinárodní úrovni. Díky podpisu dohod o přátelství s Maďarskem a Rumunskem, disponoval aktuálně Bělehrad platnými dohodami o přátelství se všemi státy východního bloku. Jugoslávský vůdce však chtěl prosadit koncepci Balkánské federace, kterou již před ním žádalo mnoho levicově orientovaných politiků. Tito kalkuloval i s budoucím včleněním Maďarska, Rumunska a eventuálně i Řecka, ovšem pouze v případě vítězství komunistických partyzánů v občanské válce.²²⁰

---

²¹⁷ *Maršál Tito v Budapešti*, Lidová demokracie, 7. prosince 1947, s. 2; *Tito dnes do Budapešti*, Svobodné slovo, 6. prosince 1947, s. 2; *Tito v Budapešti*, Rudé právo, 6. prosince 1947, s. 2.

²¹⁸ *Podepsání jugoslávsko-rumunského paktu*, Lidová demokracie, 20. prosince 1947, s. 2; *Jugoslávsko-rumunský pakt*, Svobodné slovo, 20. prosince 1947, s. 2; *Jugoslávie a Rumunsko podepsali smlouvu o vzájemné pomoci*, Rudé právo, 20. prosince 1947, s. 2.

²¹⁹ *Jugoslávsko-maďarský pakt*, Rudé právo, 10. prosince 1947, s. 2.

²²⁰ ŠESTÁK, Miroslav; et al.: c. d., s. 506.

Obsáhlou úvahu o poměru Československa k posledním podpisům jugoslávské delegace v Budapešti i Bukurešti přinesl týdeník *Svobodný zítřek*. Autor skrývající se pod iniciálami V. R. v něm reflektoval Titovu návštěvu Rumunska, a především se věnoval právě podepsané vzájemné dohodě. Čtenářům připomněl tři smlouvy o přátelství, jež mělo Československo podepsané se Sovětským svazem, Jugoslávií a od března roku 1947 i Polskem. Zároveň konstatoval, že další smlouvy Československo v blízké budoucnosti podepíše s Bulharskem, Rumunskem, a především s Francií. Dále dodal, že Československo je velmi daleko k podepsání podobné smlouvy o přátelství s Maďarskem, jak to Bělehrad udělal s Budapeští. Existovala zde totiž otevřená rozepře mezi ČSR a Maďarskem v otázce maďarské menšiny na Slovensku, na kterou obě země hleděly „*diametrálně odlišnou optikou*“. Autor byl přesvědčený, že do doby, než se tento spor vyřeší, nebude rozhodně možné podepsat obdobnou smlouvu o přátelství mezi ČSR a Maďarskem, tak jak to v minulých dnech provedla Jugoslávie.²²¹

Skutečnost, že Tito a jeho partyzáni se ve velké míře samostatně zasloužili o osvobození Jugoslávie, jim po konci druhé světové války dodávala mnohem větší sebevědomí, než tomu tak bylo u ostatních komunistických sil v zemích východního bloku. Od druhé poloviny roku 1947 Jugoslávie svoji velmi ambiciózní zahraniční politiku ještě zesílila. Sovětský vůdce značně nelibě sledoval snahu Bělehradu vytvořit jugoslávsko-bulharskou federaci, čímž by se Tito stal silnějším hráčem na Balkáně, respektive i na evropské politické scéně. V kontextu poměrů ve východním bloku by v takovém případě Sovětský svaz přišel o své dominantní postavení a musel by začít více respektovat nově vzniklou jugoslávsko-bulharskou federaci. Nebyla to ovšem pouze otázka jugoslávsko-bulharského sblížení, co Stalina znepokojovalo. Již od konce druhé světové války sledoval sovětský vůdce s nelibostí některé smělé kroky jugoslávské KSJ a gradující agresivita Titovy politiky na podzim 1947 byla pouze poslední kapkou, po které se Stalin rozhodl přímo zakročit.²²²

---

²²¹ V. R., *Smlouvy v Podunají a Československo*, 11. prosince 1947, s. 2.

²²² GOLDSTEIN, Ivo – GOLDSTEIN, Slavko: *Tito*. Zagreb 2015, s. 450-451.

3 Období první poloviny roku 1948

Období ledna a června 1948 bylo velmi skoupé na počet článků věnujících se jugoslávským událostem, proto bylo obtížné detailně rekonstruovat odklony v interpretaci příslušných deníků. Nicméně i přes nízký počet zpráv si bylo možné všimnout skutečnosti, že v tomto období nastal zásadní posun v převládající charakteristice jugoslávské hospodářské situace. Na rozdíl od let 1945 až 1947, kdy noviny referovaly o zuboženém a válkou zničeném hospodářství i průmyslových objektech v Jugoslávii, se od roku 1948 začaly objevovat na stránkách československých deníků zprávy o prvních zaznamenaných zdarech jugoslávského hospodářství.

3.1 Změny v tištěných médiích v únoru 1948: odstranění interpretačních rozdílů

Pokles článků o Jugoslávii v období od února 1948 do června 1948 byl způsoben několika faktory. Aspektem, který zásadně změnil způsob interpretace zpráv i strukturu nelevicových periodik, byl únorový puč. Díky státnímu převratu došlo k zcela zásadní změně ve struktuře i vlastnických vazbách médií, především však byl nastolen nový model veřejného informování. KSČ tento model, typický pro autoritářské a totalitní režimy, převzala ze SSSR; opírala se však i o vlastní zkušenosti s cenzurní prací z období nacistické okupace. Komunistická strana Československa se snažila převzít kontrolu nejen nad periodickým tiskem, ale i nad všemi ostatními médii a tím zabránit šíření „závadných informací“; usilovala o usměrňování názorů občanů „žádoucím směrem“.²²³ Nekomunistická periodika po únoru 1948 za svoji činnost odpovídala Komunistické straně Československa, jakožto nové vládnoucí politické síle v zemi. Převzetím kontroly nad zpravodajstvím do této doby nekomunistických novin ze strany KSČ náhle zmizela i základní interpretační diference, která byla mezi levicovým a nelevicovým tiskem v předešlém období zřetelně rozpoznatelná. V květnu 1948 byla vydána nová ústava, která formálně zaručovala svobodu projevu a taktéž zakazovala cenzuru. Již od samého únorového puče však KSČ chystala vlastní komplexní systém řízení a kontroly médií totalitního charakteru. Další zásadní změnou týkající se interpretace ze strany periodik byla obměna informačních zdrojů. V analyzovaném období od května 1945 až do ledna 1948 využívaly nekomunistické deníky více či méně zpráv ze světových informačních agentur, například

---

²²³ KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010, s. 137.

United Press, Reuters, TASS, atd. Po únorovém převratu však byly mnohé zahraniční zdroje informací zapovězeny, jediným povoleným informačním pramenem se stala ČTK, která byla ve své informační aktivitě zásadně ovlivňována sovětskou TASS.²²⁴ Obecně lze konstatovat, že námi sledovaná nelevicová periodika se po únoru 1948 transformovala v tisková média zcela se ztotožňující s nově nastoleným režimem a jejich zpravodajství se tak logicky již takřka nijak interpretačně neodlišovalo od článků *Rudého práva*. Na konci června 1948 pak došlo k nucenému sloučení Československé strany sociálně demokratické s KSČ. Analyzované *Svobodné noviny* se v květnu 1948 přejmenovaly na *Lidové noviny*. Interpretačně se sice od sebe deníky nelišily, to ovšem neplatilo i pro estetickou stránku novin. Po únoru 1948 rozhodovaly orgány KSČ o přidělu papíru ostatním periodikům, zároveň byl v dubnu 1948 prosazen zákon o znárodnění polygrafických podniků, který umožnil KSČ de facto převzít kontrolu nad tiskárnami, což se promítlo například i do výtvarné struktury zpravodajství novin, které Komunistická strana Československa po únorovém puči nezakázala.²²⁵ Nově tak sledované deníky *Lidová demokracie*, *Svobodné noviny (Lidové noviny)* a *Svobodné slovo* nekládaly do svých zpravodajství tolik obrazových příloh, jako tomu bylo až do února 1948. Naopak *Rudé právo* po politických a legislativních změnách zcela jasně vyčnívalo z estetického pohledu. Jeho zpravodajství obsahovalo každý den velký počet obrazového materiálu či například rudě zvýrazněné názvy článků.

V období února až června 1948 si sledovaná periodika všímala především vnitropolitických událostí spojených s následky únorového puče. Dalšími aktuálními tématy, kterých si československé noviny ve svých zpravodajstvích primárně všímaly, byla například smrt Jana Masaryka či abdikace prezidenta Edvarda Beneše. Reflexe politických událostí v Jugoslávii byla v tomto období minimální a převážná většina zpráv se týkala popisu stavu jugoslávského hospodářství. I přes nízký počet otištěných článků tematicky se věnujících Jugoslávii byl zmíněný interpretační posun sledovaných periodik patrný na příkladu *Lidové demokracie*, na jejichž stránkách se objevil komentář popisující čtenářům „cestu k blahobytu Jugoslávie“. Autor zdůrazňoval zlepšující se hospodářský stav Jugoslávie. Vykresloval ho na příkladu momentálního dostatku textilu, kterého bylo v této době optimální množství jak ve městech, tak i na vesnicích. Dále autor užívající zkratku D. S. představil několik produktů, u

---

²²⁴ KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr: c. d., s. 142-145.

²²⁵ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: 2011, s. 256; KONČELÍK Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG Petr: c. d., s. 138.

nichž porovnal cenu před rokem 1939 a roce 1948. Následně uvedl několik dalších cenových komparací, a to za účelem jasné demonstrace „celkové lepší životní úrovně Jugoslávčů“. Tvrdil, že produkty, které ke komparaci zvolil, byly „jen tak letmo nadhozeny“, bylo však jasné, že výrobky a čísla pečlivě vybíral. Zlepšenou hospodářskou situaci si autor vysvětloval především skutečností, že Jugoslávie „úspěšně odolávala a přestala být prostředkem i předmětem kořisti mezinárodních kapitálů“, především několikrát zmínil fakt, že díky „úspěšné pětiletce může Jugoslávie směřovat k blahobytu a míru“.²²⁶ Zbylá trojice někdejších nekomunistických deníků podobně obsáhlý komentář ve svém zpravodajství během první poloviny roku 1948 nepřinesla, otiskovaly většinou jen strohé články informující například o jugoslávské dodávce masa,²²⁷ či o dovozu 6000 tun jugoslávské kukuřice do ČSR.²²⁸

Rudé právo rovněž přineslo zprávu o velmi úspěšném splnění jugoslávského hospodářského plánu, nicméně se nejednalo o autorský komentář na titulní straně, jako tomu bylo v případě ústředního deníku Československé strany lidové. Komunistický deník otiskl na počátku března 1948 pouze strohou zprávu ve své sekci Hospodářství ve světě, o jugoslávském „splnění hospodářského plánu za rok 1947 na 101,7 procenta“.²²⁹

V březnovém zpravodajství *Lidové demokracie* byl otištěn překlad básně jugoslávského autora Branka Ćopiće,²³⁰ jehož veršovanou skladbu přeložil do češtiny Vilém Závada.²³¹ Báseň mohla čtenáře donedávna ještě nekomunistického deníku udivit zejména díky svému názvu „*Otec hledá syna úderníka*“,²³² jelikož „údernické“ terminologie²³³ nejčastěji užívaly názorové proudy sympatizující s komunistickou stranou. Důvodem, proč na tomto místě upozorňujeme právě na Ćopićovu báseň, je pro nové postavení československých tiskovin až symptomatická skutečnost, že totožnou veršovanou skladbu Branka Ćopiće otisklo již 29. listopadu 1946 komunistické *Rudé právo*. Jednalo se o identickou báseň levicového jugoslávského autora, kterou ovšem nyní v březnu 1948 otiskla už režimem kontrolovaná *Lidová demokracie*.

---

²²⁶ D. S., *Jugoslávie k blahobytu a míru*, *Lidová demokracie*, 17. dubna 1948, s. 1.

²²⁷ *Jugoslávie nám dodá maso*, *Svobodné slovo*, 11. března 1948, s. 2.

²²⁸ *6000 tun jugoslávské kukuřice do ČSR*, *Lidová demokracie*, 21. března 1948, s. 2.

²²⁹ *Jugoslávie splnila plán na 101,7 procenta*, *Rudé právo*, 4. března 1948, s. 2.

²³⁰ Jugoslávský spisovatel a básník, účastník druhé světové války, člen partyzánského i komunistického hnutí.

²³¹ Československý básník a překladatel, po konci druhé světové války vstoupil do KSČ, což bylo reflektováno i v jeho tvorbě.

²³² Branko Ćopić. *Otec hledá syna úderníka*, 21. března 1948, s. 3.

²³³ Pojem úderník označoval dělníka, který několiknásobně převyšoval stanovené výkonnostní normy a ostatním pracujícím měl být příkladem. Jednalo se o terminologii převzatou ze Sovětského svazu.

Přetištění skladby levicového jugoslávského autora bylo jedním z konkrétních důkazů sjednocené interpretace a viditelného komunistického vlivu na zpravodajství sledovaných periodik po únorovém převratu roku 1948. Další zprávy týkající se Jugoslávie, jež by obdobným způsobem odrážely změnu v interpretaci jednotlivých novin, do konce června 1948 již scházely.

3.2 Rezoluce Informačního byra

V polovině března 1948 Stalin odmítající již pouze přihlížet Titově údajně už krajně nepřiměřené agresivní zahraniční politice na Balkáně stáhl z Jugoslávie sovětské armádní poradce a experty z nevojenského sektoru. Během následujících dní vedení SSSR poslalo jugoslávskému vůdci dopis, ve kterém byli Tito a spolupracovníci tvrdě kritizováni za celou řadu vykonstruovaných obvinění.²³⁴ Vedení Jugoslávie smířlivě, ale zároveň razantně odmítlo sovětská nařčení, přičemž situaci označilo za nedorozumění, která by se dala vyřešit sovětskou návštěvou Jugoslávie nebo následným jednáním mezi oběma státy. Takto formulovanou odpověď odsouhlasil poté i ústřední výbor KSJ. Během tohoto jednání došlo k cílenému obvinění dvou členů nejvyššího vedení Komunistické strany Jugoslávie Sretena Žujoviće i Andriji Hebranga, kteří dle Aleksandra Rankoviće poskytovali sovětskému velvyslanci přísně důvěrné informace. Oba přední činitelé KSJ byli úmyslně označeni za jediné viníky nastalého konfliktu, čímž se jugoslávské vedení chtělo zbavit dvou nepohodlných členů a zároveň jejich rychlým potrestáním vyřešit vzniklý konflikt. Žujović i Hebrang byli následně uvězněni a označeni za velezrádce, neboť se Tito obával, že by se tato dvojice pokusila o útěk ze země a následně by mohla působit jako aktivní opozice vůči jeho režimu v zahraničí. Sovětský vůdce si byl ovšem tak jistý svou politickou převahou, že Titovo úskočné předhození Žujoviće a Hebranga neakceptoval, naopak v květnu 1948 zaslal do Bělehradu dopis s ještě větší kritikou jugoslávského vedení. V dokumentu žádal řešení konfliktu na následujícím zasedání Informbyra. Bělehradská odpověď Stalinovi byla rozhodná, vedení Jugoslávie nesouhlasilo s projednáváním celé záležitosti na navrhované schůzi, zároveň dokument sděloval, že nátlak SSSR může mít pro Jugoslávii velmi negativní následky. Sovětského vůdce rázná odpověď Bělehradu udivila, nepodařilo se mu ovšem přinutit Tita, aby se následného

---

²³⁴ Vedoucí činitelé KSJ byli obviňováni z významných politických pochybení, jako například antisovětského a imperialistického nacionalismu, podpory kapitalismu na vesnicích, aj. Zároveň však sovětské vedení kritizovalo i metody, které Jugoslávie převzala od svého sovětského vzoru.

zasedání Informbyra skutečně účastnil.²³⁵ Rokování zástupců komunistických stran se tedy konalo bez účasti jugoslávských zástupců.²³⁶

Nicméně tento konflikt řešily obě strany zatím neveřejně, žádná z reakcí tedy nebyla zaznamenána ani ve zpravodajství sledovaných československých periodik. Jediným příznakem napětí mezi oběma zeměmi, který tehdejší čtenář mohl zaznamenat, byl právě menší počet článků o spřátelené Jugoslávii. Důsledkem jasného útlumu zpráv týkajících se Jugoslávie byla skutečnost, že se vedení KSČ již v průběhu dubna 1948 dozvědělo o rozporech mezi Sovětským svazem a Jugoslávií.

Rezoluce Informbyra byla zveřejněna až 28. června 1948 a vzhledem ke svému obsahu byla ústřední zprávou v analyzovaných denících. Otevřeně v ní zazněla kritika situace uvnitř Komunistické strany Jugoslávie, což muselo být pro československou společnost velikým překvapením, neboť ani jeden z dosud otištěných článků nenasvědčoval tomu, že by situace v Jugoslávii byla natolik „závažná“, jak ji popisovala bukureštská rezoluce.

Stalin úmyslně zvolil 28. červen jako den, kdy měla být rezoluce Informbyra zveřejněna. Srbská společnost si v tento den, na který podle pravoslavné tradice připadal svátek sv. Víta (odtud Vidovdan), připomíná výročí bitvy z roku 1389 na Kosově poli, kdy byla srbská armáda poražena osmanskými vojsky, po níž podle převládající interpretace následovala několikasetletá nadvláda Osmanů nad srbským národem. Stalin zvolením této symboliky předpokládal znásobení psychického dopadu rezoluce na hlavní představitele KSJ.²³⁷

Analyzované československé deníky otiskly 30. června 1948 ve svých zpravodajstvích doslovné znění rezoluce. Její interpretace se mezi periodiky vzhledem k výše nastíněnému dobovému kontextu nijak nelišila, respektive byla identická ve všech sledovaných periodikách, a to jak svým obsahem, tak i rozsahem, který zabíraly ve zpravodajství deníků. Hlavní článek shodně situovaný v denících na titulních stranách měl i totožný název („*Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie*“).²³⁸ Celé prohlášení pak bylo otevřenou kritikou vedení KSJ. Byla přitom uváděna celá řada pochybných argumentů: například, že

---

²³⁵ Informbyro neboli Kominforma byla Moskvou řízený orgán sdružující komunistické strany Sovětského svazu, Polska, Československa, Francie, Itálie, Maďarska, Jugoslávie, Bulharska a Rumunska. Sídlo Informbyra bylo v Bělehradu, což v této době reflektovalo silnou pozici a prestiž Jugoslávie v porovnání s ostatními zeměmi východního bloku.

²³⁶ ŠESTÁK, Miroslav; et al.: c. d., s. 506-510.

²³⁷ Tamtéž, s. 510.

²³⁸ *Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie*, Lidová demokracie, 30. června 1948, s. 1.

vedení Komunistické strany Jugoslávie „provádělo nevraživou politiku vůči Sovětskému svazu“, přičemž Bělehrad prý „připouštěl nedůstojnou politiku znevažování sovětských vojenských specialistů a zároveň diskreditování sovětské armády“.²³⁹ Odvolání sovětských specialistů proběhlo již v březnu 1948, ovšem československý tisk o této události neinformoval. Dále byla Jugoslávii vyčítána její zahraniční politika „nehodná komunistů“, jelikož jugoslávští vedoucí činitelé „začali ztotožňovat zahraniční politiku Sovětského svazu se zahraniční politikou imperialistických mocností a chovali se k SSSR stejným způsobem jako k buržoazním státům“. Podle deníků se jednalo o chování „vypůjčené z arsenálu kontrarevolučního trockismu...“.²⁴⁰ V další části textu pak Informační byro odsuzovalo „protisovětské koncepce vedení KSJ“ neslučitelné s marxismem-leninismem a hodící se „pouze pro nacionalisty“. Jugoslávské vedení rovněž „provozovalo nesprávnou politiku na vesnici“, když ignorovalo „třídní diferenciaci na vesnici“ a navzdory „učení Marxe a Lenina pokládalo jednotlivé rolníky za jediný celek“.²⁴¹ Následně deníky doplnily, že Lenin „učil o tom, že drobné individuální hospodářství rodí kapitalismus a buržoazii neustále, každodenně, každou hodinu, živelně a hromadně“.²⁴² Informbyro taktéž kritizovalo nedostatečné znárodňování soukromých podniků a řemeslných dílen na jugoslávském venkově, bylo nespokojené i s pomalou kolektivizací zemědělství v Jugoslávii, za což byl Bělehrad kárán Stalinem již v dubnu 1948. Jugoslávské vedení však ihned začalo pracovat na nápravě, přesně podle svého sovětského vzoru, to však bylo už příliš pozdě.²⁴³ Dále Informbyro na několika místech rezoluce označovalo jugoslávské vedení za „maloburžoazní nacionalisty“, kteří zavedli ve své straně „zhoubný byrokratický režim“, díky němuž nebyla v KSJ vnitrostranická demokracie. Byla tím myšlena skladba členů vedení KSJ, kteří se podle Informačního byra vybírali nikoliv pomocí voleb, ale kooptováním. Tato skutečnost prý znamenala, že se Komunistická strana Jugoslávie nacházela v pololegálním postavení i kvůli tajně se konajícím schůzím, což dle kritizujícího textu „podlamovalo vliv KSJ v masách“. Takový typ organizace šlo nazvat pouze jako „sektářsko-byrokratická“, která mohla vést pouze k likvidaci komunistické strany jako čínorodého organismu a jak již bylo zmíněno, podobné metody „užíval v minulosti Trocký“.²⁴⁴ Rezoluce rovněž kriticky komentovala

---

²³⁹ Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie, Lidové noviny, 30. června 1948, s. 1.

²⁴⁰ Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie, Svobodné slovo, 30. června 1948, s. 1.

²⁴¹ Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie, Rudé právo, 30. června 1948, s. 1.

²⁴² Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie, Lidová demokracie, 30. června 1948, s. 2.

²⁴³ ŠESTÁK, Miroslav; et al.: c. d., s. 510.

²⁴⁴ Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie, Lidové noviny, 30. června 1948, s. 2.

vyloučení a následné zatčení Žujoviće a Hebranga, kteří se prý „*provinili pouze tím, že se odvážili kritizovat antisovětské koncepce vedoucích představitelů Komunistické strany Jugoslávie*“.²⁴⁵ V závěru rezoluce pak byly shrnuty veškeré výtky v textu směřované KSJ, od „*protistranických a protisovětských názorů neslučitelných s marxismem-leninismem*“, nacionalistických postupů a odmítnutí dostavit se na zasedání Informačního byra. Tyto skutečnosti stavěly Jugoslávii „*mimo rodinu bratrských komunistických stran, mimo jednotnou komunistickou frontu, a tudíž mimo řady Informačního byra*“.²⁴⁶ Rezoluce vyjádřila na úplný závěr přesvědčení, že v Jugoslávii existovalo „*dosti zdravých komunistů, věrných marxismu-leninismu*“, kteří by donutili jugoslávské vedení „*čestně přiznat své chyby*“, rozejít se s nacionalismem, vrátit se k internacionalismu a zároveň se snažit upevnit „*jednotnou socialistickou frontu proti imperialismu*“.²⁴⁷

Usnesení Informbyra sice otevřeně nemířilo proti samotnému Titovi, respektive nepožadovalo jeho svržení, sovětský vůdce byl ovšem přesvědčený, že tvrdou kritikou definitivně zlomí odpor Josipa Broze Tita a tím i celého vedení KSJ. Argumenty použité v Rezoluci Informbyra, které následně otiskla i námi sledovaná periodika, byly de facto pouze opakováním Stalinových obvinění z minulých měsíců. Nejdůležitějším rozhodnutím pak byla exkomunikace Komunistické strany Jugoslávie, a to příznačně nejen z Informbyra, ale zároveň i z „*jednotné komunistické fronty*“.²⁴⁸

Kromě hlavního článku doslovně opisujícího usnesení Informačního byra přinesla zpravodajství *Lidové demokracie*, *Lidových novin* a *Svobodného slova* i poněkud stručnější vyjádření Komunistické strany Československa k bukurešťské rezoluci. Trojice deníků shodně informovala o prohlášení předsednictva KSČ, které se jednomyslně ztotožňovalo s usnesením Informačního byra, zároveň apelovalo na jugoslávské komunisty „*věrné marxismu, aby přiměli vedoucí činitele přiznat své chyby a napravit je; nebo popřípadě neschopné vůdčí činitele vystřídat...*“.²⁴⁹ *Rudé právo* jakožto ústřední deník Komunistické strany Československa přineslo poněkud obsáhlejší komentář k nastalé situaci. Autorem byl již několikrát zmiňovaný

---

²⁴⁵ *Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie*, *Svobodné slovo*, 30. června 1948, s. 2.

²⁴⁶ *Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie*, *Rudé právo*, 30. června 1948, s. 2.

²⁴⁷ *Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie*, *Lidová demokracie*, 30. června 1948, s. 2.

²⁴⁸ *Rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie*, *Lidové noviny*, 30. června 1948, s. 2.

²⁴⁹ *KSČ k situaci v jugoslávské komunistické straně*, *Lidová demokracie*, 30. června 1948, s. 1; *KSČ k situaci v jugoslávské komunistické straně*, *Lidové noviny*, 30. června 1948, s. 1; *KSČ k situaci v jugoslávské komunistické straně*, *Svobodné slovo*, 30. června 1948, s. 1.

Gustav Bareš, který se po únorovém komunistickém převratu v roce 1948 stal vedoucím Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ, dělícího se od této chvíle o moc při kontrole a cenzuře mediální produkce s ministrem informací Václavem Kopeckým.²⁵⁰ Bareš ve svém komentáři v podstatě shrnul nejzásadnější kritiku vedení KSJ z usnesení Informačního byra, které opatřil vlastními souhlasnými poznámkami o „jasně viditelné vině vedení KSJ“, ale zároveň se stavěl do role mluvčího KSČ. Podle něj exkomunikace Jugoslávie z „jednotné komunistické fronty“ neznamena pro Informbyro oslabení, naopak tím byla patrná „ohromná síla socialistické fronty“, která znamenala velké posílení jak pro Informační byro, tak i pro samotnou KSČ, jelikož díky „vlastní diskreditaci KSJ“ měla Komunistická strana Československa možnost provést rozsáhlou ideologickou kampaň, během které by se „vyjasnila mnohá poučení“ vycházející z usnesení Informbyra. Svůj komentář Bareš uzavřel prohlášením, že „ještě pevněji semknutá socialistická fronta půjde jistě vpřed“ a KSČ v ní chtělo být „silným a spolehlivým článkem“.²⁵¹

V souvislosti se zveřejněním červnové rezoluce Informbyra byla v československém tisku zahájena už v červenci 1948 zcela nová, svým charakterem jednoznačně kritická a dehonestující etapa v interpretaci jugoslávských událostí, která však již není předmětem výzkumu této práce.

---

²⁵⁰ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara: c. d., s. 263-264.

²⁵¹ Gustav Bareš, *Odpovědnost jugoslávských komunistů*, 30. června 1948, s. 1.

Závěr

Z hlediska chronologického vývoje můžeme konstatovat, že první etapa od května 1945 až do jara 1946 byla charakteristická nejvyšším počtem zpráv věnujícím se jugoslávským událostem, které analyzované noviny ve svém zpravodajství za tříletou periodu našeho sledování přinesly. Reportáže z tohoto období především oslavovaly bratrskou Jugoslávii, dále si všímaly vývoje bilaterálních vztahů mezi jugoslávskou a československou vládou, územních požadavků Jugoslávie na přístav Terst a na oblasti jižních Korutan a jižního Štýrska.

V bezprostředních poválečných měsících zpravodajství sledovaných periodik pravidelně přinášelo články oslavující bratrskou slovanskou zemi Jugoslávii. Interpretace deníků byla v tomto období velmi ovlivněna tehdejšími politickým a společenským fenoménem znovuobjevené slovanské vzájemnosti. Největší počet oslavných zpráv jednoznačně produkovalo levicové *Rudé právo*, ale velké množství článků se objevovalo i na stranách nelevicových listů. Zprávy byly prodchnuty oslavnými komentáři na adresu Jugoslávie, především pak na adresu Josipa Broze Tita, jehož kult osobnosti byl levicovými periodiky v ČSR převzat z jugoslávského tisku a byl značně živěn zhruba až do poloviny roku 1946, kdy došlo k postupnému útlumu těchto článků. Nutno podotknout, že oslavný tón byl v případě nekomunistických novin podstatně umírněnější než u levicových tiskovin. Pomyslným vrcholem přátelského a oslavujícího zpravodajství sledovaných tištěných médií bylo období jara 1946 v souvislosti s návštěvou jugoslávské delegace v Československu.

Analýzou zpravodajství byla potvrzena stanovená hypotéza, že z velkého množství témat, která sledovaná periodika přinášela, bude značný počet článků věnován i reflexi válečného dění v Jugoslávii. Noviny shodně referovaly o Jugoslávii jako o jedné z vítězných zemí druhé světové války, ovšem v otázce válečného dění se zprávy deníků poněkud rozcházely. Mezi levicovými a nelevicovými novinami panovala odlišnější interpretace četnického a partyzánského odboje. Ústřední deník KSČ se o existenci četníků zmiňoval pouze minimálně, ale vždy se proti nim vymezoval krajně negativně; označoval je za velezrádce, kteří spolupracovali s německými a italskými okupanty. Nastavená interpretační linie *Rudého práva* se snažila čtenáře přesvědčit, že jedinou odbojovou organizací operující na území Jugoslávie během druhé světové války bylo partyzánské hnutí v čele s Josipem Brozem Titem. Nekomunistická periodika byla při zmiňování četnického hnutí rozhodně umírněnější, ovšem taktéž se v souvislosti s četníky objevovaly komentáře s neutrální či spíše negativní konotací.

Nicméně záleželo, z jakých zahraničních informačních agentur přebíraly nelevicové deníky zprávy. Pokud se jednalo o italské, britské či americké zpravodajské agentury, byla interpretace neutrální, spíše až zdrženlivá. V případě přepisu sovětského či jugoslávského agenturního článku, byla zpráva negativně laděná. Obraz partyzánů a hlavního představitele Tita, jakožto jugoslávských národních hrdinů a vítězů druhé světové války, byl jedním z nejčastějších témat týkajících se Jugoslávie v československém levicovém denním tisku od května 1945 až do konce roku 1946. Velmi často se objevovaly obsáhlé články či komentáře, ve kterých byli partyzáni nebo jugoslávský vůdce Tito oslavováni. Nelevicové deníky rovněž přinášely zprávy podobného typu, přiznávaly partyzánům hlavní zásluhu na osvobození Jugoslávie, jejich interpretace byla však znatelně umírněnější.

Mezi nejfrekventovanější témata, kterých si analyzovaná periodika všímala, patřily územní nároky Jugoslávie zejména na přístav a okolí města Terst i oblasti jižních Korutan a jižního Štýrska. Od května 1945 až do srpna 1947 tištěná média ve svých zprávách jednoznačně podporovala jugoslávské územní požadavky na tyto oblasti. Vycházel značný počet stereotypně koncipovaných článků, které v různých časových intervalech deníky recyklovaly ve svém zpravodajství na podporu jugoslávských požadavků. V souvislosti s uzavřením obchodní dohody mezi československými zástupci a spojeneckou vojenskou správou Svobodného přístavu Terst v polovině srpna 1947 došlo ke změně v interpretaci sledovaných periodik. Noviny se již nedržely pevně stanovené informační linie z let 1945 a 1946, ale začaly vyzdvihovat obnovu předválečné hospodářské spolupráce mezi terstskými a československými obchodníky. Vidina profitu domácího hospodářství z kooperace s terstskými obchodníky, která měla mnohem větší potenciál než obchodování s jugoslávskými podniky, tak postupně změnila názor československých periodik v terstské otázce. Rozdíl v interpretaci mezi nekomunistickými a levicovými periodiky v zásadě nebyl nalezen, neboť i komunistické noviny od druhé poloviny srpna 1947 pozměnily svá zpravodajství podobně jako nelevicová tištěná média.

Hospodářskou situaci v Jugoslávii reflektovala zkoumaná periodika v období od května 1945 do počátku roku 1948 totožným způsobem, líčila FLRJ jako zemi velmi vyčerpanou a zničenou druhou světovou válkou. Podobně jako v jiných tématech i v tomto případě více článků s tímto námětem přinášelo levicové *Rudé právo* zdůrazňující nutnost ekonomické pomoci Jugoslávii. Zpravodajství československých periodik se o plošném zestátňování

jugoslávského průmyslu či o kolektivizaci zemědělství téměř nezmiňovalo, výjimku tvořily dva komentáře *Svobodných novin* a *Rudého práva*, které však pouze neutrálně informovaly své čtenáře o tomto dění. V žádném případě postupy jugoslávské vlády nebyly komentovány kriticky. Posun v interpretaci o jugoslávské ekonomické situaci nastal na počátku roku 1948, kdy periodika shodně pozměnila svoji argumentaci. Začala referovat o zlepšující se hospodářské situaci v Jugoslávii a o prvních ekonomických úspěších země.

Ve druhé etapě mezi létem 1946 a závěrem 1947 docházelo k postupnému tlumení zpravodajství týkající se Jugoslávie. Sledované deníky dávaly přednost jiným událostem jak domácího, tak mezinárodního charakteru. Běžně tak byly články vztahující se k Jugoslávii umístěné na druhé či třetí straně novinového zpravodajství. V tomto období se začaly objevovat komentáře s novými náměty týkajícími se obnovených turistických zájezdů Čechoslováků k Jaderskému moři. Deníky především v jarních a letních měsících let 1946 a 1947 přinášely čtenářům i cestopisné reportáže svých dopisovatelů, jejichž články se nezaměřovaly pouze na jugoslávské pobřeží, hojně se objevovaly i zprávy z navštívené Makedonie či Vojvodiny. Reportéři nelevicových periodik si všímali zejména přátelského jednání místních obyvatel či postupné hospodářské obnovy Jugoslávie, aniž by se zmiňovali o politické situaci v této zemi. Oproti tomu reportáže *Rudého práva* si kromě přírodních podmínek či kulturních památek Jugoslávie všímaly především levicové orientace jugoslávských obyvatel nebo velmi kladně hodnotily politický kurs Titovy vlády.

Třetí etapu v poválečném zpravodajství československých periodik lze ohraničit únorovými událostmi roku 1948 a zveřejněním rezoluce Informbyra na konci června 1948. V důsledku únorového převzetí státní moci a nastolení mediální cenzury KSČ došlo i k odstranění jakéhokoliv interpretačního rozdílu mezi zprávami nekomunistických a komunistických novin. Důkazem proměny v interpretaci nelevicových deníků byla i zmíněná báseň otištěná *Lidovou demokracií* v březnovém zpravodajství roku 1948 s názvem „*Otec hledá syna úderníka*“ jugoslávského levicového autora Branka Čopiće, jež byla otištěna již komunistickým *Rudým právem* u příležitosti jugoslávského státního svátku 29. listopadu 1946. Toto období zároveň charakterizoval nejnižší počet článků týkajících se Jugoslávie, zpravodajství deníků se soustředilo primárně na vnitropolitické události Československa. Bylo to způsobené i vlivem rozporů mezi Sovětským svazem a Jugoslávií, o kterém vedení KSČ vědělo již od dubna 1948. Zásadní obrat československých periodik v pohledu na Jugoslávii

nastal 30. června 1948 a byl zapříčiněn zveřejněním rezoluce Informbyra. Čtveřice sledovaných deníků otiskla identický text, ve kterém Informační byro drtivě kritizovalo nejužší vedení Komunistické strany Jugoslávie. V této souvislosti noviny vydaly i komentář KSČ odsuzující nesprávnou politiku KSJ. Periodika se zcela jasně přidala na stranu Informbyra i při exkomunikaci KSJ z jednotné komunistické fronty.

Analýzou periodik jsme se snažili zjistit, jakým způsobem sledované listy informovaly své čtenáře o některých tématech souvisejících s radikální levicovou politikou Komunistické strany Jugoslávie. Potvrdila se stanovená hypotéza, že ústřední deník KSČ ve svých zprávách zmiňoval a v některých případech dokonce zdůrazňoval komunistickou orientaci jugoslávského vedení v čele s Titem. Oproti tomu nelevicová periodika se až do konce února 1948 ve svém zpravodajství snažila maximálně vyhýbat komentářům, v kterých by politickou orientaci jugoslávského vedení musela zmiňovat. Analýzou pěti nekomunistických československých periodik jsme dospěli k závěru, že jejich zpravodajství byla překvapivě dlouho neutrální, až vyhýbavá v cílovém hodnocení vnitřních poměrů v Jugoslávii. V celém zkoumaném období byl nalezen pouze jeden jediný článek Svobodného slova z května 1947 kritizující jugoslávskou vládu za neumožnění československým reemigrantům vzít si s sebou při odchodu z Jugoslávie majetek.

Výzkumná otázka rovněž byla, jakým způsobem budou periodika referovat o politických procesech, kterými se vedení KSJ vypořádávalo se svými politickými oponenty. Zatímco zpravodajství *Rudého práva* bylo přesvědčené o nepopiratelné vině obžalovaných četnického vůdce Draži Mihailoviće a záhřebského biskupa Stepince, nekomunistické deníky během období, kdy soudní procesy probíhaly, sice citovaly kritické reakce západních zahraničních agentur, ovšem samy nepřinesly žádný vlastní kritický komentář k politickým procesům.

Podle úvodního předpokladu, kdy jsme očekávali výskyt některých témat ve zpravodajství denního tisku, můžeme konstatovat, že se periodika v souvislosti s válečným děním v Jugoslávii nezmiňovala o vyvažování jugoslávských národů mezi sebou. Nenaplnil se ani předpoklad o větší míře odkazování na meziválečnou spolupráci mezi Československem a Jugoslávií v rámci Malé dohody. Ta byla zmíněna pouze v jednom z komentářů nekomunistické *Lidové demokracie* v červenci 1945.

Tato práce měla za úkol analyzovat zprávy, komentáře, reportáže a další články, kterými vybraná československá tištěná periodika referovala o Jugoslávii v období od konce druhé světové války v květnu 1945 až po zveřejnění rezoluce Informbyra v červnu 1948. Za toto období bylo sesbíráno přes sedm a půl tisíce článků, které byly následně podrobeny podrobnější analýze. První etapa od května 1945 do jarní návštěvy jugoslávské delegace v Československu následující rok byla ve znamení největšího počtu zpráv, které se týkaly Jugoslávie. Především pak samotná Titova návštěva Prahy byla československými deníky nejsledovanější a nejkomentovanější událostí v druhé polovině března 1946. Ve druhé zkoumané etapě od léta 1946 do závěru 1947 zpravodajství sledující jugoslávské události bylo typické svými stereotypními články tematicky totožnými s první etapou, zároveň však docházelo k zeslabování frekvence zpravodajství o Jugoslávii, v důsledku nárůstu jiných, pro československá periodika zajímavějších témat. Třetí etapa první poloviny roku 1948 se pak vyznačovala sice nejnižším počtem článků týkajících se Jugoslávie, byl zde nejvíce zřetelný posun v interpretaci sledovaných periodik. Prvním důvodem změny interpretace nekomunistických deníků byl již uvedený únorový puč a vymazání nelevicové linie v jejich zpravodajství. Druhým finálním aspektem pak byla červnová rezoluce Informačního byra, kdy bylo jugoslávské komunistické vedení poprvé otevřeně kritizováno československými periodiky.

Klesající tendence zaznamenaných jugoslávských událostí ve zpravodajství sledovaných tištěných médií lze pozorovat i na struktuře této práce, kdy v prvním období od května 1945 do jara 1946 bylo pro mne složité vybrat z velikého počtu komentářů a zpráv jen ty nejvýznamnější, oproti období první poloviny roku 1948 kdy počet vypovídajících či výstižných článků o Jugoslávii byl velmi omezený.

Sledované noviny vedle zpráv a článků týkajících se politiky či hospodářství Jugoslávie přinášely rovněž zpravodajství například z oblasti kultury či sportu. Nicméně, jejich analýza nebyla záměrně zařazena do konečného obsahu práce, neboť případným obohacením o zpravodajství s těmito náměty, by text byl podstatně rozsáhlejší a nedomnívám se, že by přinesl zásadnější poznatky než ty, jenž byly uvedeny v závěru práce.

Seznam zkratek

ANS	Italská zpravodajská agentura
ASNOM	Antifašistické shromáždění pro národní osvobození Makedonie
AVNOJ	Antifašistická rada národního osvobození Jugoslávie
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSR	Československá republika
ČTK	Československá tisková kancelář
DFJ	Demokratická federativní Jugoslávie
FLRJ	Federativní lidová republika Jugoslávie
KSČ	Komunistická strana Československa
KSJ	Komunistická strana Jugoslávie
NDH	Nezávislý stát Chorvatsko
SSSR	Sovětský svaz
TANJUG	Jugoslávská zpravodajská agentura
TASS	Sovětská zpravodajská agentura
TGM	Tomáš Garrigue Masaryk
UNRRA	Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu
USA	Spojené státy americké
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Prameny a literatura

Dobový tisk

Dnešek, duben 1946–únor 1948

Kulturní politika, září 1945–červen 1948

Lidová demokracie, červen 1945–červen 1948

Lidové listy, květen 1945

Lidové noviny, květen 1948–květen 1948

Rudé právo, květen 1945–červen 1948

Svobodné noviny, květen 1945–červen 1948

Svobodné slovo, květen 1945–červen 1948

Svobodný zítřek, září 1945–únor 1948

Sekundární literatura

BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha 2011.

BILANDŽIĆ, Dušan: *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije: glavni procesi 1918-1985*. Zagreb 1985.

BILANDŽIĆ, Dušan: *Hrvatska moderna povijest*. Zagreb 1999.

BRENNER, Christiane: *Mezi Východem a Západem: české politické diskurzy 1945-1948*. Praha 2015.

ČAPKA, František – LUNEROVÁ, Jitka: *1948: Vítězný únor: cesta k převratu*. Brno 2012.

DIMIĆ, Ljubodrag; et al.: *Istorija srpske državnosti*. Novi Sad 2001.

DOKNIĆ, Branka: *Kulturna politika Jugoslavije 1946-1963*. Beograd 2013.

GLENNY, Misha: *Balkán 1804-1999: nacionalismus, válka a velmoci*. Praha 2003.

- GOLDSTEIN, Ivo – GOLDSTEIN, Slavko: *Tito*. Zagreb 2015.
- GOLDSTEIN, Ivo: *Hrvatska 1918. – 2008*. Zagreb 2008.
- GRANDITS, Hannes – TAYLOR, Karin: *Sunčana strana Jugoslavije: povijest turizma u socijalizmu*. Zagreb 2013.
- HLADKÝ, Ladislav: *Bosna a Hercegovina: historie nešťastné země*. Brno 1996.
- HLADKÝ, Ladislav; et al.: *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*. Praha 2010.
- JAKOVINA, Tvrtko: *Američki komunistički saveznik: Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države 1945.-1955*. Zagreb 2003.
- JAKOVINA, Tvrtko: *Treća strana Hladnog rata*. Zaprešić 2011.
- JANDRIĆ, Berislav: *Hrvatska pod crvenom zvijezdom: Komunistička partija Hrvatske 1945.-1952.: organizacija, uloga, djelovanje*. Zagreb 2005.
- JANDRIĆ, Berislav: *Kontroverze iz suvremene hrvatske povijesti: osobe i događaji koji su obilježili hrvatsku povijest nakon Drugoga svjetskog rata*. Zagreb 2006.
- JANJETOVIĆ, Zoran: *Od "Internacionale" do komercijale: popularna kultura u Jugoslaviji 1945-1991*. Beograd 2011.
- JELIĆ-BUTIĆ, Fikreta: *Četnici u Hrvatskoj: 1941-1945*. Zagreb 1986.
- KAČAVENDA, Petar; et al.: *Jugoslovensko-sovjetski sukob 1948*. Beograd 1999.
- KLABJAN, Borut: *Češi a Slováci na Jadranu: vztahy s Terstem a severním Jadranem v letech 1848-1948*. Praha 2014.
- KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010.
- NAJBAR-AGIČIĆ, Magdalena: *Kultura, znanost, ideologija: prilozi istraživanju politike komunističkih vlasti u Hrvatskoj od 1945. do 1960. na polju kulture i znanosti*. Zagreb 2013.
- PEJČOCH, Ivo; et al.: *Od svobody k nesvobodě 1945-1956*. Praha 2011.
- PELIKÁN, Jan – TEJCHMAN, Miroslav: *Dějiny Jugoslávie: (1918-1991)*. Praha 1994.
- PELIKÁN, Jan: *Pohled Českého týdeníku a Mladé fronty Dnes na jihoslovanskou krizi v roce 1995*. In: *Lidé a Města*, sv. 10: *Česko-jihoslovanský dialog*. Praha 1996.

- PELIKÁN, Jan: *Hospodářská spolupráce Československa a Jugoslávie v letech 1945-1949*. Praha 1990.
- PELIKÁN, Jan: *Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii: geneze-vývoj-perspektivy*. Praha 1997.
- PELIKÁN, Jan; et al.: *Dějiny Srbska*. Praha 2013.
- PIRJEVEC, Jože: *Jugoslávie 1918-1992: vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha 2000.
- RYCHLÍK, Jan – PERENČEVIĆ, Milan: *Dějiny Chorvatska*. Praha 2007.
- SELINIĆ Slobodan: *Jugoslovensko-čehoslovački odnosi 1945-1955*. Beograd 2010.
- SOVILJ, Milan: *U potrazi za nedostižnim: jugoslovensko-čehoslovačke kulturne veze 1945-1949*. Beograd 2012.
- SPEHNJAK, Katarina: *Javnost i propaganda: Narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske: 1945.-1952*. Zagreb 2002.
- ŠESTÁK, Miroslav; et al.: *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 1998.
- ŠTEMBERK, Jan; et al.: *Kapitoly z dějin cestovního ruchu*. Pelhřimov 2012.
- TEJCHMAN, Miroslav: *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. Praha 2008.
- VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej: *Z Prahy proti Titovi!: Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu*. Praha 2012.